

Kitas numeris išeis lapkričio 9 d.

Daugiau jokių meilių

JAVIER MARÍAS

Labai tikėtina, kad vaiduokliams – jei tokių vis dar esama, – rūpi žūtbūt papriešgyniauti namuose įsikūrusiems gyviesiems: jie pasirodo tada, kai niekas to nenori, o kviečiami ir laukiami slepiasi. Visgi iš lordo Halifakso ir lordo Raimerio ketvirtajame dešimtmetyje surinktų duomenų sužinome, kad yra pasitaikę ir kitokių susitarimų.

Neįspūdinga, bet itin jaudinanti istorija nutiko vienai senutei apie 1910-uosius Rajaus miestelyje. Tai palanki vieta tokiems ilgaamžiams santykiams, nes būtent Rajuje ir net tame pačiame name, vadinamame *Lamb House*, yra gyvenę Henris Džeimsas ir Edvardas Frederikas Bensonas (abu skirtingu metu ir skirtingose namo pusėse, antrasis dar tapo ir miestelio meru), t. y. rašytojai, kurie daugiausiai ir rimčiausiai domėjosi tokiomis apsilankymais ir laukimais, o gal tiesiog nostalgijomis. Toji senutė, vardu Molė Morgan Muir, jaunystėje prižiūrėjo vyresnę turtuolę, kuriai, be kita ko, balsu skaitė romanus nuoboduliui išsklaidyti: moteris neturėjo užsiėmimų, o našle tapo anksti. Miestelyje kalbėta, kad ponija Kromer-Bleik po savo trumpos santuokos išgyveno kažkokį neteisėtą santykį, ir jo netektis tikriausiai kur kas labiau nei neįsimintina ar beveik neįsiminusi vyro mirtis ją pavertė šiurkščia ir užsidariusia tokių metų, kai šie moters bruožai jau nebegali intriguoti, bet vis dar neatrodo komiški. Tas nuobodulys ją padarė tokia tingine, kad vos ne vos būtų gebėjusi skaityti pati viena tylomis, tad reikalavo iš savo prižiūrėtojos balsu perteikti nuotykius ir jausmus, kurie kasdien (o jos dienos buvo monotoniškos ir bėgo greitai) atrodė vis labiau tolstantys nuo tų namų. Ponija visuomet klausydavo ramiai, įsitraukusi ir tik retykiais paprašydavo Molės Morgan Muir pakartoti kurį pasąžą ar dialogą, nes nenorėjo su jais tuoj pat amžiams atsisveikinti trumpam nesulaikiusi akimirkos. Pabaigus skaitymą, jos vienintelė pastaba būdavo: „Mole, tavo balsas dailus. Su tokiu rasi meilių.“

Būtent per šiuos skaitymus pasirodydavo namų vaiduoklis: kiekvieną vakarą Molei tariant Stivensono, Džein Osten, Diuma ar Konano Doilio žodžius, išnirdavo tvirta, kresna jauno vyro – tikriausiai valstiečio – figūra. Pirmąsyk jį išvydusi stovintį prie ponios krėslo, alkūnėmis pasirėmusį į atkalnę, lyg būtų atidžiai klausęs jos skaitomo teksto, – Molė vos nesukliko iš išgąščio. Bet nepaėjus nė akimirkai jaunuolis pirštu prie lūpų parodė ženklą prašydamas nereaguoti, neišiduoti, kad jį mato, ir tęsti skaitymą. Jo veidas buvo visai nebaugus, akys visuomet valiūkiškai kibirkščia ir šis šmaikštumas prislopdavo tik rimtose ir sudėtingose skaitomo teksto vietose, kai šypsni pakeisdavo naivoka realių įvykių nuo fikcijos neskiriančio žmogaus rimtis. Taigi mergina jam pakluso, nors tą pirmąjį kartą jai nepavyko suvaldyti žvilgsnio ir vis kilsteldavo akis pažiūrėti kažkur virš ponios Kromer-Bleik kuodelio. Pastaroji ėmė nerimastingai čiupinėti plaukus, tarsi nesuprasdama, ar dėvi įsivaizduojamą skrybėlę, o gal aplink ją jau atsirado aureolė. „Kas yra, vaikelis? – paklausė sutrikusi. – Į ką ten žiūri viršuje?“ – „Į nieką, – atsakė Molė Muir, – taip ilsinu akis, kad galėčiau toliau skaityti. Per tiek laiko nuvargsta.“ Jaunuolis pritariamai timpltelėjo kaklasparę, o šis paaiškinimas leido Molei ir kitus kartus įprastai pakelti akis ir patenkinti savąjį smalsumą. Nes nuo tada kas vakarą – su labai retomis išimtimis – ji skaitė poniai ir sykiu jam, o ponija nė kart nepasuko galvos pažiūrėti ir nesužinojo apie įsibrovimą.

Jokiu kitu metu jaunuolis nepasirodydavo, nesisukiodavo aplink, todėl Molė Muir per visus ilgus metus nė karto neturėjo progos su juo pakalbėti, paklausti, kas jis toks būsiąs ar buvęs arba dėl ko jos klausėsi. Svarstė, kad gal jis bū-

Javieras Maríasas (g. 1951) – vienas populiariausių šiuolaikinių ispanų prozininkų, taip pat – vertėjas, žurnalistas. Tarptautiniu mastu jį išgarsino 1992 m. romanas „Tokia blyški širdis“ (liet. 2000, vertė P. Bieliauskas), apdovanotas ispanų literatūros kritikų asociacijos skiriama *Premio de la Crítica Española*. Mūsuose yra išleistas ir jo romanas „Įsimylėjimai“ (2011; liet. 2016, vertė A. Naujokaitienė), už kurį paskirtos Nacionalinės premijos autorius atsisakė. Maríaso išarties, kad „pasaulis priklauso nuo jį pasakojančių“, galioja bene visiems jo romanams ir apsakymams: svarbus siužetas ir personažus apmąstantis pasakotojas, daug dėmesio teikiama detalėms.

No más amores paimtas iš 1996 m. apsakymų rinkinio „Kai buvau mirtingas“ (*Cuando fui mortal*).

Andrej Kniazev. Jaunystės suoliukas. 1970

siantis to nelaimingo neteisėto santykio, kurį ponija patyrė prieš daug metų, dalyvis, nors ji niekad nėra panašių dalykų paliudijusi, taigi Molė nieko nežinojo, išskyrus pačios įsivaizdavimus po šitiek perskaitytų puslapių ir lėtų pokalbių su savimi beveik pusę gyvenimo. Gal tas gandas buvo melagingas ir ponija niekada nėra turėjusi nieko tokio papasakoti, todėl ir geidė klausytis tolimų, svetimų ir sunkiai įtikimų nuotykių, kuriuos patiria kiti. Molei ne kartą knietėjo papasakoti, kas kiekvieną vakarą dedasi poniai už nugaros, pasidalyti su ja tuo jau įprastu virtusiu potyriu, išduoti, kad čia būna ir vyras, čia, tarp šių beaistrių, kasdien vis tylesnių sienų, kur neretai ištisas dienas ir naktis skambėdavo tik jų – dviejų moterų – balsai, kaskart vis senesnis ir menkiau nuovokus ponios ir kuo toliau, tuo mažiau žavingas ir silpnėjantis Molės Muir balsas, kuris, nepaisant spėlionių, jai neatnešė meilių, bent jau ne tokių, su kuriomis būtų galima leisti laiką ar bent paliesti. Bet kas kartą jau beveik pasidavusi pagundai staiga prisimindavo atsargų jaunuolio gestą – pirštą prie lūpų, – retykiais atkartojamą šmaikščiose akyse, todėl tylėjo. Visai nenorėjo jo įžeisti. Galbūt vaiduokliai tiesiog nuobodžiauja panašiai kaip našlės.

Poniai Kromer-Bleik mirus, Molė pasiliko tuose namuose. Išsekusi, išsiblaškiusi kelioms dienoms nutraukė skaitymą ir jaunuolis nepasirodė. Ji tikėjo, kad vaikas trokšta išsilavinimo, kurio stokojo būdamas gyvas (nors sykiu baiminosi, kad gal taip visai nėra ir jo buvimas paslaptinai siejosi tik su ponija), tad vildamasi jį išsikviesti apsisprendė vėl pradėti skaityti balsu, tačiau ne tik romanus, bet ir istorinius bei gamtos mokslų veikalus. Praėjo kažkiek laiko, kol jaunuolis

vėl pasirodė – ką gali žinoti, gal vaiduokliams taip pat būna gedulas, o priežasčių tam jie akivaizdžiai turi, – bet visgi galiausiai sugrįžo. Gal jį patraukė nauja medžiaga, kurios klausėsi taip pat įdėmiai, nors dabar jau nebe atsirėmęs į atkalnę, o patogiai įsitaisęs tuščiam krėsle, neretai sukryžiuavęs kojas su rūkstančia pypke burnoje – lyg koks patriarchas, kokiam nebuvo lemta tapti.

Mergina pamažėl tapo senyva moterimi, o su juo kalbėjo vis drąsiau ir drąsiau, nors atsako niekad nesulaukdavo: vaiduokliai ne visada gali ar nori kalbėti. Augant abipusiam pasitikėjimui, bėgo metai, ir štai vieną dieną vaikinukas nebe pasirodė, nebuvo jo ir paskesnėmis dienomis ištisas savaites. Moteris, jau beveik senutė, iš pradžių susirūpino tarsi motina, pabūgusi, kad jį ištiko kokia baisi nelaimė ar nelaimingas atsitikimas, nesuprasdama, kad šie žodžiai tinka tik gyviesiems – juk nemirtingieji nuo to apsaugoti. Pra-

ėjus rūpesčiui, ją apėmė neviltingas: vakarais stebėjo tuščią krėsle ir kalbino tylą, uždavinėjo skaudžius klausimus į nieką, skundėsi nematomybei, klausinėjo savęs, kokia buvusi jos klaida ar apsirikimas, įnirtingai ieškojo naujų tekstų, kurie galėtų patraukti jaunuolio dėmesį ir priversti sugrįžti, domėjosi naujomis disciplinomis ir romanais, nekantriai laukė naujųjų Šerloko Holmsio dalių, nes jo gebėjimais ir poetiškumu tikėjo labiau nei bet koku kitu literatūrinu ar moksliniu masalu. Ir toliau kasdien skaitė balsu, laukdama jo sugrįžtant.

Vieną vakarą, jau praėjus mėnesiams po išsiskyrimo, Molė pastebėjo, kad Dikeno knygoje, kantriai skaitytoje tam, kurio čia net nebuvo, skirtukas paliktas kur kas toliau, nei turėtų būti. Perskaitė tą vietą, kurioje jis jį įdėjo, ir iškart suprato karčią tiesą. Dar gyvenime nesijautė tokia apgauta, nors viskas išaiškėjo taip paslaptinai ir tyliai. Teksto frazė buvo tokia: „Ir ji paseno, susiraukšlėjo, o jos stringantis balsas jam nebeatrodė žavingas.“ Lordas Raimeris pasakoja, kad

senutė užsirūstino kaip palikta žmona ir, užuot nutylėjusi, prabilo į tuštumą priekaištaudama: „Taip neteisinga. Tu nesenssi ir nori jaunų, žavingų balsų, lygių ir švytinčių veidelių. Nemanyk, kad nesuprantu, esi jaunas ir toks būsi amžinai. Bet aš šitiek metų tave lavinau ir linksminau. Mano dėka sužinojai tiek dalykų, išmokai skaityti, taigi nesąžininga, kad dabar man palikinėjai žeidžiančias žinutes tekstuose, kuriais su tavimi visad dalinausi. Turėk galvoje, kad mirus poniai galėjau pradėti skaityti tyliai, bet to nepadariau. Suprantu, kad gali ieškoti kitų balsų, nesi prie manęs priištis, tiesa ir tai, kad niekad manęs nieko nepašėi ir nesi man nieko skolingas. Bet jei žinai, kas yra dėkingumas, prašau tavęs ateiti manęs paklausti bent kartą per savaitę, prašau pakentėti dėl mano nebedailaus balso, kuris tavęs nepradžiugina, nes jis man jau nebeatneš daugiau meilių. Aš pasistengsiu ir bandysiu skaityti kuo geriau. Bet ateik, nes dabar aš sena ir man reikia, kad čia būtum ir mane prablaškytum.“

Pasak lordo Raimerio, kaimo vaikinų vaiduoklis nebuvo visai nesupratingas, perprato prašymo priežastį, o gal žinojo, ką reiškia dėkingumas, nes nuo tada iki pat mirties Molė Morgan Muir sutartą dieną, trečiadienį, nekantraudama viltingai laukdavo, kol pasirodys jos neįmanoma tylioji meilė, leisdavusi sugrįžti į praeities laiką, kuriame iš tiesų nebuvo jokios praeities nei apskritai laiko. Manoma, kad būtent tai dar ilgus metus ją palaikė gyvą, kitaip sakant, su praeitimi ir dabartimi bei ateitimi, o gal tiesiog nostalgijomis.

JAV prekybos karai: kas jaus pasekmes?

Studentų pamėgtoje kavinėje „Pekoe“, esančioje Boulderio mieste, Kolorado valstijoje, JAV, neseniai kilo nedidelis sąmyšis paaiškėjus, kad čia kurį laiką nebus tiekiami sveikuolių pamėgta mačia latė. Mačia yra prabangi žalioji arbata, ruošama iš smulkiai sutrintų miltelių, ją „Pekoe“ gabenasi iš Kinijos. „Pasirodo, tie JAV ir Kinijos prekybos karai ne juokas, – tarsteli prie kasos aparato stovintis baristas. – Mūsų mačia ištis pastriko kažkokiose muitinėse.“

Tai, kad saujelė amerikiečių kurį laiką negalėjo savo ryto pradėti nuo mačia latės, anaipatol nėra tragiškas, o veikiau komiškas elementas naujojoje JAV ekonominio protekcionizmo politikoje. Šis epizodas taip pat iliustruoja, kaip sparčiai tarptautinės politikos sprendimai gali paveikti kasdienį gyvenimą: Boulderio sveikuoliai mačia latės gali palaukti, bet štai vargingiam gyvenančiam sluoksniui greitai gali tekti pradėti brangiau mokėti už kasdien vartojamas prekes. Kinija, Europos Sąjunga ir kiti svarbūs tarptautiniai veikėjai į JAV protekcionistinius užmojus sureagavo atitinkamai ir profesionaliai, bet kol kas klausimas, ar šie prekybos karai turės ilgalaikių pasekmių, lieka atviras.

Šiek tiek konteksto

Praejusį pavasarį JAV prezidentas Donaldas Trumpas paskelbė įvesiantis naujus prekybos tarifus, 25 proc. plienui ir 10 proc. aliuminiui, tikėdamasis, kad apribojimai paskatins aktyvesnę abiejų medžiagų gamybą šalies viduje. Netrukus paaiškėjo, kad šie tarifai bus taikomi iš ES, Kanados ir Meksikos gabenamoms prekėms. ES skubiai ėmėsi atsakomųjų veiksnių ir vasarą padidino tarifus JAV žemės ūkio produktams, viskiui, tabakui, metalams, motociklams. Kalbant apie Kanadą ir Meksiką, JAV šiuo metu derasi dėl naujo trišalio prekybos susitarimo, vadinamojo USMCA, kuris, tikimasi, pakeis iki šiol galiojusią NAFTA. Susitarimas bus naudingas nuo laisvosios prekybos kenčiančiai JAV darbininkų klasei, jis atveria JAV sienas Kanados pieno produktams, sustiprina intelektinės nuosavybės teises, tačiau nenumato, kaip bus toliau sprendžiamas plieno ir aliuminio tarifų konfliktas, tad šis klausimas kol kas lieka įšaldytas. Bet dar arčiau negu pastarieji disputai susiklostė Kinijos ir JAV, dviejų didžiausių pasaulio ekonominių galiūnių, prekybos klausimai. Iki šių

metų pabaigos į JAV importuojamoms kiniškoms prekėms taikomi tarifai išsaugos iki 25 proc. – investuotojai šią žinią sutiko itin nepalankiai, be to, šie pokyčiai gali išbalansuoti globalią ekonomiką.

Ironiškausia yra tai, kad, besivystančioms valstybėms primygtinai siūlydamas kuo labiau atverti sienas tarptautinei prekybai (vadinamasis Vašingtono konsensusas), reikalui iškilus šiandien JAV pačios grėžiasi į protekcionizmą ir, kaip rodo istorija, ne pirmą kartą. Ankstyvaisiais nepriklausomybės metais, dar prieš pilietinį karą, industrinė šalis Šiaurė aršiai reikalavo didesnių tarifų – šiuos siūlymus palaikė ir politikai, tarp jų ir Abrahamas Lincolnas. Vidutinis iš užsienio importuojamų prekių tarifas XIX a. buvo gerokai didesnis negu šiandien – 30 proc. Tuo laikotarpiu galiojusiose tarptautiniuose susitarimuose su Japonija amerikiečiai reikalavo, kad japonų tarifai nebūtų didesni negu 5 proc. (James Fallows, „How the World Works“, *The Atlantic*, 1993 m. gruodis).

JAV gyventojai: kaip reaguos Trumpo elektoratas?

JAV ir Kinijos prekybos konfliktai pasieks ir eilinius vartotojus: importuojamos prekės brangs dėl didesnių mokesčių, tad vietiniai gamintojai galės pakelti savo produkcijos kainas. Tarp labiausiai brangti turinčių prekių – kompiuterių dalys, baldai, automobilių padangos.

Tipinis Trumpo rinkėjas apsiperka „Walmart“ – žemiausias kainas turinčiame prekybos tinkle, kurio lentynose galima rasti visko – nuo konservų iki pneumatinių šautuvų. Prekybos tinklai „Walmart“ ir „Target“ mėgino derėtis su JAV administracija ir teigė, kad padidinti tarifai reguliariai vartojamoms prekėms – tarp jų ir mokykliniams reikmenims – taps apčiuopiamu finansiniu nuostoliu pirkėjams. Deja, JAV valdantiems nepasirodė, kad šias prekes reikėtų išbraukti iš papildomai apmokestinamų prekių sąrašo, tačiau šį tikslą pasiekė „Apple“ lobistai – tarifai nebus taikomi korporacijos gaminamiems išmaniesiems laikrodžiams ir kai kurioms kitoms elektroninėms prekėms (Nathaniel Meyerson, „Walmart is where the trade war comes home“, *CNN Business*, rugsėjo 19 d.). Nors įvairūs Trumpo iššioskimai (sekso skan-

dalai, nepotizmas, galimas mokesčių slėpimas) jo rinkėjų kol kas neatbaidė, smarkiai išaugti galinčios kasdien vartojamų prekių kainos tokį potencialą turi.

Globalus poveikis

JAV sukelti prekybos karai buvo viena svarbiausių temų kasmetiniame Pasaulio banko ir Tarptautinio valiutos fondo (TVF) susitikime, kuris praeitą savaitę vyko Indonezijoje priklausančioje Balio saloje. TVF prognozuoja, kad per dvejus metus Kinijos ekonominis augimas gali kristi 1,6 proc., kita vertus, šalies centrinis bankas teigia turintis aiškų monetarinių instrumentų kovai su smunkančiu augimu (Yen Nee Lee, „China’s central bank still has plenty of tool to counter detrimental effects of trade war, says governor“, *CNBC*, spalio 14 d.). Manoma, kad prekybos karai turės neigiamą poveikį ne tik JAV ir Kinijai, bet ir Vokietijai, Prancūzijai, mažesniu mastu – Didžiąjai Britanijai, kurios ekonomika jau ir taip kenčia dėl nepalankiai besiklostančių skyrybų su ES. Globaliu mastu atsitraukimas nuo laisvosios prekybos principų kuria nepalankią investicinę aplinką, sukelia finansų krizę, lėtina prekybą ir investicijas (Phillip Inman, „Trump’s trade war with China and Europe will hit global growth – IMF“, *The Guardian*, spalio 9 d.).

Vietoj išvadų

Kai kuriais atvejais laisvosios prekybos apribojimai gali duoti teigiamą efektą, daugiausia – besivystančioms šalims, kurioms reikia stiprinti savo industrinį sektorių. Toli gražu ne JAV atvejis. Pradėdamas prekybos karus, Trumpas norėjo užsitikrinti darbininkų klasės palankumą, bet atrodo, kad nukentėti gali platesnis, vartotojų, sluoksnių, kuris turėtų atitinkamai atsilyginti už tai rinkimuose. O dėl globalių pasekmių – viskas priklausys nuo Kinijos, Kanados, Meksikos ir Europos šalių ekonominės drausmės. Kol kas džiugu bent tai, kad už padidintus tarifus (kitais negu japonai XIX a.) atsilyginta buvo tuo pačiu.

– MARIJA SAJEKAITĖ –

Kai ateina trečioji diena

Spalio vakarą, jau gerai pritemus, Šv. Jono bažnyčioje baigėsi gedulinė mišios už Adolfą Ramanauską-Vanagą. Daug žmonių, kurie dar prisimena 1957-uosius, kurie patys matė mišką ir visa, kas būdavo po to. Bet ir jaunimo tiršta, ne iš projektų suplaukę. Jau prieš kelerius metus, laidojant Tauragėje partizaną Liūtą, kunigas pranašavo, jog laisvės kovų naratyvas sklando virš mūsų galvų ir laukia savo valandos. Matyt, kad sulaukė. O kas ta ypatinga valanda?

Išėjus iš bažnyčios, čia pat Pilies gatvėje, ties buvusiais vyskupų namais, įraudęs pusamžis akordeonistas visu smagumu liurlina „Katiušą“. Nagi priešiu, subarsiu komjaunuolių-veteranų, gėdą daro žilam plaukui. Bet tuojuo apsigalvoju: kam vargintis, juk žinau, ką atsakys. Jei ir nepavyrų rusiškai į kokią girdėtą vietą ar nepasiūlys į dūdą, geriausiai atveju ims teisintis sostinės turistais, jog viskas – juokais, ir apskritai ta rusiška propaganda nei kas tiki, nei anksčiau tikėjo. O „Katiušą“ gražu, sugrąžina jaunystę, pakelia nuotaiką, net lietuviams.

Vasaros vidury, kai Dzūkijoje dar nei grybų, nei uogų, bičiulis pasikvietė į savo sodybą Rudnelėje. Kelios pusgyvės trobos susispietusias tarp girių. Skroblaus vanduo ledinis, geliantis net vidurvasarį. Puola uodai ir musės, bet ir fantastiški, nematyti drugeliai tupia ant galvos, ant rankų. Nors imk ir glostyk ar bučiuok. Kol kaimas buvo tikras, čia ganė gyvulius, augino bulves ir vaikus, varė samagoną, pasižuvavo. Per mišką gerus penkis kilometrus keliaudavo į Marcinkonių bažnyčią. Stovėjo ir pradžios mokyklėlė, bet tik beržynas dabar ten linguoja. Ir dar ten – garsi pokario partizanų žemė.

Prieš keletą metų Rudnelėje gyveno tokia Stasė. Atiteko iš kaimynystės ir pasiliko čia iki mirties. Net vasarą nenusivilkdavo fufaikos. Jaunystėje ji beprotiškai įsimylėjo mokytoją iš gretimo kaimo. Bet mokytojas, pašauktas kenčiančios tėvynės, išėjo į mišką. Galbūt kartu su mokiniais. Sykį Skroblaus ūksmynuose Stasė parklupusi velėja žlugta ir mato, kaip upelio vandenyje suribuliuoja mylimojo atvaizdas. Stovi už nugaros ir tyli. Jau kitoks, uniformuotas, su ginklu. Turbūt nepratarė nė žodžio abu. Ir ką kalbėtum? Stasė buvo ištėkėjusi už kito, svetimo jai žmogaus. Mylimasis turėjo savo mišką ir ten laikėsi iki galo. Sutuoktinis, įkalęs samagono, kryptuodavo pakluoniais pas kaimynę.

Vakare, kai vėlai temsta, imu troboj nuo lentynos pirmą pasitaikiusią knygą. Šekspyro sonetai, išversti į rusų kalbą Samuilo Maršako. 1952-iejai. Geras laikas meilės lyrika! Knygelėje pastaba, jog vertėjui už ją skirta antrojo laipsnio stalininė premija. Perskaitysiu, kiek spėsiu, matyt, likimo pirštas. Už pražuvusią Stasės meilę. Už mokytoją partizaną. Už tai, kad mylinčiųjų pergalės šioje žemėje niekada neapskaičiuosi.

Ramanauskas-Vanagas susituokė su Birute Mažeikaite jau miške, palaiminti Nedzingės klebono, partizanų rėmėjo ir ryšininko pravarde Elytė. Vanago prisiminimuose pažymėta: „1945 m. spalio 7 d. susituokėme bažnyčioje. Visa tai vyko nakčiai, nepaprastomis aplinkybėmis. Iš partizanų dalyvavo Jūrininkas, Daktaras ir Gegutis.“ Nieko labiau absurdiško nesugalvosi nei tokia meilė ir vedybos. Ko jie galėjo sau tikėtis? Kad žmonai pavyks likti nežinomai KGB, išsislapstyti pas patikimus žmones, išsigelbėti? Kad vieną dieną bunkerį susiprogdins drauge, apsikabinę amžiname glėbyje?

Bet jiedu išliko partizanų šeima. Toliau kovojo dviese, pogrindyje, kai miške viskas jau buvo baigta. Augino dukrą. Ir suėmė juos kartu, žinoma, saviškių išduotus, po dešimtmetį trukusios įnirtingos medžioklės. Tardoma Birutė 40 dienų nepravėrė burnos. Jie buvo sutarę, kaip elgtis, kad nepakenktų kitiems, pirmiausia savo dukrelei. Kaltinimai žmonai buvo perkvalifikuoti ir sušvelninti. Asmeninė Vanago dvikova su KGB truko visus metus. Dėl kitų nėrėsi iš kailio. Abi jo mylimosios buvo išgelbėtos. Juk jis – mokytojas, ne tik karys, su širdimi, pareigos ir atsakomybės jausmu. Pasižiūrėkite į nuotrauką, kur jis vienplaukis miške priešais kovos draugą, abu suglaudę du vanagus, tupinčius jiems ant rankų. Mokytojai buvo šviesuomenė. Bene Balninkuose visa gimnazijos klasė išėjo į mišką, o iš paskos – jų lietuvių kalbos mokytojas. „Tai aš juos mokiau mylėti tėvynę ir turiu būti kartu su jais“, – toks pasirinkimas. Jeigu kas mūsų laisvės kovose verti ypatingos pagarbos – tai Lietuvos mokytojai.

Ten pat Marcinkonyse prieš daug metų buvau pakviestas į kažkokį ateitininkų renginį, ir jie iškėlė klausimą: kas turėjo būti partizanams svarbiau – jų asmeninė meilė, pareigos šeimai ar ištikimybė Lietuvai ir priešai kovoti su okupantais? Neturėjau tada nei sau, nei jiems aiškaus atsakymo, vinguriavau. Evangelija liepia mylėti, atleisti priešams. O štai išeina į

mišką penki broliai, pasmerkę savo senus tėvus Sibirui, prieš tai dar atvestus pakankinti prie išniekintų sūnų kūnų palei šventorių. Ona Šerkšnienė, mūsų buvusi parapijietė, per vieną naktį Dusetose neteko ir brolio, ir vyro. Paskui nakčia, slaptomis su broliene, dvi jaunutės našlės laidėjo jų kūnus pašventintoje žemėje. Ar adekvati ta auka, kaina, ir dar tada, kai visos viltys žlunga, kai laisvės nėra ir nematyti?

Ramanauskas-Vanago istorijoje meilė ir kova gražiai, nors ir per kryžių, susipina ir sueina į viena. Mokytojai nuo šiol turėtų ką papasakoti ir kuo uždegti jaunas širdis. Ir jos jau degė anas kelias spalio dienas, ko seniai nebuvo mačiusi Lietuva.

Tegu kliurkina raudonveidis į valias savo armoniką Pilies gatvėje. Galėtų pridėti ir Rusijos himną, jeigu įstatymai leidžia. Tas repertuaras – pralaimėtojų. Dabar kaip niekad aišku. Jie mato, girdi – ir išsigąsta, pasiunta burnoti. Klausykimės mes visi ir kvatokime.

Nežinia, kuo turėjome taip nusipelnyti ar, priešingai, nusivažiuoti per nepriklausomybės metus, kad pabiro dabar iš dangaus jubiliejinių dovanų gausa. Vasario 16-osios Akto nuorašas, sukilėlių vado kauleliai Gedimino kalne, jo sutuoktinių žiedas, kitas neįmanomas atradimas – sušaudyto Vanago palaikai iš Našlaičių kapinių. Galima pridurti ir popiežių Pranciškų, ar ne jis siuntė mus atgal prie šaknų ir prie kankinių atminimo. Nesvarbu renginiai, iškilmės – eina ir praeina. Lieka pasakojimas, galingas ir veikiantis, nesunaikinamas.

Ramanauskas-Vanago istorija išdažyta velykinėmis spalvomis taip, kad netenki žado. Išdavystė, nežmoniški kankinimai, okupantų tribunolas, egzekucija, buvo užkastas bevardžiame kape „už stovyklos“, tarp dviejų nusikaltėlių, nukryžiuotų kartu. Šauta tiesiai į veidą – kad daugiau niekas jo nematytų ir neprisimintų. Bet tada seniai, kai buvo anas pirmasis kartas, yra pažadėta, jog išauš trečioji diena, kupina baimės ir džiaugsmo. Jei koks nors paauglys iš Vanago klasės Alytuje būtų matęs jį surištą ir nukankintą, metamą kniūbsčių į Našlaičių kapinių duobę, tikrai būtume išgirdę tai, ką Marija Magdalieta sakė prisikėlusiam Jėzui: „Mokytojau!“

– JULIUS SASNAUSKAS –

Kaip angelai sargai politikos nematė, arba Ką daryti, jei ko išsigandai

Šiais metais Lietuvoje įvykę neapykantos nusikaltimai, nukreipti prieš gyventoją iš Ekvadoro ir LGBT bendruomenę, iškėlė į viešąją erdvę svarbų ir lig šiol mažai aptartą policijos vaidmenį socialinio teisingumo kontekste. Socialiniuose tinkluose ir žiniasklaidoje pasirodė ne vienas policijai skirtas gėdinimas dėl pasyvumo ir raginimas rimčiau žiūrėti į akivaizdžius rasizmo ir homofobijos atvejus, o ne nurašyti juos kaip eilinį chuliganizmą – dėl to vyko ir viena protesto akcija. Sutinkant, kad nukentėjusieji nusipelnė solidarumo, o policija kaltinama pagrištai, vis dėlto kritikuotinas kai kur pasirodantis diskursas, kuriame policija laikoma bendrininke siekiant socialinio teisingumo ir reikalaujama didesnio jos aktyvumo.

Tiek istorija, tiek dabartinė socialinio teisingumo judėjimų patirtis rodo, kad didesnis policijos aktyvumas paprastai reiškia didesnę pavojų pažeidžiamoms grupėms ir mažesnę socialinių pokyčių galimybę. Policija nėra neutrali institucija, ginanti abstraktų žmogų idiliškoje visuomenėje nuo drįstančių tą idilę sutrikdyti: pagal prigimtį policija visada yra tam tikroje pusėje – toje, kuri jai suteikia mandatą naudoti prievartą, t. y. politinių-ekonominių elitų. Anot sociologo Marko Neocleouso, pats policijos egzistavimas yra grįstas represinės jėgos reikalaujančiu elitų karu prieš likusią visuomenę, vadinamą „pilietine taika“¹. Privilegija naudoti prievartą ateina su išpareigojimu vykdyti galingųjų valią ir pirmiausia „saugoti ir ginti“² socialinį *status quo*. Šio šališkumo gali nesimatyti kasdienėje policijos veikloje, kuri daug kam atrodo priimtina (šių metų duomenimis, policija pasitiki 69 % Lietuvos gyventojų³), tačiau jis išryškėja politinių kovų kontekste.

Aštuonių valandų darbo diena, įvairios teisės darbe, LGBT+ asmenų dekriminalizacija ir teisės, rasinės segregacijos (institucinė) pabaiga ir daugelis kitų dabartinių žmogaus ir darbo teisių ir laisvių, strategiškai žvelgiant, buvo pasiektos dėl to, kad socialinių grupių organizacinė galia prilygo valstybinio smurto aparato galiai ar ją pranoko. Kiekvienas progresyvaus pokyčio siekis buvo sutiktas policijos (ir kartais kariuomenės) reprezentuojamu valstybiniu sekimu, dezinformacija, bananais, ašarainėmis dujomis, įkalinimais ar gyvybės atėmimu. Prisiminkime 1886-aisiais myriop nuteistus Heimarketo protesto dėl 8 valandų darbo dienos dalyvius, dėl kurių minime Gegužės 1-ąją; prisiminkime, kad *pride*’as prasidėjo nuo riaušių, kai „Stonewallo“ LGBT bendruomenė atsisakė taikstyti su pakartotiniais policijos pažeminimais ir išnaudojimu; galiausiai prisiminkime 2009-ųjų „riaušes“ prie Seimo, kai į labiausiai krizės nuskurdintųjų ir pažemintųjų pyktį buvo atsakyta „robokopais“ ir susidorojimu teismais, – tokie atvejai istorijoje yra tūkstančiai ir, deja, nėra jokio pagrindo manyti, kad šiandien kas nors pasikeitė ar kad negali vykti atgalinis procesas, kai teisės prarandamos. Jei dabar Lietuvoje būtų kriminalizuoti abortai, įvesta visuotinė karo prievolė ir panaikinta teisė viešai kritikuoti valdžią (nes reikia daugiau vaikų, karių ir „vienybės“, kad „apsigintume nuo Rusijos“⁴), policija, norėtų ji to ar ne, būtų svarbiausias visuomenės paklusimo garantas ir pirmoji pasibelstų į „teisių reikalautojų“ duris ar nugaras. Visa kovos už socialinį teisingumą, lygias teises ir individo laisvę istorija liudija, kad šie pasiekimai įgyti būnant ne galios ir prievartos aparatų pusėje, o dažnai ir tiesiogiai kenčiant nuo jų.

Policija dažniausiai negali matyti neapykantos nusikaltimų kaip daugiau nei įprastinių smurto aktų, nes policija, kad funkcionuotų, negali spręsti ir matyti savo politinės dimensijos, t. y. socialinio šališkumo⁵. O neapykantos nusikaltimus apibrėžia būtent jų politiškas – siekis įbauginti, sužeisti ir pašalinti iš viešumos tuos, kurių vieša galia keltų (dažnai įsivaizduojamą) pavojų esamai tvarkai. Šie nusikaltimai yra paviršinė kraštutinės dešinės sentimentų išraiška; sentimentas, kuris po ilgos (ir pagrįstos) politinės cenzūros išmoko apeiti liberalaus diskurso taisykles, kad sugrąžintų į didžiąją politikos sceną beveik atvirai fašistines ir neonacistines jėgas – ne tik JAV ir Rusijoje (o pastaruosiu metu, atrodo, ir Brazilijoje), bet ir Vengrijoje, Lenkijoje ir mažesniu mastu kitur. Būtent tokioms politinėms jėgoms būdingiausias prievartos aparatų stiprinimas, reikalingas tautinių, religinių ir ekonominių elitų tiesai įtvirtinti ir ginti. Bet koks policijos stiprinimas galiausiai reiškia didesnę prievartos įrankių suteikimą tiems, kas gali labiausiai jais piktnaudžiauti. Liberalios

simpatijos policijai ignoruoja šį pavojų ir sukuria kognityvinį disonansą, kai ir siekiama integruoti mažumas į esamą visuomenės tvarką, ir išlaikomos sisteminės šios tvarkos problemos. Tokios situacijos problemišku iliustruoja kai kurie didieji *pride*’ai, kuriuose spalvingai reprezentuojasi korporacijos ir policijos departamentai, atsakingi už kasdienį smurtą prieš, pavyzdžiui, dirbančiuosius *sweatshopuose* (ar tiesiog už minimumą), nelegalius migrantus, ne baltuosius ar kalėjimuose luošinamus LGBT+ asmenis. Net jei policija atitinkamame socialiniame kontekste išmoka „draugauti“ su įsiliejusiomis į elitą mažumomis, jos palaikomos socialinės atskirties problema išlieka.

Nepaisant visos principinės kritikos, išlieka praktinis kasdienio saugumo poreikio klausimas. Tai ką daryti konkrečiau pavojaus ir neapykantos nusikaltimų atvejais? Nekviesti policijos ir tikėtis, kad pavojus vienkartinis? Patsiems bandyti vykdyti gatvės teisingumą? Kviesti policiją kaip atbaidymo priemonę, bet nesitikėti iš jos solidarumo? Teisingo atsakymo visiems atvejams tikriausiai nėra, bet galima apžvelgti alternatyvas⁶.

Viena žinomiausių ir labiausiai paplitusių policijos alternatyvų yra bendruomeninės saugumo programos, kai miesto rajono ar miestelio gyventojai imasi patys užtikrinti vieni kitų saugumą. Bendruomenės gali kartu sutarti, kokio saugumo joms reikia ir kokiomis priemonėmis jį pasiekti. Pavyzdžiui, kai kuriuose Meksikos kaimuose bendruomenės taip kovoja su politikais ir policiją papirkusia mafija⁷. Filadelfijos juodaodžių rajonuose, kankinamuose tiek vidinių konfliktų, tiek rasinės policijos prievartos, vietiniai gyventojai patuliuoja su garsiniais signalais ir taip sukveičia aplinkinius nusikaltimų ar policijos priekabiavimų atvejais ir juos sustabdo⁸. Niujorko Bruklino rajone moterų grupių patruliavimas realiai sumažino seksualinį priekabiavimą, buitinių smurtą ir gaujų konfliktus⁹. Viešas dėmesys, stebėjimas ir įrašėjimas dažnai veikia kaip pakankamos konfliktų deeskalavimo priemonės ir sumažina prievartos kaip sprendimo būdo poreikį. Dabar egzistuoja ir mobiliosios programėlės, kurios gali padėti bendruomenėms užsitikrinti saugumą ir greitai vieni kitus mobilizuoti kilus problemoms. Svarbu turėti omenyje, kad tokios saugumo praktikos taip pat gali būti politiškai labai problemiškos (kaip steigiamos sukurtos grupuotės prieš migrantus pietryčių Europoje¹⁰), jei yra grindžiamos socialiniu atskyrimu, o ne solidarumu.

Kitas susijęs alternatyvių saugumo praktikų variantas – demokratinės lokalsios teisinės sistemos ir kolektyvinis konfliktų tarpininkavimas (paprastai pagrįstas profesionaliais mokymais, kaip tai daryti). Tokios struktūros stengiasi ne nubausti nusikaltėlių, o nustatyti nusikaltimo priežastis ir rasti tiek nusikaltusiems, tiek nukentėjusiems priimtina sprendimą. Kompromisiniai sprendimai ypač reikalingi tvarkantis su ilgalaikiu nusikalstamumu ir konfliktų eskalacija, kai baismės tik dar labiau supriešina visuomenės grupes ir skatina kerštą. Nuo „atkuriamojo teisingumo“ komitetų Kanados čiabuvių bendruomenėse ir Šiaurės Airijoje, kai į nusikaltimų svarstymą įtraukiami istorinės skriaudos argumentai¹¹, iki demokratinės teismų Karakase, Venesueloje, kuriuose visas puses tenkinančius verdiktus priima tiesiogiai išrinkti teisėjai ir bendruomenės nariai¹², tokios sistemos yra įrodžiusios savo pajėgumą spręsti ne tik pavienius nusikaltimus, bet ir ilgalaikes socialines problemas. Įkalinimas šiame kontekste egzistuoja tik kaip kraštutinis variantas, kai neįmanoma susitarti dėl kito sprendimo.

Galiausiai mažiausiai stebinanantis, bet ir neįtikėtinais vangiai daugelyje šalių įgyvendinamas (nes „nepelningas“) nusikaltimų prevencijos garantas yra kokybiška ir nemokama psichikos sveikatos paslaugų sistema ir, dar svarbiau, skurdo ir diskriminacijos mažinimas per eko-

nomiņ-socialinę politiką ir švietimą. 2002-aisiais atlikta 63 tyrimų metastudija apie psichikos sveikatos padėtį kalėjimuose atskleidė, kad gerokai daugiau nei pusė (bent 65 %) iš 9 milijonų pasaulio kalinių kenčia nuo psichikos problemų¹³. Kalinių pajamų prieš įkalinimą vidurkis, bent jau JAV (turinčiose didžiausius įkalinimo rodiklius pasaulyje), yra beveik perpus mažesnis nei populiacijos vidurkis ir taip pat liudija ypatingą ne baltaodžių ir moterų pažeidžiamumą¹⁴. Nusikalstamumas yra ne individuali, o visuomeninė problema, akivaizdžiai koreliuojanti su socialine padėtimi. Menkiausias sociologijos žinios neleidžia laikyti nei socialinės padėties, nei nusikalstamumo grynai asmeniniu pasirinkimu (veikiau atvirkščiai), ir bet koks teisingumo siekis privalo į tai atsižvelgti.

Galbūt būtent saugumas (ne tik fizinis, bet ir ekonominis, psichologinis) yra sritis, kuri reikalauja daugiausia socialinio solidarumo. Nors įvairios pažeidžiamos socialinės grupės susiduria su skirtingomis problemomis ir tapatybę grįsti politiniai judėjimai yra pasiekę reikšmingų rezultatų gerinant savo atstovaujamojų padėtį, kalbant apie saugumą ir bendrą grėsmę, keliamą reikcingiausių politinių jėgų, atrodo, kad reikalingas platus ir stiprus progresyvus aljansas, pajėgus ginti tiek mažumas, tiek daugumą. Tikras saugumas turi būti grįstas rūpesčiu ir solidarumu tarp 99 %, t. y. LGBT+, migrantų, dirbančiųjų, kitataučių, moterų (ir vyrų; ir kitų lyčių) ir kitų pažeidžiamų grupių, – suprantant, kad galiausiai visi yra pažeidžiami. Taigi, nenustokime stebėti policijos ir reikalauti iš jos atskaitomybės, tačiau taip pat nepamirškime policijos socialinės prigimties ir ieškome geresnių, į ilgalaikį teisingumą ir socialinės atskirties mažinimą orientuotų būdų užtikrinti vieni kitų saugumą.

– BENEDIKTAS GELŪNAS –

¹ Neocleous, M. 2014. War Power, Police Power. Edinburgh: Edinburgh University Press. P. 8–13.

² „Ginti. Saugoti. Padėti“ yra Lietuvos policijos oficialus šūkis.

³ <https://www.delfi.lt/news/daily/law/naujausios-apklauskos-rekordinis-pasitikėjimas-teismais.d?id=78638041>

⁴ Paradoksaliai, nors Lietuvoje ir aplinkiniame regione valstybinių prievartos aparatų stiprinimas argumentuojamas pirmiausia Rusijos pavojumi, būtent Rusija puikiausiai iliustruoja, kaip tie patys prievartos aparatai naudojami prieš savus piliečius. Vien šiais metais Rusijoje policijos sumušta ir suimta dešimtys žurnalistų ir šimtai protestuotojų, kritikuojančių Putino režimą. Žr., pvz., <https://rsf.org/en/news/police-violence-against-reporters-becoming-normal-russian-protests>.

⁵ Yra atvejų, kai policija atpažįsta neapykantos nusikaltimus ar, pavyzdžiui, stoji į dirbančiųjų pusę socialiniuose konfliktuose, tačiau šie atvejai ligšiolinėje istorijoje veikia yra išimties, kurių reikšmei ir potencialui aptarti reikėtų atskiro straipsnio.

⁶ Alternatyvų apžvalga paremta „The Rolling Stone“ straipsniu „Policing is a Dirty Job, But Nobody’s Gotta Do It: 6 Ideas for a Cop-Free World“, <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/policing-is-a-dirty-job-but-nobodys-gotta-do-it-6-ideas-for-a-cop-free-world-199465/>

⁷ https://news.vice.com/en_us/article/gykaq9/a-town-in-mexico-overthrew-their-local-government-things-couldnt-be-going-better

⁸ <https://rosecitycopwatch.files.wordpress.com/2010/03/alternatives-to-police-draft.pdf>

⁹ <https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/55718>

¹⁰ <https://euobserver.com/justice/142739>

¹¹ <https://mcgilldaily.com/PoliceIssue/Restorative-Justice.html>

¹² <https://venezuelanalysis.com/analysis/10810>

¹³ Fazel S. Danesh J. 2002. Serious mental disorder in 23 000 prisoners: a systematic review of 62 surveys. *Lancet*, 359.

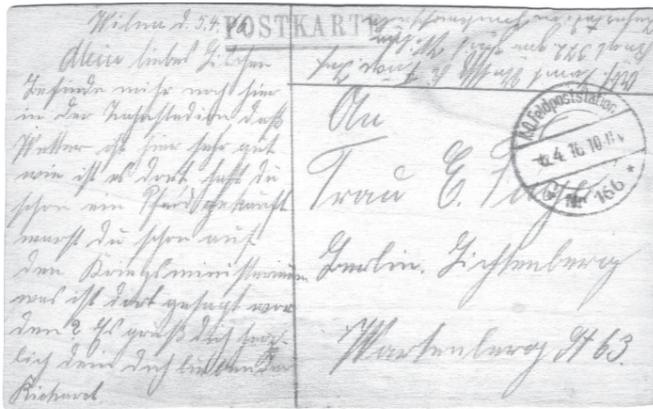
¹⁴ <https://www.prisonpolicy.org/reports/income.html>

„Šiaurės Atėnų“ katinai, vejami iš dabartinių patalpų, skubiai ieško, kur prisiglausti (užtektų vieno kambario) už nedidelę nuomą.

Pasiūlymus siųsti redaktorės arba redakcijos el. paštu.

Vilnuvijus

Frau E. Fuge
Berlin Lichtenberg
Wartenberg St 63

Wilna 5.4.16

Mano brangi Lizule,
mes vis dar čia, šalia stadiono. Oras
puikus, o kaip ten pas jus? Ar nupirkai
arklį? Ar buvai Karo ministerijoje? Ką
tau ten pasakė?

Sveikina Tave mylintis Richardas

Puskarininkis R. Fuge
372 pėstininkų pulkas
Wilna

Prieš įeinant į patalpą, kurioje gali būti aukštesnio rango karininkas, privalu pabelsti į duris. Puskarininkis Fugė stovėjo pakėlęs smakrą armijos štabo kanceliarijos koridoriuje ir šonu žvelgdamas į save veidrodyje šyptelėjo plonomis lūpomis. Plačiapetis, nedidelio ūgio, tamsiai mėlyna uniforma su aštuoniomis auksinėmis sagomis ir paradiniais pėstininko antepečiais. Tada laikydamas kairėje rankoje sunkų odinį portfelį žengė tris žingsnius link durų, pažymėtų 5-uju numeriu, dešine išlygino munduro klostes ir dukart pabeldė. Už durų girdėjosi mašinėlės tarškėjimas, jis trumpam nutrūko ir pasigirdo – įeikit! Dešimtosios armijos kanceliarija buvo Krantinės gatvėje, naujuose Oginskių rūmuose, su vaizdu pro langus į Pilies kalną ir į elektrinę su aukštu rūkstančiu kaminu kitoje Vilijos pusėje. Kareiviams, saugantiems paradinį jėgimą, pusnuogė, auksu spindinti figūra ant elektrinės stogo priminė tai, apie ką jie stengėsi negalvoti. Siauroje štabo kanceliarijoje, 5-ajame kabinete, prie vos ten telpančių stalų, apkrautų įsakymais, gyventojų ir jų turto sąrašais bei neužpildytomis anketomis, sėdėdami ant sukamųjų kėdžių, dirbo trise. Įeidavo ir išeidavo siauru pirmo aukšto koridoriu pro šoninio flygelio duris. Paradinis įėjimas su kolonomis iš upės pusės buvo skirtas aukštesniam rangui. Nugara į puskarininkio Richardo Fugės rašomąjį stalą ant sukamosios kėdės sėdėjo mašininkė panelė Lidija Zalkind ir spausdino. Leitenantas Ziusmajeris sėdėjo nugara į sieną ir akies krašteliu kartais stebėdavo pavaldinius, laikydamas rankoje tamsiai žalią parkerį su auksine plunksna ir kažką žymėdamas paraštėse. Fugės stalas buvo apkrautas pusmetrinėmis skelbimų, blankų ir laiškų šūsnimis. Į panelės Zalkind nugarą, jos ilgą alebastro kaklą, kuris laikė viršugalvyje žvilgančių kaštonų spalvos plaukų pynę, Fugė žvelgė pro siaurą tarpelį tarp žinybinių popierių. Nuo 8 ryto iki 12 judėjo tik jos iki alkūnių matomos sniego baltumo rankos ir kartais atrodė, kad smarkiai alkūnėmis plakdama orą ji nori pakilti. Ir kai ji, išgirdusi pietų pertrauką skelbiantį pratisai čirškiantį skambutį, stebuklingu būdu vis dėlto pakildavo, žalio brokato suknia ankštai aptemptuose sėdmenyse matydavosi trikampis sukamosios kėdės įspaudas. Įspaudo pozicija kartais keisdavosi ir aštriąja dalimi atsispausdavo vis kitoje sėdmenų vietoje. Atspaudas kažkuo priminė modernaus, virš durų kabančio laikrodžio rodyklę, rodančią lyg 12, o kartais lyg ir 3 valandą. Vis dėlto kaip nepadoru, susigėdęs mąstė puskarininkis Fugė, ne, tiesiog gėda ilgiau nei kelias sekundes spoksoti į tokį vaizdą, bet dar blogiau yra pradėti galvoti apie atspaudų žymes po suknia. Žiūrėti į parketą nuleidus galvą irgi negerai, Ziusmajeris dar pamanyt, kad sąžinė nešvari. Fugė atsiduso, atsistojo ir įdėjo į portfelį pluoštą užklijuotų vokų. Penktadienį jo darbas buvo nunešti skelbimus „Dešimtosios armijos laikraščio“ redaktoriui ir Bernardinų gatvė 2, iš ten atnešti spausdinti paruoštą kontrolinį egzempliorių, pristatyti įsakymus vietinei valdžiai į magistratą, o iš ten atnešti surinktas žinias ir padėti jas ant panelės Zalkind stalo, kad ši išverstų iš lenkų, rusų ir žydų kalbų į vokiečių ir atspausdinusi padėtų ant Ziusmajerio stalo po nuolat įjungta staline lempa žaliu gaubtu.

Kas iš tikrųjų gyveno šitame mieste, po naujo gyventojų surašymo pirmoji ir sužinojo panelė Zalkind, nesudėtingu matematiniu būdu pavertusi „vilniancus“ ir „ne“, kaip ji juos žymėjo paraštėse, į procentus. Skaičiai buvo skubiai reikalingi rinkliavoms, prievartiniams arkliai ir karvių nusavinimams ir duonos kortelių išdavimui. Taigi, šis tas aiškėjo – lenkų buvo surašyta 50,15, o žydų 43,5 procento, toliau ejo mažumos, tokios kaip litvinai, kurių buvo apie 2 procentus, ir kiti, į kuriuos panelė Zalkind rimtai net nežiūrėjo. Sąrašų tikrinimo pradžia jai sudarė sunkumą, dalis gyventojų, bijodami pasekmių vartojant žodžius „rusas“, „žydas“, „lietuvis“, į grafą „tautybė“ įrašė „tuteišas (-a)“. Neteisingai užpildytą langelį panelėi Zalkind vėliau teko taisyti, plušant viršvalandžius, jau ties visai naujais tautybių sąrašais. Netrukus buvo išleistas komendanto nurodymas visus užrašus mieste perrašyti dviem kalbom – lenkų ir

vokiečių, o šaligatviu eiti į priekį dešine puse, o grįžti kaire. Šita puiki mintis išvengti nemalonių grūsių žydų kvartale be galo pradžiugino panelę Zalkind, tik ji, kaip ir daugelis kitų, vis negalėjo suprasti, kuri gi šaligatvio pusė yra „Pirmyn!“ ir kuri šiuo atveju būtų „Atgal!“ Dar buvo aišku, kad „pirmyn“ buvo leidžiama judėti nuo penkių ryto, o „atgal“ reikėjo būti vėliausiai 10 valandą vakare. Rusiškas laikas po daugiau nei dviejų šimtų metų komendanto įsakymu buvo pakeistas tvarkingesniu, vokišku.

Lidija Zalkind tikėjo dosniu likimu ir palankiais horoskopais. Naudodama universalią nuojautos strategiją stengėsi išvengti blogybių, nevalingai gynėsi nuo pragaištingų minčių per greitai plakančią širdimi. Spausdindama dažnai akies krašteliu stebėjo leitenanto Ziusmajerio išpuoselėtas rankas, plonus ilgus pirštus, lengvai prilaukančius parkerį, ir net įsivaizdavo jų prisilietimą prie savo rankos. Leitenantas nebuvo abejingas Lidijai, bet ir neskyrė jai ypatingo dėmesio. Už nugaros kartais kažkas kvėpavo ir traukė orą taip giliai į plaučius, kad, atrodė, norėjo įsiurbti visą likusį deguonį, kuris buvo raštinėje. Tai buvo Fugė, kuris Lidijai atsikėlus nuo sukamosios kėdės dažniausiai išūrėdavo į grindis. Lidija žengė tris žingsnius link Ziusmajerio stalo ir įdėjo atspausdintus lapus į specialiai tam atverstą segtuvą. Ji vos šlubavo, ne, vos pastebimai vilko dešinę koją, mat vaikystėje neatsargiai kertant gatvę drožkės ratas pervaziavo pėdą. Prisiminusi tai vėl vakarą namuose guldė blyškų veidą į rožinius delnus ir kukčiojo. Nubraukusi ašaras, ji galvojo apie Ziusmajerį, apie jo rankas, laikancias jau ne žalią parkerį, bet jos liemenį, ir jo plonus vėsius pirštus ant jos karštų skruostų. Lidija sėdėjo už stalo prieš leitenantą jau trečią mėnesį, bet nežinojo, kaip prie jo priartėti.

Leitenantas mėgo paauklėti Fugę. Fugė buvo baigęs pradinę mokyklą Oranienburge ir kalbėjo ryškiu Brandenburgo dialektu, o leitenantas nepriekaištinga literatūrine vokiečių kalba jam aiškino, kad čia, raštinėje, visiems privalu aiškiai kalbėti. Fugė stovėjo prieš leitenantą pasitempęs ir prispaudęs delnus prie šonų, o leitenantas jam dėstė, kad yra vienas puikus būdas išmokyti aiškiai kalbėti. Jis, žinoma, nėra lengvas, bet duoda gerų rezultatų. Apsipykęs prakaitu, Fugė bijojo prarasti vietą raštinėje, ne, paniškai bijojo atsidurti fronte ir čia pat užtikrinti leitenantą, kad jis tuoj pat užsiims savo šnekamosios kalbos tobulinimu, kad ir kaip sunku tai būtų. Ziusmajeris patogiai atsilošė kėdėje ir atsisegęs viršutinę sagą dėstė toliau, kad to puikaus būdo išradėjas prisikišdavo akmenų į burną ir stovėdamas prie ošiančios Egėjo jūros bandydavo perrėkti bangas koku nors sklandžiu sakiniu. Po kurio laiko, išspjovęs akmenis, išradėjas tapo puikiu oratoriumi. Fugė, sakė Ziusmajeris, sakinį leidžiu pačiam sugalvoti, o vietoj jūros turime čia upę ir krantinės grindinio akmenimis dardantį transportą. Leitenantas, žinoma, juokavo, bet mokojo kalbėti įtaigia veido išraiška. Leiskite išnešioti skubųjį paštą, ponas leitenante, – kreipėsi į jį sutrikęs Fugė. Jis nebuvo girdėjęs apie Egėjo jūrą. Jam buvo gėda savo tarmės ir dar labiau jam buvo gėda prieš panelę Zalkind. Eikit, – pasakė Ziusmajeris ir užsisėgė viršutinę sagą. Jis jautėsi nepalyginti laisviau raštinėje dviese su panele Zalkind, kuri tramdydama šypsena ruošėsi pietų pertraukai, metaliniu gaubtu uždengė rašomąją mašinėlę, užrakino stalčių ir garsiai pristūmė kėdę. Leitenantas Ziusmajeris peržvelgęs pasirašė panelės Zalkind atspausdintų lapų apačioje ir prieš pietus padėjo užantspauduotą aplanką generolo fon Eichhorno adjutantui ant stalo. Raižytos ažuolinės generolo kabineto durys šalia adjutanto stalo buvo uždarytos ir antrame aukšte dažniausiai tvyrojo pagarbi tylą. Ordino „Pour le Mérite“ už Kauno užėmimą kavalierius generolas Hermanas fon Eichhorns dažnai jodinėdavo prieš pietus, kad prasimankštintų. Iš motinos pusės jis buvo filosofo Šelingo anūkas ir, kaip jam pačiam atrodė, iš veido į jį panašus. Generolas, pakėlęs smilių, dažnai primindavo susirinkusiems štabo karininkams populiarią įvairiuose armijos sluoksniuose mintį – kas tavęs neužmuš, padarys tave stiprų. Prieš metus jis pavojingai susižeidė krisdamas nuo arklio, o dabar

ir vėl jodinėjo, kartais net pavarydavo šuoliais krantine į priekį, Šv. Petro ir Povilo bažnyčios link, ir tada, apsisukęs prieš pat šventorių, vangia risčia grįždavo atgal. Žinių apie užimtą miestą generolas sėmėsi iš Brokhauzo enciklopedijos ir šviežiai surinktų statistinių duomenų. Žemėlapyje jis matė, kad miestas išsidėstęs slėnyje tarp kalvų, ir primerkęs akis pagalvojo, kad tėtens vaizduotė reljefas šiek tiek primena Romą. Vakar priėmimo pas Oginskius grafiene parodyskintais raudonais žandais pritarė šiai minčiai. Skambėjo Bramso etiudai fortepionui. Eichhorns mandagiai pasakė, kad mieste yra nemažai itališko baroko bažnyčių ir visai nedaug cerkvių. Grafiene tiesiog nušvito. Eichhorns, žiūrėdamas į žvėrių iškamšomis skoningai papuoštas sienas, apsisuko ant kulno ir paklausė: sakykite, o kur Wilnoje yra zoologijos sodas?! Ach, kaip visi šypsojosi, lingavo galvomis ir kilnodami pilnus stiklus gyrė generolo nuopelnus išvarant rusus iš Mozūrijos, vaduojant Kauną, Gardiną ir be didesnių sugriovimų užimant Wilną. Vietinis vokiečių kilmės karo inžinierius, vadovavęs Žvėryno tilto remonto darbams, atsukęs nugarą grafienei ir šildydamas delne stiklą su konjaku, sąmoksliskai generolui šnibždėjo, kad kilmingieji ponai anksčiau čia puikiai sutarė ir su rusų valdžia, kartu medžiudavo, o jų vaikai vakarėliuose deklamavo Puškiną. Generolas supratingai palingavo pliktelėjusia žila galva ir atsargiai žvilgtelėjo į grafiene. Grafiene negirdėjo kaire ausimi, bet niekada neišsidoūdavo, į neišgirstus sakinius dažniausiai atsakydama diplomatišku klausimu. Pasibaigus Bramsui, ji atsisdėjo krėslė ir laužyta prancūzų kalba pasiteiravo, ar generolas yra girdėjęs Vilniaus įkūrimo istoriją. Tam papurčius galvą, pasakojo apie sapnus ir kažkokį vilką. Generolas, pagaliau supratęs, kad kalbama ne apie iškamšas, o apie mitologiją, pažvalėjo ir pasakė, kad taip, taip, jis žinąs tą vilką. Tai yra Likaonas. Grafiene krenkstelėjo parėmusi smakrą dviem pirštais ir dar labiau paraudusiais žandais paprieštaravo – ne, ne, Gediminas. Generolas nusišypsojo ir nepriekaištinga lotynų kalba pasakė, kad, pasak Ovidijaus, vilkas yra Likaonas. Likaonas tyčiojosi iš Dzeuso prigimties, kurią šis atvirai rodė atvykęs į Arkadiją. Norėdamas išsiaiškinti, ar svečias yra apsišaukėlis ar ne, Likaonas patiekė ant vaišių stalo kalinio mėsos, kurios viena dalis buvo virta, o kita skrudinta. Negana to, žiūrėdamas į kramtančius Vilniaus didikus tėsė generolas, sulaukęs nakties ir norėdamas išbandyti Dzeuso nemirtingumą, Likaonas pabandė nužudyti užmigusį dievą. Tada Dzeusas sudaužė namo stogą ir sprunkantį Likaoną pavertė vilku, užbaigė generolas. Ir iš viršaus žiūrėdamas į priglaustoje prie munduro krūtinės kirstolinėje taurėje raibuliuojantį raudonąjį vyną, pridūrė – mėnesioje staugiančiu vilku. Svečius apėmė mokiniška baimė, jie blogai suprato generolo lotynų kalbą ir ne visai suprato, už ką reikės dabar gerti. Pasakotojo, ne, greičiau kompromisų nežinančio mokytojo veide buvo kažkas bausaus, nuo jo norėjosi slėptis, atrodė, kad taurėse raibuliuoja šiltas kraujas, bet neklausė šviningės kojos, išgerta juk vis dėlto buvo nemažai. Karo inžinieriui, stovinčiam šalia generolo, netgi pasirodė, kad vienas iš ponų, stovinčių už grafiene, labai panašus į Likaoną. Grafiene, pamaniusi, kad dabar visiems praverstų pertrauka, pradėjo ploti, prie jos prisidėjo dukterėčios, o tada jau visi plojo pasakotojui, kažkuo panašiam į senstantį Dzeusą. Vėl pasigirdo pianino akordai. Grafiene pakilo iš krėslė. Generolas ištuštino taurę, atsiveikindamas linktelėjo galvą, adjutantas taukstelėjo kulnais ir jie išėjo. Ankstų penktadienio rytą jų laukė kruopštus strategų darbas. Sienos ir stalai generolo kabinete buvo iškloti žemėlapiams, susmaigstytais įvairių spalvų vėliavėlėmis. Dešimtoji armija ruošėsi pergalingam žygiui į Rygą, Revelį ir kiek vėliau į Ukrainą.

Puskarininkis Fugė turėjo penktadienį nunešti įsakymus į magistratą ir laiškus karininkams į „Bristolį“, bet jis savavališkai apsisprendė kiek pakeisti nustatytą maršrutą. Eidamas pro Šv. Stanislovo baziliką, lyg maro laikais mušant

Orfiškosios giesmės

Nors apie senovės Graikiją linkstama visų pirm galvoti kaip apie filosofijos ir mokslo ramovę, išties šioje kultūroje religinis dėmuo taip pat nestokojo svarbos. Dabartinė senovės graikų mitologijos samprata daugiausia esti nulemta tų atošvaisčių, kurios mus pasiekia per klasikinę graikų ir romėnų literatūrą. Vis dėlto yra išlikę tekstų, kuriais byloja pati graikų religinė mintis. Vieni tokių – orfiškosios giesmės, priskiriamos legendiniam dainiui Orfėjui. Jo vardu pasivadinusį mistinė religinė srovė orfizmas pabrėžė epifaninį santykį su dievybėmis slapųjų apeigų (misterijų) metu ir kliovėsi ezoterine, simbolių kalba užšifruota žinią. Vėlyvojoje antikoje orfizmas glaudžiai susipynė su neoplatonizmu. Orfiškosios giesmės, kaip manoma, susiklostė VI–II a. pr. m. e. Iš XV a. Italiją pasiekusių rankraščių žinomos 87 orfikų apeigose giedotos giesmės, kuriose šlovinamos įvairios dievybės ir sudievinčios abstraktybės. Šiuose tekstuose nėra mitologinių siužetų – išties giesmė yra meldžiamos dievybės savybių ir vardų nusakymas. Tuo, beje, jos labai primena senovės indų stotras – glaustas poverdinio laikotarpio maldas. Prie giesmių pateikti apeigos metu smilkytinių smilkalų pavadinimai.

Čia siūlome susipažinti su septyniomis giesmėmis iš orfiškųjų giesmių rinkinio. Pirmoji skirta Hekatei – chthoninei kerų, burtų, kryžkelių deivei, kurią lydi žvėrys, šunys, vėlės. Ši trilypė

kosmoso spynų valdovė vėlyvojoje antikoje įgavo itin didelę svarbą, todėl nieko keista, kad malda jai ir pradedamas rinkinys. Trečiaja giesme meldžiamasi Nakčiai, kuri laikoma visos būties gimdytoja, pirmąja, atsiradusia iš chaoso. Septintoji giesmė skirta Žvaigždynams (tiksliau, žvaigždėms, bet graikų *astēr* – vyriškosios giminės žodis), šlovinamiems kaip žmogaus lemties valdytojais. Aštuntąja giesme garbinamas viešpats Saulė – Helijas, – dangiškoji visa reginti akis, teisingumo valdovas, dangiškų ratų vadeliotojas. Devintoji skirta Selėnei. Tai deivė Mėnulis (arba, kaip čia verčiama retu lietuvišku moteriškosios giminės žodžiu, Mėna), kuri vaizduota su tauro ragais, riedanti naktinio dangaus ratais, mainanti savo pavidalus. Septyniolika giesme apdainuojamas vandenynų viešpats Poseidonas – jūreivių globėjas, audrų sukėlėjas. Hermis, kuriam skirta 28-oji giesmė, pagarsėjęs graikų dievas triksteris – vagių, prekybos, žaidynių, visokių linksmybių globėjas, tačiau drauge ir Dzeuso pasiuntinys, šventąją Žosmę (logą) perprantantis hermeneutas. Paskutinė čia publikuojama giesmė skirta mitiniam vakarų vėjui Zefyrui, nors tekste apgiedamos jo švelniosios dukros – dvelkmės (auros), laimingai plukdančios laivus.

Vertėjas

1. Hekatei

Šaukiuosi kryžkelių Hekatę – globėją mylimą kelių
Danguję, žemėję ir jūrinę – šafraniniu rūbu
Patrakėlę kapinę, siautojančiąją tarp vėlių
Vientulišką Persėją, besipuikuojančią elnių pulku
Naktigonę, nepergalimą karalienę, ganytoją šunų
Žveriabalsę staugūnę nežabotą, paveikslą, nelieštą akių
Taurais važiuotą, valdūnę viso kosmoso spynų
Viešpačią laumę, kalnėnę, penėtoją jaunų
Mergele, nuženktą į iškilmes šventas, meldžiu
Jaučiaganiui tu maloninga, mogaukis smilkalų kvapu

3. Nakčiai

(*smilkant deglais*)

Aš naktį apgiedosiu – dievų gimdovę ir žmonių
Naktie, visų gimitie, Kipridės dar žinoma vardu
Suklusk, laimioji deive, žvaigždėta, dangaus mėlynumą
Godotoja šventos ramybės ir poilsingųjų sapnų
Džiugioji, palaimioji, mylioji motina svajų
Tu atvanga, šventoji, po dienos darbų sunkių
Sapnanešė, naktišvietė, žirgūnė, mylima visų
Ir žemiška, ir dangiška – tavi skliautai abu
Gobėtoja, guvi šokėja dangaus plačių erčių
Kai skrieji, tu šviesą sėji į šalį apačių
Į pragarą – reiklios Nuožmos vis genama jėgų
Nūnai, laimioji labdare lauktoji, tave kviečiu
Maloningoji, klausyk mūsų meldžiamų balsų
Ateiki, palankioji, ir vyki baugą tamsumų

7. Žvaigždynams

(*smilkant aromatais*)

Žvaigždynų dangųjų šventų tvaskėjimą goduju
Balsu maldingu šventus dievaičius aš algoju
O dangiški žvaigždynai, Nakties juodosios meilės nestokojat
Verpetais sūkuringais tarp praamžiškų liepsnų vis sūkuriuojat
Žėruodami ir amžinai liepsnodami gimdytojai vičvisko
Vėliavnešiais likimo santys, lemties ištikimi lydovai
Plačiais keliais Dievopi vedat mirtinguosius žmones
Glbojate dangaus septynias juostas, oru klajojate
Dangujai jūs ir žemiški, niekadados nesigalaujate
Nakties drobule juodą akim praregti visad duodat
Ir jūs' plevenimas žarus nakčia džiugi mums bus paguoda
Ateikite, žvaigždynai visažiniai, plušos šventojon puoton
Lai leis darbų tauriųjų kelias pasiekti didžią godą

8. Helijui

(*smilkant maną ir ladaną*)

Klausyk, laimus Visaregy, akis esi praamžė
Titanas auksaspalvis, šviesa dangujė, Hiperionas iškilžengis
Savagimys nenuovargus, gyviesiems – įstabus paveikslas
Iš dešinės Aušra tau brėkšta, o kairėje – Naktis jau blendžias
Metų laikų valdovas, smagiai savu keturbėgiu ratuoj
Žvitriai, mitriai, sragiai, spitriai tu važnyčioji
It užlę sukdamas beribėmis platybėmis žirgus ganoji
Tu pamaldiems šaunus vedlys, o nedoriems – rüstūnas
O auksalyri, tu kosmoso darnius kelius esi prastūmęs
Darbų doringų pavyzdys, bernužis, laikmečių valdūnas
Švilpėjas, kosmoso viešpats, liepsningo ratilo skrajūnas
Deglanešys margūnas, vaisus gyvaleidis gydūnas
Laikmečių tėve, nemarus Dzeuse, nesuteptas aržūne
Vaiski kosmosą apskriedžianti akis esi, tu visko apšvietėjas
Tu besileisdamas žaižaromis įstabiaspindėmis užlieji

Kosmoso viešpats nuotuokusis, versmes pamilęs, įdėm tu teisingumas
Tikėjimo gynėjas, visų gelbėjas, praamžis tavo viršingumas
Akie teisybės, šviesa gyvybės, didus važūnas
Paraginki šaižiu botagu vežėčias ketveto ristūnų
Klausydamas maldų, tu švieski vaidelotų buičiai dėl palaimingumo

9. Selėnei

(*smilkant aromatais*)

Klausyk, deive karaliene šviesoneše Selėne
Nakčiabride oreive tauragine Mėna
Nakties deglanešė duktė esi, o skaisčiažvaigžde Mėna
Ir vyriška, ir moterinė tu, tai dyli, tai vėlei tu pilnėji
Žvaigždošviese, vaisgamta, žirgmyle, laiko motinėle
Tu vygė, širdgili gintarė, žvaigždžių šviesos sėjėja
Visarege, dabiom žvaigždėm patvinusi sapnų laukų globėja
Tyla tau džiugesys, nakties palaimos maloningoji skyrėja
Mūs' džiaugsmui žibinta esi, šlovingoji nakties karūna
Šydais siausta guvi mergelė, lankais lakiojanti Žvaigždūnė
Ateik, laimi žavi skaisžvaigžde triguba šviesa mėnulio
Ir galiom žiburiausiom naujatikius tavon paguodon einančius užtark, merguže

17. Poseidonui

(*smilkant mirą*)

Klausyk, Poseidone, Žemės šėmaplauki nešėjau
Žirgūne, tridantį rankoj laiką, kurį variu išlieję
Tu jūrių gelmingų dugnuos karaliauji nuėjęs
Jūrvaldy griausmabalsi, sragus Žemės pakrančių mušėjau
Žaviaaki bangočia, smagiai važnyčioji ristūnų vežėčias
Tau ošiant sūrūs vandenys marių pursloja ir riečias
Gelmenis jūrų sraumingus – trečiąją dalį pasaulio esi paveldėjęs
Džiaugiesi tu podraug vilnimis, žvėrimis – dievaitis esi ir veldėjas
Žemės pāmato, laivų sklандаus kelio kurs esi privaizdėjas
Ramybėn, sveikaton, palaimon nepriekaištingojon būk mums lydėjas

28. Hermiui

(*smilkant ladaną*)

Išklausyk manęs, Hermi, Dzeuso angele, Majos sūnau
Širdies visagalės, karaliau marūnų, žaidėjai lenkias tik tau
Esi linksmas ir suktas vedlys, tu Argo siaubūno kovėjas
Pranaše dieviško Žodžio, žmogmyly, sandalais sparnuotaisiais skrieji
Patinka, Gyvatnešy, tau imtynės, apgavystės, suktybės
Esi visa ko aiškintojas, pelno nešėjas, lauk veji negerybes
Rankose turįs įnagį pelnyt nepriekaištingą ramybę
Tu sėkmę neši, korikietei laimus, moki vingraut visokias vingrybes
Reikaluos esi padėjęjas ir miruoliams bičiulis vargstant vargus
Kalbos ginklas baisingas, jam iš nuostebio kniaubias žmogus
Išklausyk liaupę maniškę, gyvasčiai siųsk gerąją lemtį
Tauriū žosmę, omenį guvų, leisk man oriai gyventi

81. Zefyrui

(*smilkant ladaną*)

Dvelkmės, dukros visgimdžio Zefyro oreivės
Maro atvangą nešat ošdamos glosniai ir gaiviai
Pavasārės jorinės priplaukoj lauktos užėivės
Lengvu oro pukšniu grakščiai priplaukon genate laive
Lai vėjuodamos, pilnos malonės, nepriekaištingos ateisit
Lengvasparnės, ankstyvos, it oras nematomus pavidalus mainot

Iš rusų ir anglų kalbų (sekdamas graikišku originalu) vertė Šarūnas Šimkus

ANDRIUS SNIADĖCKIS

Pamąstymai Visų šventųjų dieną

Andrius Sniadėckis (Jędrzej Śniadecki, 1768–1838) – žymus lietuvių chemikas, gydytojas, ilgametis Vilniaus universiteto Chemijos katedros vedėjas ir profesorius; redaktorius, publicistas. Buvo vienas iš Vilniuje įkurtos liberalių nuostatų inteligentų draugijos – šubravyų (nenaudėlių) steigėjų ir jos „organo“ – satyrinio savaitraščio „Gatvės žinios“ (*Wiadomości Brukowe*, ėjusio nuo 1816 iki 1822 m., kol buvo uždraustas carinės valdžios) autorių. Sniadėckio satyros ne kartą buvo leidžiamos atskiromis knygomis. Čia skelbiamas 35-ojo skryčiaus vertimas iš 1908 m. leidimo Sniadėckio „Satyrinių raštų“ (*Pisma satyryczne*) 3-iosios dalies.

Tai, mylimas skaitytojau, labai liūdna diena, apskritai liūdniausia visuose metuose, nesgi mums primena mūsų paskirtį. Bet dar ir dėl to, kad kiekvienam mąstančiam žmogui atneša labai didelių ir svarbių priedermių. Todėl ir aš tą svarbią dieną nusprendžiau mąstydamas praleisti. O paskui atsisdėdau (pvz., pamaldžiai) kanapos kampe ir, sukryžiavęs rankas ir kojas, pradėjau iš tiesų galvoti apie numirėlius, mūsų *antecessorius*, Dieve, suteik jų sieloms ramybę.

Mirusiųjų pagerbimas yra nuo seniausių laikų žinomiausias visų tautų paprotys; o senovės gyventojai net kažkaip garbindavo jų atminimą. Tai visų sielų diena, ji skirta maldai už mūsų protėvius ir geradarius, diena, skiriama visiems atlikti apeigas. Ji mums kažkokia tokia pačiose savo ištakose. Tą dieną visos mūsų damos apsitaiso juodomis sukniomis ir važiuoja pusvalandžiui į bažnyčią, o vyrai, įsinėję į juodą fraką ar užsirišę ant rankos krepo juostelę, atsisako tarnybos ir visokio darbo. Taip... Nieko nepadarysi, tai yra pats geriausias būdas pagerbti tiek gyvus, tiek mirusius.

[...] Jūsų žiniai, ne viena svarbi matrona matė tą naktį kokią numirėlį ar kokią numirėlę; jeigu ne iš tikrųjų, tai sapne. Ne viena šnekėjosi su koku ateiviu iš ano pasaulio, nuoširdžiai įsijautusi papasakojo apie tai bičiulėms ar kūmoms, kurios viena kitai sugeba ką nors panašaus papasakoti. Pavyzdžiui, reikėtų pasiūlyti, kad velionius vyrus aikštėn temptų vieną po kito. To, Pone, nepamiršk!.. Buvo geras vyras, bet truputį pavydus. O, atleisk jam, Dieve, bausis buvo namisėda. Užtat amžiną atilsį Jonas buvo geras, ir todėl Povilas jam pavydėjo, nors iki šiol niekada tam nebuvo pagrindo, bet... žmonės dažnai kalba.

Panašiai ir šeimos pasisėdėjimuose pridera prisiminti mirusį tėvą, senelį arba dėdę, mirusią motiną, tetą arba dėdienę ir įvertinti jų geras arba blogas savybes pagal testamentą arba nurodymus, kuriuos paliko po savęs. Apskritai ta diena praeina begiriant, o numirėliai visada buvo geresni už mus, gyvuosius. Todėl vaikai skaičiuoja savo tėvų ypatybes ir dorybes; taip pat turime prisiminti visus mirusių dukryčių ir sūnelių talentus ir negirdėtą jų vikrumą; prisimename ir kartojame visokiausius jų žodelyčius ir visur matome neeilinį jų sumanumą. Žodžiu: o dėl tų mirusių visada priklausantių pasvarstymų, tai jeigu nebūtų numirę, būtų viskas gerai; taip pat jeigu dabar pasaulis eina blogyn, dėl to kalti numirėliai, kurie neturėjo numirti.

Jeigu jau sakytumė tiesą, tai neblogas posakis, ir aš su juo sutinku. Nes pirmiausia būtų visai neblogger, jeigu protingieji ir gerieji nemirtų; o be to, nors aš, pvz., kuklumu su jais net nesilyginu, vis dėlto didžiai atsiprašau savo sekėjų, tegul jie nepyksta už norą gyventi iki valiai. Na, ir kas? Sunku kovoti su paskirtimi! Todėl mokyti žmonės nuo seno labai pagrįstai įrodė, o gal ne vienas už gerą pensiją sykiu ir iš katedros to mokė, *jog žmonės tam ir gimsta, kad numirtų*. Koks tai svarbus atradimas! Vis dėlto, tiesą sakant, jeigu tik duotume jam graikišką pavadinimą, kuris baigtųsi *-logia*, tai būtų naujas mokslas! Betgi aš to naujo mokslo mokytoju nebūsiu, todėl tą pavadinimą paliksiu pirmajam jo profesoriui, kuris turi atsižvelgti į šią medžiagą ir pagal ją sudėlioti traktatus.

Mirtis yra reikalinga! Nes be jos nebūtų žymu paveldėtojų iškilimų ir nuopolių. Nebūtų gedulo ir juodos suknioms, kuri taip gerai tinka bet kuriam veidui ir taip smarkiai visas širdis suvirpina. Nebūtų nei katafalkų, nei katakombų, kurie duoda puikų pelną, nei puikių paminklų ar mauzoliejų, kurie atneša šlovę tokiais daugybei menininkų, nei antkapių ir gedulo odžių, per kurias ne vienas poetas sužino šlovės ir kepsnio skonį. Nebūtų skambinimo varpais, daugeliu požiūrių visai naudingo dalyko: jis praneša visam miestui, kad atsirado naujas velionis ar nauja velionė, kurie mirdami paliko pinigų. Nebūtų šių didžiųjų procesijų, kurios nors brangiai kainuoja, tenkina nuobodų giminės pasididžiavimą, o mus, klajūnus, linksmina iki nukritimo. Nebūtų laidotuvių kalbų ir nurodymų, kuriuose už atitinkamą kainą išstatomi viešam nusistebėjimui nemirtingi velionių talentai, dorybės ir nuopelnai, kurių gyvenime jokia mirtinga akis išvysti neįstengė. Galiausiai nebūtų gedulingų pietų, kurie šiandien jau, nelaimė, iš mados išsina ir kuriuose susirinkęs pulkas šeimos ir

bičiulių skaniai prisivalgydavo ir išgerdavo didžiules taures už velionio sveikatą ir supratingumą. Sumautas pasaulis, mylimas skaitytojau: kažkokios naujos mados maksimumai iškreipia pagirtinus mūsų tėvų papročius. Ir ką gi, aš klausiu, būtų galima pasakyti protingo prieš *gedulą*? Tuos pakasynų pašnekėsius ir vaišes, kuriose gabalai mėsos, taurės ir kepsniai guodžia neapsakomo praradimo valandą, stiprina sielvarto pakirstas jėgas, šluosto ašaras, išlygina kaktą ir padeda nešti sunkią gedulo ir liūdesio naštą. Kol gyvas būsiu, esu už šermenis ir prašau būsimųjų manojo mokslo apie mirtį mokytojų joms paskirti išsčius traktatus. Ar gali būti nuostabesnės ir gausesnės mokslinės medžiagos? Štai jeigu aš būčiau turtingas, paskirčiau testamentu tam žymiai ar ganėtinai padorią sumą, idant kasmet visi mano pažįstami ir bičiuliai, klausydami ilgos ir labai mokslinės kalbos, elgtųsi pagarbiai ir galiausiai valgytų, kol sutriks virškinimas, o gertų iki slogaus sapno, suteiksiančio tikrą mirties įsivaizdavimą. Toks pagerbimas būtų labai moralus mokslas, mokslas, suprantamas visiems. Štai pažvelk į natūrą, nes pats jai priklauso¹, su visokiais gabumais pridera susipažinti. Mūsų valstietis iš visos savo paprastos dūšios ruošia Visų šventųjų dieną vaišes, kuriose pagerbia vėles. Pats joms patar nauja – visų jo troboje numirusiųjų vėlėms, jas valgydina ir girdo, ir besistengdamas ir jas bestiprindamas vaišėmis pats prisigeria ir ramiai užmiega. Toks mirusiųjų pagerbimas pas mus vadinamas *Vėlinėmis*. Todėl kokia būtų vargingoms senutėms neteisybė, jeigu nebūtų Visų šventųjų dienos: nesgi reikėtų sakyti, kad mirties nėra. Taigi, pažvelk, skaitytojau, koks tai bus didelis mokslas apie mirties prigimtį. Vis dėlto aš teisingai sudėliojau tuos nemenkus gabumus ir, visai nesigiriant, šauniai atrodau liaudžiai, besivaikydamas šlovės.

Jeigu gerai pamenu, skaičiau įvairiose knygose, kad seniai minima tauta, lyg ir egiptiečiai, visą gyvenimą išsiaišlavinantys ir garbinantys tik vieną – įvairius neprotinius žvėris, – išsaugojo tokį juokingą paprotį: nė vieno numirėlio nelaidodavo, kol neišklausydavo, neišnagrinėdavo ir nenu-teisdavo visų jo pikty ir gerų darbų. Galiausiai nuveždavo kiekvieną a. a. Jo Didenybę ant vieno ežero kranto², kur jį griežtai vertindavo pagal viso gyvenimo nuopelnus. Iš pradžių jam skirdavo paskutinį nuosprendį, remdamiesi tuo, ar minėtas velionis veltui ar ne veltui valgė duoną, gyvendamas po šia saule. Jeigu nuosprendis buvo tinkamas, skirdavo velioniu palydovą, kurio padedamas kažkokis Charonas, turįs pašto stotį ar netgi, kaip kiti pasakoja, nuomojantis vežimą (aišku, tyčiojasi), nutempdavo tą gerbiama sielą už atitinkamą kainą iki kapo, o jeigu kas norėdavo, tai pačią sielą net į aną pasaulį perkeldavo. Net rašoma, kad tie mirusiųjų teisėjai būdavo labai teisingi ir už dekretą nei kapų³, nei dovanų neimdavę⁴. Vieni mano, kad teismas turėjęs būti teisingas, nes velionis neturėjęs ko duoti; bet tai nėra laikoma tiesa; prieita net iki visokių egzekutorių testamentinių parodymų, esą yra buvę tokių, kuriems ar tiesiogine, ar šalutine linija pasisekė. Kiti tvirtina viską priešingai ir tam tikra prasme teisingai. O jeigu jie patys suprastų, kaip nuodėmingai apie tuos teisėjus rašo! Nes, kaip žinoma, anie jau labai seniai mirę, o apie numirėlius niekuomet blogai kalbėti nedera⁵.

Iš to pavyzdžio išsirutuliojo man toks projektas. Jeigu, pvz., pas mus būtų įrengtos katakombos už Žaliojo tilto, o šitoj Vilijos pusėj įkurdintas koks kriminalinis teismas numirėliams, nurodantis, kad visų, kurie nuteisti nelaidoti, kūnus mestų į upę, o į kapines vežtų tikrai tuos, kurie tikrai naudingi ir geri buvo gyvenime. Kaipgi čia būtų? Nustatysime... Ne... Taip būti negali. Manau, kad Vilija turi ganėtinai aukštus krantus, todėl kiek toliau prie vingio tikrai užsikimštų. Tuo metu vanduo tikriausiai plūstelėtų atgal ir veikiausiai galėtų užlieti miestą. O, tiesą sakant, būtų neteisinga, kad gyvi kentėtų už mirusiuosius. Todėl geriau tą projektą atmeti kaip nesaugų miestui.

Dar skaičiau, esą Egipte nebuvo galima laidoti skolininkų kūnų, kurie paliko skolą visiškai kreditorių valiai. Apskritai niekas gi negalėdavo būti palaidotas, kol nebūdavo apmokėtos visos jo skolos. Negana to, skolininko kūną atiduodavo šeimai, kuri jį savo namuose kažkuriam kampe laikydavo iki tol, kol kas nors iš giminių skolas apmokėdavo. Koks juokingas teisingumas! Klausiu, kodėl gi egiptiečiai tarp senovės tautų garsėjo kaip protingi ir labai išmintingi žmonės? Kas čia protingo? Jeigu pas mus kada nors, saugok Dieve, priimtų tokį paprotį, kampų gi namuose neliktų, o vasarą reikėtų visam kraštui išmirti nuo maro užkrato. Nes juk gydytojais seniai nustatė, kad numirėliai taip fatališkai dauginasi, jog tai panašu į baisiausias epidemijas ir visokius užkratus.

Taip pat tie patys Egipto istorijos rašytojai pasakoja, kad sielos tų nekaltų sutvėrimų, kurie nepadare nei blogo, nei gero, verčia ant to kranto, bet, neturėdamos teismo sprendimo, amžinai ant ežero kranto turi klajoti, besitikėdamos, galgi

slapta Charoną įkalbės jas perkelti. Toks paprotys man gana patinka, nes, tiesą sakant, nėra jau taip blogai būti priverstam pasivaikščioti; o aš ir visas pulkas mano draugų vaikštinėtu-me bulvaru per amžių amžius – taip, kaip dabar vaikštinėjame nuo ryto ligi vakaro. Bet deja!.. Ne ten pasaulis eina, kaip, atsiprašant, Jų Didenybėms egiptiečiams atrodė. Pikti žmonės ir neteisūs, patariantys skandinti nešvarius kūnus ir tokiu būdu savuosius išpirkti; ypač tie, kuriuos ateities įsivaizdavimas mažai džiugina. Bet, garbė Dievui, tuo dar nebaigsiu.

Toliau atėjo man į galvą, ir tai aš taip pat pasakysiu: jeigu man tektų po ilgo, duok Dieve, mano gyvenimo stoti prieš kokią siaubingą tribunolą... Iš baimės man atrodo, kad jau matau nepaprastą, posėdžiaujantį prieš tiltą tribunolą, – ten, kur dabar tokia svarbi magistratūra, – sėdintį ir skaičiuojantį visų einančiųjų sutvėrimų kojas ir imantį iš kiekvieno po grašį. Kaipgi man pasakyti, stojus prieš teisumą, kad aš visą gyvenimą klaidžiojau gatvėmis, mažiau ir muses gaudžiau? Galbūt šita užimtumo sritis nelabai teisėjams patiktų. O jeigu demonstruodamas savo raštingumą, kas autoriams ir pridera, atsineščiau po pažastimi „Gatvės žinias“ ir Šviesiausiajam teismui paaukočiau, – ir tas turbūt nepadėtų. Kas ten gali žinoti, ar ponai teisėjai skaito, ar skaityti moka? Ypač mūsų šiek tiek dažnai be to apsieina, nes skaityti ir rašyti yra regento arba sekretoriaus reikalas. Todėl tikriausiai ne vienas teisėjas įtūžęs pakiltų ir sušuktų: „Auroriau, grįžk į upę! Ir kam gi ta bjaurastis reikalinga? Teismai turi savo autorius, kurie rašo kalbas, leidimus ir dekretus, o tokius popiergalius kaip gali kam pateikti?“ „Dar blogiau, Šviesiausiasis teisme! – galgi sušuktų koks iškalbingas tos spaudos atstovas ar instigatorius [viešasis pranešėjas]. – Tie paruoštukai, apgailėtinaj prispausti po pažastimi, aiškiai sukilo prieš teisumą ir teisėjus, [...] dažnai šaipėsi iš išmintingų dekretų ir, kas blogiausia, jie įžeidė mus, advokatus, todėl dabar, Šviesiausiasis teisme, negali būti pateikti nei apeliaciniam skundui, nei pradiniam nagrinėjimui.“

Tiesa, Šviesiausiasis teisme, norėčiau pridurti iš šalies. Taigi būtent tas nenaudėlis ne kartą tyčiojosi iš mūsų paklusnių ir pagarbių žmonių, netikėjo magnetine aiškia regyste ir stebuklingais daktarais; išjuokė gero tono žmones ir gražias draugijas, kuriose kalbama prancūziškai; norėjo iškart uždrausti arklų lenktynes, taip pražudydamas aukščiausių mūsų ponų garbę; girtauodamas aiškiai stengėsi pasikasti po krašto pramonę ir sunaikinti prekybą; pačius, net labiausiai užkietėjusius, mokslininkus laikė per nieką ir juokėsi iš baisiai išmintingų knygų; o galiausiai norėjo, kad visi skaitytų arba, – o tai dar juokingiau, – kad visi mokėtų skaityti. Jis, girdamas senovės tuštybę, norėjo man sugrąžinti į barbarų laikus; jis įžeidinėjo į užsienį važinėjančius ponaičius; tyčiojosi iš tų, kas kelia triukšmą ir mušasi į ponus; o be to, aišku, norėjo padailinti pinigų cirkuliaciją... Jis!.. „U, tai tiesa, – atsilieptų šaunieji Izraelio įpėdiniai, – jis ir mums nugarinės išpjovas ir kumpius rekomendavo rinktis, o mes gi, gerbiami žmonės, būtume numirę iš bado.“ Toliau galėtume išgirsti nuoširdžiai jausmingą sinagogos šauklio balsą: „*Messieurs*, jis ir mus *ridikulizavo* [...]. *Imaginez-vous*, ir jis visą laiką juokėsi iš sentimentų, o svarbiausia – *quelle folie!* – norėjo, kad mes kalbėtume lenkiškai!“ Žodžiu, man atrodo, kad visokie ir iš visų pusių sklindantys balsai man girdėtųsi. Betgi nieko panašaus, mylimas skaitytojau! Ir jeigu taip būtų iš tikrųjų, reikėtų tikriausiai norom nenorom plaukti pas Karalaitį. Matau, jog tau vis dėlto tai patinka, ir viliosis, jog manęs nepaliksi, išpildydamas tą paskutinį norą, kad kas nors su manim pakalbėtų. Bet – svarbiausia – nors esu proziškas, tau retkarčiais pusę lapo iškepsiu, atsargiai bylodamas apie tavo gerumą ir tavo šlovę, visada tave gerbsiu ir dievinsiu, niekada nenutils tave giriančios mano lūpos. Todėl užtark, Geradari, mane ir atleisk mane, jei gali, nuo tokio išblaškymo buriavimo. Dabar aš norėčiau kaip mąstytojas plaukti visą gyvenimą ir pažadu tau ateinančiuose [„Gatvės žinių“] numeriuose plaukti ir plaukti.

Vertė Nida Timinskaitė

¹ Su jais taip pat susipažįsta visi studentai.² Vadinosi lyg ir Acherontu.³ Kapa – grivina, teismo pinigine bausmė.⁴ Apskritai yra tokių, kurie tvirtina, kad net neturėjo kanceliarijos nei regentų, betgi be jų teismų būti negali, tai akivaizdus melas.⁵ *De mortuis aut bene, aut nihil* (lot.).

Kūniškumas ir nuosprendis (poezijai) Dovelės Kuzminskaitės „Obsesijose“

Dovelė Kuzminskaitė. *Obsesijos*.
V.: Naujoji Romuva, 2018. 59 p.

Dovelės Kuzminskaitės eilėraščių rinkinys „Obsesijos“ dvelkia lengvumu ir ritmiškumu (kartais kiek ir per monotonišku). Jame atsiveria kontrastai – meilė ir mirtis, poezija ir kalba. Atsivertus rinkinį, pirmiausia tenka panirti į meilės eilėraščių, susipynusių su nebuvimo nuojauta („mano kūno tušti kambariai / pripildyti tavo alsavimo“, p. 9). Tai atspindi ir graikiškos sąvokos – *Eros* ir *Thanatos* (p. 12). *Eros* kaip gyvybinis principas ar meilės galia (judesys į viršų) susijęs su mirtimi – *Thanatos* (judesys žemyn). Turbūt nesuklysiu, sakydama, kad šių sąvokų pora yra užuomina į urugvajiečių poetės Ideos Vilariño kūrybą.

Teko skaityti įdomų D. Kuzminskaitės straipsnį „Lyrinio „aš“ kūniškumas Birutės Pūkelevičiūtės ir Ideos Vilariño poezijoje“ (*Žmogus ir žodis / Literatūrologija*, 2014, t. 16, Nr. 2, p. 43–52), kuriame akcentuojama meilės ir mirties įtampa, neatsiejama nuo kūniškumo I. Vilariño eilėraščiuose, tad kyla minčių, kad kūniškumas, jo jungtis su emocijomis D. Kuzminskaitės kūryboje veikiausiai ir yra įkvėpti urugvajiečių poetės („aš nemoku tavęs pasiilgti / sninga per daug / mano kūnas apeina / šerkšnu tarsi liūdesiu“, p. 16). Nors nebūtinai, tačiau ganėtina akivaizdu, kad kūniškumas rinkinyje tampa tematiniais poslinkiais vienijančia plotme: jis susiejamas su gamta („tik dienos slenka / per odą it mažos sraigutės“, p. 28), taip pat ir su tekstu („plaukas / pasaulis / nuo mano odos / kai užmerksiu akis / ar mane parašys“, p. 29).

Knygoje pasikartojantis tuščio kambario motyvas gali būti prilyginamas kūno vienatvei („iš ilgesio aš / negaliu padaryti nieko / jau metus rytui brėkstant / tuščiam kambariui jaučiu tavo šilumą“, p. 17; „ar mokėsiu tave pasakyti / jei esu kambariai ištuštėję“, p. 22). Meilės ilgesio tematikos eilėraščiuose išryškėja įtampa tarp santykio ir vienatvės („tavo akys kurios man atvėrė / begalybę mano / vienatvės“, p. 9), o skausminga ištartis „tu išsiplėšei save iš manęs“ (p. 17) gali būti interpretuojama kaip visiško atsiskyrimo patyrimas, kad

ir kas jį sukelia – mirtis, išsiskyrimas ar svetimumo pojūtis, persmelkiantis giliausius savasties klodus. Galima atrasti ir dievoieškos įtampą: kreipiamasi į tą, kurio tobulai nėra (p. 49). Taigi būtent tobulame nebuvime ir glūdi milžiniškas įtampos krūvis – viena figūra išreiškiami tarpusavyje nesuderinami dalykai. Skaitydamas knygą galiausiai įžvelgi du kontrastuojančius motyvus – gamtos ir miesto erdves, nors šias skirtingas plotmes galbūt vienija eilėraščių eilutės, sakkančios: „Visa tik / vėjas“ (p. 46–47).

Nelieka nepastebėtas eilėrašties „Mielas dienoraštis“ (p. 18–19). Jame ironiškai svarstoma apie moterų ir vyrų santykius šiuolaikiniame pasaulyje. Pats kūrinys, mano manymu, atrodo pernelyg gremėždiškas bendroje knygos struktūroje, tačiau jį skaitant galima iškelti klausimus: ar moterys ir vyrai yra nepralaužiamos vienatvės, kurioms net Marsas ir Venera per arti? Ar vis dėlto jie yra vienijami universalių patirčių, dėl kurių įmanomas santykis? Ir ar santykis tikrai panaikina vienatvę, o gal dar labiau ją aktualizuoja, išradinėjant socialinius konstruktus?

Pažymėtina, kad vienas eilėrašties pavaizduotas lyg šachmatų lentoje (p. 24). Manau, būtų buvę logiškiau, jei tekstinė ir vaizdinė sintezė (kaip motyvas) pasikartotų ir kituose knygos puslapiuose. O kai jis yra vienišas, tai juodų ir baltų langelių raibuliavimas tik įkyriai nukreipia dėmesį nuo teksto.

Šiame kontekste vertėtų suabejoti ir knygos apipavidalinimu: keistokai atrodo lyg atšlietos nuo visumos paskiros mintys, sąvokos, „šachmatų lenta“. Kai kurie eilėraščiai tiesiog trokšta „išsisakymų“. Man pasirodė neužbaigtas eilėrašties 13 puslapyje („jis neateis prie miesto mūrų...“): asociacijos per daug nutolusios viena nuo kitos, trūksta loginio ryšio. Pasitaiko ir nieko nepasakančių teiginių, primenančių kasdienio mąstymo klišes: „viskas gerai / kad viskas gerai“ (p. 28) arba: „ir nieko / kaip visad / nevyksta“ (p. 45). Tebūnie tai ironija, bet...

Viena iš išryškėjusių rinkinio temų – santykis tarp poezijos ir poetų, atveriantis išties nenaują klausimą (kuris ne itin originaliai gvildenamas) apie poezijos kūrimo meną: ar poezija yra kalbos kalinė, ar ji (gal) pranoksta kalbą? Pa-

teikiama labai paprasta kalbos samprata: „kalba reikalinga tam kad rašytum / konstruotum *diskursą* / sunktum prasmę iš visko“ (p. 33.), tiesa, eilėrašties pradedamas gana įdomiai: „kalba yra tam / kad išsiartikuliuotum / išsiluptum save iš savęs / mažą raukšlėtą ir kniurkiantį“. Kūniškumas šiuo atveju suvokiamas per kalbą, nes iš jos ir per ją (at)gimstama, o buvimas, kuris yra „žodžiais įlytas“, parodo, kad kalba buvimą įprasmina: jei bandytum nulupti kalbą, ji ir vėl apliptų egzistavimą, neišvengiamai įklimpstantį joje.

Regis, autorė siekia parodyti rašymo ontologinį krūvį, nes „viskas yra viskas / yra / tik tol / viskas yra / tik tol / kol yra rašoma“ (p. 37), o tai tampa prieštarą, nes eilėraštyje „kalbos riktai“ poezija supriešinama su žodžių banalybe (poetais), taigi ir rašymu: „iš poezijos būta naudos kol nebuvo poetų / kol nebuvo kam aiškinti pilstyt iš kiauro į tuščią“ (p. 35).

„Obsesijose“ atrasime ir eilėraščio „gamybos“ „instrukciją“ – paleisti viską pavėjui (eil. „kaip pasigaminti eilėraščių“, p. 36), nors toji „instrukcija“, mano manymu, subanalina poezijos kūrimo sampratą.

Krenta į akis, kad poezijos vaidmenį autorė pavaizduoja pesimistiškai: „...poezija yra ničniekam nereikalinga“ (eil. „poezijos dirbtuvės“, p. 55). Tai tiesa ar koketavimas? Šio straipsnio autorė įsitikinusi, kad poezija gali turėti bent jau terapinį poveikį, o poetė tvirtina, jog „poezija negali išgelbėti“, jog kūniškas buvimas yra raktas ir į pačios poezijos rašymą: „nes vienintelis dalykas kuris gali išgelbėti / tai sodinti žibutes mylimose akyse / veikiausiai tai / taip pat yra vienintelis būdas / rašyti poeziją“ (p. 55). Kita vertus, ar tai nėra gera terapija?

Pabaigoje norisi pridurti, kad norom nenorom kyla neraminantis klausimas, aptikus grafiškai išreikštą „Eilėratį“ (p. 38): ar „Eilėratis“ yra autorės kūrybinio įkvėpimo „saulė“, išspinduliuojanti Homerą, Petrarčą, Vilariño ir kt., ar pretenzija „uždaryti“ poeziją? Jei taip, tai norėtuši bent menkos išėjimo galimybės iš uždaro rato...

– IEVA RUDŽIANSKAITĖ –

Su teptuku ant Bernardinų slenksčio

Algimanto Aleksandravičiaus nuotrauka

Kai sykį FB pasidalinau Kristaus laiptų koplyčios nuotrauka su lyg ašaros spindinčiais laiptų pakopose įtaisytų relikvijų stikliukais, nušviestais Boscho „Šviesos tunelį“ primenančios šviesos, sukruoto klausinėti net užpiečiai – *kas gi tai ir kur?* Ši tarsi visiems po kojų, tačiau sykiu nepastebima paslaptis *Scala Sancta* koplyčia, vienas senųjų Bernardinų konvento statinių, tik XIX a. varpinės užgultu fasadu, tarsi koks pranciškonų pokštas pagauna ir perteikia nuolankiai pamaldžią, bet kūrybingą ir nerimstančią jų dvasią. Pranciškonų ir šv. Pranciškaus, viskuo troškusio būti panašaus į Jėzų. Tą, kuris stovi šalia, bet mes jo nepažįstame.

Jau veik ketvirtis amžiaus, kai mažesnieji broliai grįžo į Vilniaus Bernardinų konventą. Pasak nuostabios bernardinų paveldo tyrėjos dr. Rūtos Janonienės, kai 1981 m. Bernardinų bažnyčioje buvo atrasta ligi tol niekam nežinoma gotikinė sienų tapyba, „kažkokiu nepaaiškinamu būdu kartu su ant sienų ryškėjančiais šventųjų pavidalais po Bernardinų skliautais ėmė atgimti ir pranciškoniškojo dvasingumo atminimas“. Po 130 metų neigimo kruopščių rankų sugrądytas kukliųjų maldininkų, neturtingųjų sielovadininkų, meno puoselėtojų, teatro, maištininkų raugas ir mūsų visokiausių *post* laikais kelia savo tešlą. Išilusi, vėl įmelsta ir prikivpusi miros, šv. Pranciškaus Asyziečio ir šv. Bernardino bažnyčia drąsiai atveria duris visiems. Kam dar nereikia Evangelijos, tegul įžengs čia patirti buvimo šioj tobuloj senųjų meistrų ir maldų gludintoje erdvėje palaimos, pasidairyti į senąsias freskas, užvers galvą, kad ji apsiskutų nuo krikščionių skliautų karuselės.

„Apsukti galvą“, užburti Bernardiniais, numanau, ir buvo pirmojo čia surengto tapybos plenero misija. Paklaidinti menininkus kur nors vargonų chore, senosios presbiterijos užkaboriuose ir palikti, kad ten ilgus metus darbuotųsi teptuku. Pavadintas tiesiog „Pradžia“, pleneras neturėjo jokios temos nei kuratoriaus, o vien gerą Bernardinų dvasią Titą Valdą Ancevičių. Pakvietęs apie porą tuzinų menininkų (tik dalis jų artimiaus ir pastoviausiai susiję su Bernardiniais), kurie, kaip jis vylėsi, „turėjo tarpusavy gražiai sutarti“, Titas savaitę taravo jiems kaip tikroji Morta. Nors Bernardinų ansamblyje tiek erdvių, kad lengvai rastumei sau idealią intraverto vietą viršų ar apačioje, plenero šūkis kvietė bendrauti ir dalintis. Jei ne malda ar meno idėjomis, tai bent jau dubenėliais riebios gardžios sriubos, kurios didžiulis katilas nuolat kunkuliavo vienuolyno kieme.

Menas ir bažnyčia, menas ir sakralumas, meniškumas ir pamaldumas – „kietos“ temos laikais po Andresio Serrano. Tereikia prisiminti, kokios nesusišnekėjimo vilkduobės atsivėrė Vilniuje pasirodžius Romeo Castellucci „Apie Dievo Sūnaus veido koncepciją“. Kad pleneras „nespraudžia“ menininkų į jokią programą, tarsi užsiminė ir dr. Sigita Maslauskaitė-Mažylienė, savo paskaitoje (vienoje iš veikiančių vakarų plenero savaitės menininkams rengtų paskaitų) aptardama krikščioniškosios ikonografijos, meniškumo ir garbinimo kuriozų iki mūsų dienų.

Sukurtų darbų visumą trumpiausiai pavadinčiau atmosferine. Tai nei revoliucingi, nei programos kuriantys ar laužantys darbai (nors, žinoma, žiūrovai turės savo nuomonę) – tai išties pradžia, kai menininkas tarsi stovi ant šios šventovės slenksčio, akimis mėgindamas apčiupinėti sudėtingą jos „natūrą“ – specifiškai pranciškonišką architektūrą, „programinį dizainą“, ikonografinę vaizdiniją, pagauti dominuojančius tonus, faktūras, šviesą, prisitraukti į akį kritusias detales. Meniniai, sakraliniai ir istoriniai Bernardinų turtai traukė dailininkus jau nuo XIX a. pradžios. Bet šiandien Bernardinai, nors ir didžiulė kultūros paveldo vertybė, yra ne muziejus, o gyva bažnyčia, ir kol restauratoriai po mažą lopinėlių atkovoja senąsias freskas, ji siūlas po siūlo iš naujo gula į visuomenės audinį. Ši šios vietos išskirtinumą, nors ir be jokių primetimų, menininkai gavo patirti įvairiai, kaip antai kartais pasidalindami plenero erdvę su liturgiją švenčiančiais žmonėmis.

Iki spalio pabaigos plenero „Pradžia“ paroda veikia Bernardinuose (darbai eksponuojami bažnyčios presbiterijoje

ir vienuolyno koridoriaus atšakose), tad tebėra šiek tiek lyg kūdikis su virkšte. Bet net ir mintyse atskyręs parodą nuo jos „modelio“ žiūrovas „Pradžios“ paveiksluose išvys ir pajus vietos dvasią: baltus skliautus remiančių pilorių stiepiamąsi aukštyrą, medinių altorių ir klausyklių ritmo harmoniją, vėlyvojo baroko drožinių ekspresyvumą. Štai per akis aštriai brūkšteli stulbinamai modernus sidabrinis paveikslų aptaisų baltumas; kitur žvilgsnis pailsi ir pažaidžia prie kamerinių freskų fragmentėlių.

Tiek tie, kas pasirinko konkrečius, atpažįstamus motyvus (tokių paveikslų dauguma, kaip antai Romualdo Balinsko Kristus prie stulpo, Laimos Kėrienės XV a. gotikinis Nukryžiuotasis po krikščioniškosios skliautais, Kristinos Darulienės Stanislovo Radvilos antkapio fragmentas, Gintaro Palemono Janonio vienuolyno kiemeliai ir „perėjimo“ erdvės ar Andriaus Makarevičiaus sakyklos skulptūros), tiek atitrūkę nuo „modelio“ ar žiūros taško (Sigito Maslauskaitės „klapčiukas“ su smilkykle) arba sukūrę abstrakčius ar conceptualius darbus menininkai (Ramūno Čeponio abstrakcijos, Laimos Ringės tekstilinis-tapybinis *homage* Pranciškaus abitui, Dainos Kairevičiūtės „palmės“) išlaikė pagarbiai meditatyvią nuotaiką (iš jos valiūkiškai „išsoko“ Dainos Urbanavičiūtės fovistiniai šventieji). Gražiai bažnyčios kaip ypatingo žmonijos statinio, skirto „Šviesai iš šviesos“, idėją pagavo darbai, kuriuose dominuoja ne motyvas, bet šviesa (Godos Lukaitės, Šarūno Joneikio, Reginos Daugnorienės „regėjimai“). Šviesa yra ir Danieliaus Rusio jaukiai subuitinto tos pačios Kristaus laiptų koplyčios interjero herojė ir tema.

Tarsi profesionalūs ir disciplinuoti muzikantai atlikėjai, tapytojai gražiai ir pagarbiai „sugrojo“ Bernardinų temą – kiekvienas savitai, bet be drastiškų interpretacijų ar preparacijų.

O pabaigoje norėčiau stabtelėti prie savo favorito. Tai Eglės Einikytės-Narkevičienės „pagaliukas“. Tarsi kryžiaus lentelė su vinies palikta skylė, atremta į skilusių ir restauratorių dar negydytą daugybės sluoksnių sieną, tirštą spalvų ir faktūrų. Išpindusioj saulėj ant sienos krinta jos šešėlis. Ir tik gerai įsiziūrėjęs pamatai, kad lentelės šonu nutekėję ir prikepę kažin kas raudono.

– IRENA JOMANTIENĖ –

ZITA MAŽEIKAITĖ

Bernardinų kapinės

Ant Vilnelės šlaito – Bernardinų kapinės.
Lyg koks tylos miestelis,
kauburiuotas, uždaras, bet neapleistas.
Užsukau čia pavasarį, vaikštau takais –
bevardėm, raizgiom gatvelėm.

Žiemų patalai su melsvom žiedų žvaigždutėm,
pašaliais išsibėgiojusios scylės,
rupūs perkūnropių kilimėliai
prie stačiakampių namukų
su išplėštais rūšiais.

Kregždės koplyčios pastogėj lipdosi lizdą,
skardena kikilis, švilpauja strazdas,
žylės veriantis „ycik“,
krebžda kinivarpa išlytoj kryžmoj.

Tokia čia kalba, ir jos nenuginčysi.
Net angelas tuščiaviduris sustingęs –
jam prie kojų – atbudęs skruzdėlynas.

Ant liepto

Grażinai Didelytei

1

Švytruoji žibintuvėliu per niūrią lapkričio gūdumą,
gležnom rankom lupi velėną – takeliui prie Skroblaus,
kibirėliu neši kurmiarausį žemę savo darželiui –
snieguolėm, purienom, sumindžiotam katilėliui,
smiltyno šepetukam, katpėdėlei...
Niekam nerodai savo gėlyno, kol prigludus
prie alksnio samanotų šaknų peri liepsnelė.

Ant ilgo suolo saulėkaičioj džiovini duoną.
Kubilnyčioj renki pušies šakas raudonais spygliais,
pilkasias plempes, kurių niekas čia neima.

Žiemą, kai užpusto kelius, kai vėtra išgairina trobą,
raižai mano adata liauną moterį ant liepto,
besistiebiančią į žvaigždynų sūkurį,
sulaikius alsavimą atbulai pavingiuoji:
Per aspera ad astra...

Groja baterinis radijas Grygo simfoniją,
katinėlis šildo sugrabusius pirštus,
o tu jau tyliai sklendi į tą visatos sūkurį
su pramintais savo takais.

2

Gal tu man mirkčioji padangėj
giedrą bobų vasaros naktį?
Ką tau papasakot?

Bebrai nukirto tavo sodintus ažuoliukus, eglutes,
paskandino mudviejų šaltinėlių paalksnėj.
Raiste rytais krykauja gervės, jau dvi poros.
Ant katinėlio kapo auga beržiukas,
ten jau radau du baravykus.

Tavo darželį Skroblus nusinešė,
kaip tas dovanotas puokštes,
kurias paleisdavai pasroviui.
Žalvarnių neliko, o meleta tebeklykauja.
Gluodena, kurią abi gelbėjom iš smėlėtos provėžos,
blizga kaip varinė virvelė prie trobos pamato.
O rupūžė, storąją bobutę, mano gėlyno sargę,
pavasari prarijo žaltys.

Mokausi atlaidumo žvelgdama
į Gugučio pušų atvaizdą užtvankos veidrodyje,
kaip tą pavakarę, kai sėdėjom ant liepto.

PAUL CELAN

Paulis Celanas (tikr. Paul Antschel, 1920–1970) – žydų kilmės poetas, vertėjas poliglotas; laikomas vienu didžiausių XX a. 2-osios pusės vokiečiųkalbių poetų. Gimęs tuometinėje Rumunijos teritorijoje, išgyveno holokaustą (bet neteko tėvų), po II pasaulinio karo per Vieną emigravo į Paryžių. Dešimties poezijos rinkinių autorius (paskutiniai du išleisti po mirties). Prancūzų siurrealizmo poetikos ir stilistikos paveiktose eilėse dažniausiai bibliiniais įvaizdžiais reiškia žydų tragedija, modernaus gyvenimo absurdo jausmas.

Čia spausdinami vertimai eilėraščių iš rinkinių „Aguona ir atmintis“ (*Mohn und Gedächtnis*, 1952), „Nuo slenkščio prie slenkščio“ (*Von Schwelle zu Schwelle*, 1955), „Kalbos grotos“ (*Sprachgitter*, 1959).

Lajinė žvakė

Vienuoliai plaukuotais pirštais atvožė knygą: rugsėjis.
Svaido sniego gniūžtes Jasonas į sudygusius pasėlius.
Rankų vėrinį tau dovanojo miškas, tai ir eimi tu kaip mirusi lynu.
Dulsvas žydumas teko tavo plaukams, ir aš apie meilę kalbu.
Kriaukles aš tariu ir lengvą debesį, ir valtis pražysta lietuoj.
Eržiliukas laksto paskui knygą sklaidančius pirštus –
Verias vartų juoduma, aš giedu:
Kaip mes gyvenome šičia?

Ranka, kupina valandų, tokia atėjai pas mane – aš tariau.
– Tavo plaukai ne rudi.

Taip lengvai juos užkėlei ant skausmo svarstyklių, ir jie
nusvėrė mane...

Jie plaukia laivais pas tave, juos pakrauna, jais prekiauja
linksmybių mugėse.

Tu šypsais man iš gelmės, aš verkiu į tave iš svarstyklių
lėkštės, kuri palengvėja.

Aš verkiu: tavo plaukai ne rudi, jie siūlo tau jūros vandens,
o tu atiduodi jiems garbanas...

Tu šnibždi: jie užpildo pasaulį jau manimi, o tau aš liksiu
tik tarpeklio kelias širdyje!

Tu sakai: pakloki sau metų lapus – tau laikas ateit
pabučiuoti mane!

Metų lapai rudi, tavo plaukai – ne.

Smėlis iš urnų

Žali tarsi pelėšiai užmaršties namai.
Prie kiekvienų vėjuotų vartų melsvuoją muzikantas nukirsta
galva.

Jis muša tau būgną iš samanų ir karčių gaktos plaukų;
pūliuojančiu kojos pirštu jis piešia tavo antakį smėly.
Ilgesnį antakį piešia, nei buvo, ir tavo lūpų raudonį.
Tu urnas pripildai čionai ir maitini savo širdį.

Kelionė

Tai valanda, kuri dulkes paverčia tavo palyda,
tavo namą Paryžiuje – tavo rankų altorium,
tavo juodas akis – juodžiausiom akim.

Tai sodyba, kur kinkinys sustoja tavo širdžiai.
Mielai plaikstyts važiuojant tavo plaukai, bet jiems tai
uždrausta.

Tie, kur lieka ir moja, to nežino.

Kristalas

Ne ant mano lūpų ieškok savo burnos,
ne prieš vartus svetimšalio,
ne ašarų aky.

Septyniom naktim aukščiau keliauja raudonis prie raudonio,
septyniom širdim giliau beldžiasi ranka į vartus,
septyniom rožem vėliau šniokščia šaltinis.

Esu aš vienas

Esu aš vienas, peleninę gėlę
statau į indą, pilną juodumos. Sesers burna,
tari tu žodį, tvylo juoduma prieš langus,
ir tai, ką sapnavau, nebyliai lipa link manęs.

•

Nerakinamas senamiesčio kiemas Ligoninės gatvėj –
vartų nelikę, tik stori vyrių pirštai stirkso
ilgapirščių neišlupti apdaužytoj arkoj.

Vietos čia – dviem automobiliam,
vaikiškam vežimėliui ir piliarožėm
prie aukštos gelsvų plytų gaisrasienės
su nutįsusia suodžių šliuže.

Toj sienoj, pačiame viršuje –
surūdijusios durys, užrakintos
lagamino spynele, kuri žiba
kaip auksas vasaros saulėj.

•

Jeigu autobusas sustotų ties Geluža,
bėgčiau per lauką prie tų dzūkų,
ties pamiške sodinančių bulves.
Stverčiau sunkų karklinį kašiką,
kas pėda dėliočiau pelenuotas bulves –
perskelta puse prie kairiojo vagos krašto.

Titnagynas aitriai kvepėtų mėšlu,
arklio prakaitu. Čirentų vieversys,
varnėnai nuo viršuvagio rankiotų sliokus.
O dzūkė bedante burna švapėtų:
Dzie, stebuklas!

•

Du matininkai lietui krapnojant
išbraidžiojo mūsų pievą, klampoj paskrobliu –
ieškojo ryšio su palydovu,
šūkalėjo vienas kitam kažkokius skaičius,
prikalinėjo raudonų kuoliukų,
apibrėžė mūsų valdas –
padarė matomus.

Per tą laiką rudagalvė antis
tyliai išsivedė savo vaikus
iš dvikamienės liepos drevės,
o ilgakojis čiuožikas
skersai išilgai išmatavo
mūsų užtvanką
be jokio palydovo,
niekam nieko neviešindamas.

Aš stoviu pievoj nužydėjusių dienų
ir saugau dervą vėlyvajam paukščiui:
jis neša snaigę ant gyvybės plunksnų,
snape ledokšnis, skrieja jis per vasarą.

Amžinybė

Naktimedžio žievė, rūdžiagimiai peiliai
išnibžda vardus tau, laiką ir širdis.
Žodis, snaudęs mums klausant,
slepias po lapais:
iškalbus bus ruduo,
iškalbi bus ranka, jį surinkus,
gaivios kaip užmaršties aguona lūpos, kurios ją bučiuoja.

•

Nenuorama širdie, kuriai dykra stato miestą
tarp žvakių ir valandų,
kopi
kartu su tuopom aukštyn link tvenkinių:
nakties pradžioj fleita
išdrožia ten tylos bičiulį
ir rodo jį vandenims.
Krantu
klajoja persirengus mintis ir klausos:
kadangi niekas
neišnyra savo pavidalu,
ir žodis, kur žėri virš tavęs,
tiki vabalu paparčiuos.

•

Sudėk migdolus,
sudėk, kas apkarto ir užmigt tau neleido,
pridėk ir mane:

Aš ieškojau tavo akies, kai tu atsimerkei ir nieks į tave nežiūrėjo,
aš suvijau tą slaptą giją,
kuria rasa iš tavo minčių
nusirito žemyn į ąsočius,
saugomus ištaros, neradusios kelio į niekieno širdį.
Tik tu ten įgijai tą vardą, kuris dabar tavo,
tvirtais žingsniais žengei link savęs,
kūjai švytavo laisvai tavo tylėjimo varpinėj,
prie tavęs prasispraudė, kas buvo slapta nuklausyta,
kas negyva suspaudė glėby ir tave,
ir trise jūs nuėjot per vakarą.

Apkartink mane.
Pridėk ir mane prie migdolų.

Vėlyvam raudony

Vėlyvam raudony miega vardai:
viena
pažadina tavo naktis
ir veda jį su baltom lazdelėm –
apgraiptom palei pietinį širdies pylimą,
po pinijom:
viena, sulig žmogum,
žingsniuoja link puodžių miesto,
kur užsuka lietus kaip draugas
marių valandos.
Žydrinėj
ji taria pavėsi žadantį medžio žodį,
ir tavo meilės vardą
jo skiemens prideda čionai.

Svečias

Gerokai prieš vakarą
užsuka pas tave su tamsa pasilabinęs.
Gerokai prieš dieną
jis nubunda
ir, prieš išeidamas, sužadina miegą,
miegą, prisodrintą žingsnių aidų:
tu girdi jį tolius matuojant
ir savo sielą sviedi ten link.

Epitafija Fransua

Pasaulio abejos durys
atvertos:
tu jas atvėrei

į dvinaktį.
Mes girdim – jos daužos ir daužos,
ir įspaudžia netikrumo
ir įspaudžia žalumo į tavąjį Visados.

1953 m. spalio

Besikeičiančiu raktu

Besikeičiančiu raktu
atrakini namus,
kur siaučia nutylėjimo sniegas.
Ir kaip teka tau kraujas
iš akies ar burnos, ar ausies,
taip keičias tavo raktas.

Keičias tavo raktas, keičias žodis,
kuris su snaigėm gali siausti.
Ir kaip vėjas nubloškia tave,
taip sniegas apselvia aplink žodį.

Atšlaitė

Tu gyveni šalia manęs, tokia kaip aš:
nelyg akmuo
nakties įdubusiam skruoste.

O ši atšlaitė, mylimoji,
kuria mes be perstojo riedam,
mes, akmenys,
nuo versmės prie versmės.
Vis apvalesni.
Panašesni. Svetimesni.

O, ši apsvaigus akis,
kuri čia klajoja kaip mes
ir kartais nustemba,
lyg viena stebėdama mus.

Kokį akmenį bekelsi

Kokį akmenį bekelsi –
tu nudengsi
tuos, kuriems reik akmenų apsaugos:
nuogi,
jie atnaujina pynę nūnai.

Kokį medį bekirsi –
tu sukalsi
gultą, ant kurio
sielos vėl rinksis,
lyg nekrūpsėtų
jau ir šitas
eonas.

Kokį žodį betarsi –
tu dėkosi
pražūčiai.

Po paveikslu

Tai Vincento van Gogho prieš pat savižudybę nutapyto
paveikslo „Kviečių laukas su varnais“ (1890) ekfrazė*.

Kviečių banga su sukuriuojančiais varnais.
Mėlis – kurio dangaus? Viršutinio? Apatinio?
Vėliau strėlė, išskriejus iš sielos.
Stipriau dūzgesys. Arčiau spindesys. Pasauliai abu.

Sugrįžimas namo

Sniegdraba, tirščiau ir tirščiau,
melsvapilkė, kaip vakar,
sniegdraba, tarsi tu dar miegotum.

Toliai, aplink vien baltuma.
Viršuj begalinės
provėžos to, kas prarasta.

Apačioj saugus
sliuogia viršun tas,
nuo kurio akys skauda,
kalva po kalvos,
nematomas.

Ant kiekvieno,
atvesto namo į savo Šiandien,
po vieną nebylystėn išslydusį Aš:
kuolas, medinis.

Ten: jausmas,
atpūstas ledvėjo,
kurs savo melsvapilkę, sniega-
spalvę vėliavą įsmeigia.

Kelnas, prie rūmų**

Širdmetis, svajojantieji
laiduoja už
naktovidžio skaitmenis.

Kas šnekėjo tylumoj, kas tylėjo,
kas ėjo savo keliu.
Ištremtieji ir Prarastieji
buvo namie.

Jūs katedros.

Jūs katedros nematytos,
jūs upės neišklaustytos,
jūsų laikrodžiai giliai mumyse.

Kraštovaizdžio eskizas

Žiediniai kapai, apačioj.
Keturtakčiu metų tempu,
ant stačių pakopų aplink juos.

Lavos, bazaltai, pasaulio širdy
įkaitinti akmenys.
Šaltinių tufas,
kur šviesa mums išplito, dar
nealsuojant.

Alyvžaliom jūrdulkėm apnešta
nepraeinama valanda.
Link vidurio žilas
akmenų balnas, ant jo
gumbuota ir apanglėjus
žvėries kakta su
žerinėia žvaigžde.

Vertė Lanis Breilis

* Ekfrazė – poetinis kūrinys, aprašantis paveikslą,
skulptūrą arba architektūros kūrinį.

** Prie rūmų (vok. *Straße Am Hof*) – tai gatvė Kelno
centre, netoli Kelno katedros ir pagrindinės geležinkelio
stoties.

„Galiu praleisti Venclovą, bet ne Nastaravičių“, arba Širdelės PDR'e

Šiomet į festivalį „Poetinis Druskininkų ruduo“ vykti pirmą kartą. „Tu dar nebuvai PDR'e?! Ei, būtinai turi važiuoti!“ – taip ir panašiai skambėdavo aplinkinių reakcijos, pasakius, kad niekada nebuvai Druskininkuose tuo magišku metu, paprastai sutampančiu su bobų vasaros pradžia. Nevažiuodavai, matyt, todėl, kad baimindavaisi tos svaigios, stogą raunančios fantasmagorijos, apie kurią girdėdavai iš pasakojimų (kažkas vos neiškrito pro langą, prasiskelė galvą, atsibudo ne savo lovoj (kambary, viešbuty, laike), dingo (visom prasmėm ar kuria nors viena iš konkretnių). Natūroms, linkusioms prašapti tik joms vienoms regimuose bermudų trikampiuose, tai visada pavojinga, bet šįkart pakuojiesi lagaminą, stojiskai nusiteiki dvi paras viską stebėti, gyventi viename kambary su kitais žmonėmis ir stengtis apeiti visus žiojinčius šulinius su tik tau prastumtais dangčiais.

Turbūt idealiausia forma nupasakoti PDR'o įspūdžius būtų kažkas panašaus į baltarusių poeto Vladzimir Arlovo baladę, parašytą apsilankius šiame festivalyje 2015-aisiais, – nevengiant asmeniškumų ir, kaip mėgsta sakyti Giedrė Kazlauskaitė, pletkų. Juolab kad ir tavo įspūdžiai dabar sukrite padrikai, lyg senos skaidrės dėžutėje nuo dar sovietiniais laikais pardavinėtų arachisų, ir susimaišę su ankstesnių PDR'ų vaizdais, pasakojimais ir legendomis, atrodantys lyg nostalgikai nekokybiškų spalvotų nuotraukų šūsnys senuose albumuose.

Prieš rašydama peržvelgi kelių pastarųjų PDR'ų akimirkas – kai kurias nuotraukas drąsiai būtų galima prastumti kaip šiųmetines, nes ištikimi savo įvaizdžiai poetai ir prieš porą metų ten užfiksuoti su tais pačiais megztiniais ir džinsais – tai ramina, nes byloja apie pastovumą. „O ar neskaitei to paties ir prieš porą metų?“ – kažkas klausia poeto po vieną iš naktinių skaitymų. „Skaičiau“, – šypsosi šis (gal net su tuo pačiu megztinu, aha).

„Kasmet išgirdusi festivalio temą vis pagalvoju tą patį – kodėl ji būtent tokia ir kas ją sugalvojo, nors kartais ir pati būnu prisidėjusi prie jos idėjos“, – su tik jai būdinga ironija sako Virginija Cibarauskė, pradėdama pranešimą diskusijoje „Triukšmas ir įniršis“. Tiesa, šiais metais pavadinimas ir liko tik pavadinimas – niekas niekam neturėjo priekaištų, gal rei-

Autorės nuotrauka

kėtų patikslinti – taip jų ir neišsakė, o galbūt galėję išsakyti tiesiog tradiciškai išėjo iš salės. Paulina Drėgvaitė gražiai, su empatija vesdama renginį diskusijos pranešėjų neprovokavo ir dėl neatvykusio jaunosios kartos rašytojo slemerio Mariaus Povilo Elijo Martynenko pokalbis vyko tarsi be opozicijos, nes dvi iš dalyvavusių kuriančių pranešėjų – Lina Buividavičiūtė ir Virginija Cibarauskė (Kulvinskaitė) – kalbėjo labiau iš literatūros kritikų pozicijos. Nieko nepapiktino ir Rimo Užgirio replika apie lietuvių tautos piktumą. „Pikti lietuviai“ ramiai šypsojo į ūsą, nes su kuo jau kuo, o su humoru lietuviams poetams niekada nebuvo labai blogai, kažkas jau žiovavo, mąstė apie šalimais patalpoje garuojančią kavą ir artėjančius pietus. Triukšmas ir įniršis tebeliko užgniauztas, bet lyg lava tebebuliuojantis giliau, kas nors tikrai bus išsakyta replikose socialiniuose tinkluose ar asmeniniuose pokalbiuose.

„Kito PDR'o tema turėtų būti „Aš kaltinu“ – pamatytumėte, kokios aistros kiltų“, – siūlo vienas iš poetų jau vėliau, visiems sėdint „Širdelėje“ ir geriant kavą po eurą. Tema greičiausiai tikrai sulauktų rezonanso – vyrų ir moterų lauke, amžiname kaip laikas kartų konflikte ir aibėje kitų skirtingų žiūros ar suopročio taškų „apie amžinas vertybes“, o ir šiaip dalykus. Kadangi šiomet Jotvingių ir Jaunojo jotvingio premijas nuskynė moterys (Daiva Čepauskaitė ir Greta Am-

brazaitė), Giedrės Kazlauskaitės ant PDR'o vėliavos pririšta moteriška liemenėlė (kaip humoristinė replika pernai Kęstučio Navako su PDR'o vėliava uždarymo dieną nuleistoms Gyčio Norvilo kelnaitėms) kažkam pasirodė smagi ir juokinga, kažkam – lyg nevykęs feminisčių triumfas, o kažką iki asmeniškumų nuvylė.

„Galiu praleisti Venclovą, bet ne Nastaravičių“, – sako kažkas iš jaunosios kartos – iš tų, kurie, pasak Parulskio, „jau nori mus papjauti“, pavėlavęs į „Šviežienos skaitymus“, vedamus Gyčio Norvilo ir Dainiaus Dirgėlos. Jie – tai gimusieji ties Nepriklausomybės atkūrimo riba ar jau gerokai po jos, su kreiva šypsenele žvelgiantys į vyresnės kartos status, atsinešantys naujus, tie, kuriems, perfrazuojant vieno poeto kitai jaunai poetei pasakytą frazę, „niekas neuždraus rašyti apie tai, apie ką jie nori“, tik nežinia, ar dėl to jie daugiau atras, nei praras. „Aš nežinau, į ką tai išvirs“, – sako literatūros kritikė Neringa Butnoriūtė apie šią šiuolaikinės kartos kūrybos laisvę. Kartos, kuriai, jau mano manymu, anekdotas apie poetą čiukčį – „čto vižu, to poju“* – greičiausiai būtų nesuprantamas ir priskirtinas patyčių žanrui.

Čia, PDR'e, jie linksminasi, turėdami dveją tiek energijos, nei turi tu, triukšmauja iki penkių, miega tik kelias valandas, bet ryte atrodo švieži ir gražūs kaip ir vakare, krenta ant grindų šokių salėje, ramiai išsiropščia iš visų šulinių, prašampa ir lyg niekur nieko atsiranda bermudų trikampiuose ir daro tai su tokiu aktyviu ir nirčiu entuziazmu, jog atleidi jiems viską – kad jiems nereikia bijoti nei valdžios, nei tėvų, kad autoritetai jiems nebeteri tokios didelės reikšmės, ir net tai, kad kažkurio momentu papjaus mus tomis Parulskio mimomis dildėmis („Pamokslas jaunajai kartai“, 2016), nes peiliukų, skirtų knygų puslapiams pjaustyti, jie nei turi, nei matę. Nežinia, ar jie linkę ką nors kaltinti dabar, bet tikrai kaltins ateity, kai neišvengiamai taps mumis – dėl to atleisti jiems dar lengviau.

Nukelta | p. 15 ►

* Ką matau, apie tai dainuoju.

TEKSTAI NE TEKSTAI

3 SKAITYTOJĄ ORIENTUOTAS PASIRINKIMAS

Savišvičios knygos

DAŽNAI KARTU PERKAMA:

Rubiko kubas 4,99 €
Katedros teleskopas 2,99 €

Savigailios knygos

JŲ AUDIERIAI SUPRANTA, KAIP JŪSŲ NIEKAS NESUPRANTA!

DAŽNAI KARTU PERKAMA:

Sokoladas 2,99 €
Degtinė 9,99 €

Saviplakos knygos

DAŽNAI KARTU PERKAMA:

Rožinis 7,20 €
Kviečiame paaukoti labdarai! Aukoti dabar

Savirašiškos knygos

JOS TUSČIOS!

SKIRTOS JŪSŲ KŪRTBAI!

BET TAI – NE UŽRAŠŲ KNYGELĖS! TAI KŪRIBINĖS KNYGOS!

Galvoje jokio adreso

Iš namo išeina lėtai. Eina tiesiai. Nuo lauko išvietės suka į kairę. Eina nosies tiesumu iki beržo, sustoja, juda į dešinę. Vanagas iš aukštybių fiksuoja trasą, perkirstą spygliuota užtvara. Priekyje stovi karvės ir žiūri. Karvių daug. Vienų akyse vyras stovi veidu į jas, kitų šonu, dar kitų pusiau šonu. Bandos akyse stovi daug vienodai apsi- rengusių vyrų ir sukineja galvas. Vyro akyse karvių banda mojuoja ragais ir uodegomis. Atrodo nesaugiai. Vanagas danguje suka kairėn. Vyras klusniai žengia rekomenduojama kryptimi. Galvoje jokio adreso. Ne darbo diena. Mankština kojas ir stumia laiką. Laikas juda į ateitį. Ją pasiekęs nesustodamas juda toliau. Už nugaros įsiamžina praeitį – baubia karvės, tampydamos pilnus tešmenis. Vanagai apsisuka galva ir kūnas nuslysta ant pievos. Greitai pakyla su graužiku snape pabaidytas einančio vyro. Nosis tarp akių rodo į artėjantį namą. Keturių langų stikluose ganosi keturios karvių bandos, skrenda keturi vanagai su graužikais snapuose, pulkas vyrų eina prie durų. Suėję į namą uždaro duris ir ką susigrūdę ten veikia, nei vanagams, nei graužikams, nei karvėms žinoti neduota.

Karštis

Visoks karštis būna. Oro, sriubos, bučinio, kūno. Jei labai karšta, reikia pūsti, lįsti į šaltą vandenį, vartoti vaistus. Blogiausiu atveju reikia lįsti į šešėlį. Naktį karštis sumažėja, bet lytiškai santykiaujantiems išsilaiko aukštai pakilęs. Karšta linija skiria sėdinčius priešingose pusėse. Užlipę ant jos visi pajunta neteisybę ir labai daug kalba apie teisybę. Kai liežuviai pavargsta, nusispjauna į priešininkus ir išgeria šalto. Darbštuoliai stipresnio gėrimo taurele pasikelia temperatūrą. Pradedantiesiems galva ima suktis, o turintiems didelę patirtį reikia daug kartų ranką pakelti, kol smegenys įkautisios išgaruoja. Pabudę įkvepia vėsus, iškvepia drungną. Jei kūnas šaltas ir nebekvėpuoja – ieškokite numesto šaukšto. Jei karštis pakils – numatoma didelė smarvė.

Svetimas

Rado auksinę monetą ir įsidėjo į kišenę. Pasukinėjo galvą, pakrapštė žemę kitoje vietoje. Kitą monetą įsidėjo ten pat. Daug monetų rado tą dieną. Pilnas kišenės prisikišo, todėl apsunkios kelnės nusmuko ir visi suprato, kad jis svetimas. Ateivis. Vietoj kojų – vielos, vietoj užpakalio – variklis. Bet ir jis nepadėjo pabėgti, kai nuogybe pasipiktinusios davatkos nutraukė vielas, kelnes suplėšė, privatizavo kišenių turinį ir spyrė į užpakalį paleido variklį skristi, iš kur atlėkęs. Taip žemė buvo išgelbėta nuo vertingo metalo grobstymo asmeniniams ateivio tikslams tenkinti. Svetimas yra svetimas, o auksas visiems prie širdies.

Blondinė

Blondinė su dideliu užpakaliu, su atsikišusiu pilvu, ant kurio pūpsa moliūgai po balta palaidine, su dideliu pirkininių maišelių eina per gatvę ir mojuoja laisvą ranka. Abiejose gatvės pusėse daugiabučių languose įsirėminę stovi ir sėdi vyrai. Yra ir moterų. Visi žiūri į blondinę. Ne. Vieni žiūri į užpakalį, kiti į krūtinę, tretį į gatvę. Ketvirtai šypsosi, penkti neturi jokios nuomonės, šešti keikia jos liežuvį, septinti giria jį prisiminę pikantišką intymaus gyvenimo detales. Dar kiti žiūri ir mato, kad lauke nebelyja. Trumparegiai mato tik gatvėje judantį baltą. Gal tuojau nebejudės, jei išsiblaškęs vairuotojas nespės nuspaušti stabdžių pedalo, blondinė su duona, batonais, su dešrelėmis, su pomidorais, agurkais, su svogūnais, su silkėmis, tualetinio popieriaus ritiniais, su viskuo paskui balandžius trumpam pakils į orą ir visam laikui nusileis ant asfalto, vairuotojui ant sąžinės. Bet tai tik paistalai. Blondinė su išvardintais nešuliais užlipa į savo butą, trenkia durimis, labai garsiai čiurlena į unitazą man virš galvos ir vandeniui atskiestą turinį nuleidžia kanalizacijos vamzdžiais žemyn.

Ratai

Musė suka, suka, suka ratus po lempa, kol galva apsisuka. Tada nutupia ir ilsisi. Visai kaip moteris. Kasinėjasi galvą, valosi, dažosi, puošiasi, o jei sutrukdo, piktaizyždama puola sukinėti ramybės išsiilgusio vyro galvą, suka, suka ir suka ratus po kambarį. Galvoje susisuka lizdą mintis *suka*. Rusų kalbos žodis – kalė. Musės lyties tapatybės nustatymo klausimas labai keblus. Užpakalį kraipo vienodai patelės ir patinai. Gamta yra gamta. Visokių pasitaiko. Galvą ir ratus sukinėjantis juodas taškas didina įtampą, provokuoja pakelti ranką prieš Dievo kūrinių. Žinoma, gali suteikti ir malonių akimirklų, kai pavargęs prapuola ir ilsisi po stalą. Tuomet kaimynė viršuje pradeda plaktuku daužyti karbonadą, o kitas kaimynas įjungia parketo šlifavimo agregatą. Kai baigia darbus, musė apsuksa atsiveikimo ratą, nutupia ant lango stiklo, pasipuošia ir palieka ant jo lūpų dažų pėdsaką. Rankšluostis irgi su raudonu taškeliu. Toks gyvenimas. Nieko nepadarysi. Už ramybę reikia kovoti, bet danguje maurojantiems Portugalijos naikintuvams neįsakysi. Neįsakysi ir žoliajųovės vairuotojui kieme, todėl vyras vakare užsimerkia, išsijungia ir visą naktį būna ramus.

Autoriaus piešinys

Kažkas

Pakilo nuo žemės. Kybo ore. Nusileisti nepavyksta. Noras nepadedo. Į šonus judėti galima. Suka į kairę. Kažkas lieka dešinėje. Pasuka galvą į dešinę. Kažkas peršoka į kairę. Sukinėja galvą. Kažkas slepiasi užpakalyje. Kažkas nepagaunamas. Bando panaudoti veidrodžius. Kažkas matosi, bet negali suprasti kas. Kažkas be atvaizdo, be formos, be spalvos, be kvapo. Kažkas nesuvokiama. Jaučia už nugaros judantį orą. Angelas sargas vėdina sparnais? Turbūt ir jam karšta. Karštį galima jausti, patikrinti termometru. Katinas apačioje apeina gėlynų šešėlius. Irgi ieško kažko. Gal suras. Gėlynuose visko pilna. Gali būti kažkas, kas neturi vardo. Bevardis kažkas. Kažko visuomet trūksta. Visame kame kažko, ko negali suprasti, apstu. Kažkas kalba už lango. Kažkokia mašina kažkur važiuoja, kažką veža. Garsai leidžia suprasti, kad tai ne arkliai, o mašinos, tik neaišku, kokios markės. Parkeris brazda ir palieka iš šilendancias žodžių virtines. Kam tai? Kažkam, kas bevardis. Šiandien vėl kažkaip dieną prastums. Kažką padarys. Kažkodėl negali nieko nedaryti. Kažkas nutiks ir į vakarą diena įgaus formą, kurią už kelių dienų užmirš. Atiteks kažkam, kas vadinasi užmarštis. Nors ji turi kažkokią žodinę formą. Didelę, lyg begalinių matavimų maišas, bedugnę, iš kurios šių akimirklų kyšo galva. Lyg neaiškus raštas. Atidžiai ją sekdamas gali atrinkti prasmes. O kitam tai tik rebusai ir keverzonės. Po jais pakištos prasmės. Jų kodai, paslaptys suprantamos tik kažkam.

Narcizas

Nosis juoda, ūsai balti, akys rudos, galva balta, ausys ligi krūtinės juodos, marškiniai balti, kelnės juodos, uodega balta su juodu užriestu antgaliu, trys kojines baltos, ketvirta purvo spalvos. Tursena šaligatviu ir mėgaujasi atspindžiais balose. Prie žemių krūvos sustoja. Uosto. Patikrinęs pakelia purvo spalvos užpakalinę ir dairosi. Saugu. Darbine letena užkasa atliekas šlapiom žemėm. Priekyje didžiulė bala. Rodo jai liežuvį, dantis. Lyg ir šypsosi. Atsigėręs Brenda į vandenį, skalbia kojines ir dviem šuoliais nusiplauna už užtvaro su užrašu DUJOS STOP DUJOS STOP.

Instruktažas poilsiautojams

Juros periodo atodanga prie buvusio Papartynės malūno ruda. Dviejų šimtų milijonų metų senumo kriauklių liekanos labai stebina. Labiau negu lydeka Ventoje po tiltu. Labiau nei spjūvio į vandenį apkvailinti šapaliukai, bet mažiau už garsų POKŠT vandenyje, kuris nutraukia šlapimo čiurkšlę paupyje. Išgąstis, netikėtumas ir nuostaba yra artimai susiję. Kaip širdžiai, gerklei meilus alaus butelio šūvis. Šaltas alus karštą vasaros dieną sukelia malonumo bangą. Ji greitai pripildo pūslę ir gamta pradeda šaukti. Pakrūmėje tyliai švilpaujant reikia laikytis toliau nuo Ventos ir vengti kontaktų su bebrais. Bebras gali išgąsdinti, gali užpulti. Papartynės bebrai uodegos smūgiais į vandenį baido alų pilstančius poilsiautojus. Dantų kontakto su žmonėmis vengia. Informaciniame skyde šalia namelio su duryse išpjauta širdimi liudininkai nupiešė čia gyvenusius dinosauros. Jie stebina mažiausiai. Milijonus metų dergė Ventos pakrantes, todėl atodanga ir ruda, o namelis su širdimi duryse poilsiautojams pastatytas, kad su dinosaurois nesimaišytų.

Visai kaip gyvenime

Jis nusileido iš dangaus, apžergė arklį, apkabino ją per liemenį iš už nugaros ir visi trys pakilo aukštyn. Po kelių minučių arklis žvengdamas nukrito ant žemės tiesiai į savo žarnyno turiniu pažymėtą vietą. Nustatyta, kad buvo gerai šertas. Pagrobėjas nereikalavo jokios išpirkos. Po kelių dienų civilinės metrikacijos biure įvyko vestuvės. Pagrobtoji laisva valia pakeitė seną pavardę. Jaunieji išėjo į lauką, susikibę už rankų pakilo į dangų ir nuskrido nežinia kur. Gaila arklio. Po kurio laiko jaunoji parėjo namo. Ant galvos jai stirksojo ragai, o akyse spindėjo ašaros. Ji nekalbėjo. Liko nebylė. Ir rašyti nebemokėjo. O buvo garsi rašytoja. Dabar tik mykė. Medikai niekuo negalėjo pagelbėti. Uždaryta palatoje ragais daužė sienas ir gausiai liejo ašaras, kol vieną dieną nusilaužė vieną ragą, o kitą dieną kitą. Atgavo kalbos dovaną ir vėl pradėjo rašyti knygą apie sparnuotus baltus arklius, kurie labai gražūs, seksualūs, aukštai kyla, žemai krenta, greitai juda ir t. t. Visai kaip gyvenime. Išleista knyga atvėrė skaitytojų pinigines ir ji nusipirko naują baltą arklį.

Pinigai

Einantys pinigų pasisemti daug žada. Pasisėmę ištirpsta. Kaip ir jų pažadai. Kaip maišomi pinigai. Kaip cukrus arbatoje. Kas taupo, tas turi. Daug pinigų turintys gyvena už aukštų mūrinių, metalinių, betoninių, spygliuotų tvorų ir mėgaujasi gausa. Mažai turintys tvorai nesukrapšto, džiaugiasi laisve pinigų rinkti ir tirpdyti bet kur po saule. Dideli pinigai uždribami galva, o menki rankomis. Pinigus žarstyti smagu, bet be perstojo juos reikia ir semti. Prakaitas bėga ir semiant, ir tirpdant. Prarasdamas skysčius, žmogus alina organizmą, kol padeda šaukštą. Tada pinigai nebetirpsta, nes nebėra kas juos maišo.

Nesufalsifikuotų dienoraščių fragmentai: 2006

Tęsinys. Pradžia Nr. 18

[Data nuplėšta]. [Perskaičius Alfonso Nykos-Niliūno „Dienoraščio fragmentų“ pirmuosius du toms; keletas „minusų“ pliusų miške]: a) įdomiausia – ką jis kalba apie kitus žmones, o ne tai – ką apie save; b) jis pats – iš esmės nepatenkintas pasaulio sąranga ir jo tvarka, irzlokas pilietis; c) turi tam tikrą „geros literatūros“, „geros poezijos“ modelį ir nenori pripažinti tų, kurie atsiduria už modelio ribų; d) atrodo, kad jo gyvenimiškoji patirtis yra kiek ribota, jis (kaip ir pats tai pripažįsta) – knygų žmogus; e) dėl to dažnai atsitinka, kad, teoriškai toleruodamas (deklaruodamas toleranciją), praktiškai yra atšiaurus tam tikriems poelgiams, neįstengia suprasti juos sukėlusią priežastį, situaciją; f) vis dėlto labiau pasinešęs į klasikinių menų negu į naująjį (tiesiog stebėtina prisirišęs prie populiarių, bet ne itin gilių jo apraiškų – operos, Mozarto ir pan.); g) pernelyg kritiškas čionykštės mūsų kultūros atžvilgiu (nesuprantas, kodėl ji tokia, nematęs joje beveik nieko pozityvaus); h) iki aštuoniasdešimties metų beveik nematęs religijų (įvairių) pasiūlytais klausimais; i) kartais leidžiasi į mėgėjiškus poetiškai filosofiskus nedidelės vertės išvedžiojimus.

Sausio 15, sekmadienis. Sapnavau, kad man liko gyventi viena diena. O gal – viena para. O gal koks kitas vienetas. /.../ miegą išrašė raštais kaimynų muzika ir šūksmai už sienos.

Pusryčiaudamas (nepajėgiu susitelkti tik į valgytą) atradau, kad skubėjimas ir baimė – maždaug tas pat. Abiem atvejais įsitempi laukdamas. Tik vienu – kad ateitų (suspėtum), kitu – kad neateitų (irgi kažkaip kažkur suspėtum). Bjauriausia, kai skubi nežinia kur ir bijai nežinia ko.

Sausio 25, trečiadienis. Šalta kaip ir vakar. Galva dar blausesnė už vakarykščią. Vis dėlto viliuosi pradėti „Oforto techniką“ [esė]. Lyg ir numanau, ką norėčiau pasakyti. Bet stimuliuojančios frazės kol kas neateina. Įskaičiau apie pusantrą šimto [Rushdie] „Vidurnakčio vaikų“. Neina sklandžiai. Yra nemažai įdomių triukų tame baroke. Bet kažko trūksta pačiame dugne. Ir štai paimu Kafkos „Procesą“...

Sausio 29, sekmadienis. Perskaičiau „Nemune“ recenziją apie mano „(Prieš)paskutinius eilėraščius“. Viena vertus: tekstas labai rimtai parašytas; autorius labai palankus man; jis tikrai neblogai užčiuopė svarbiausias idėjas. Antra vertus: tekstas ir mėgėjiškas, nes T. N. daug ką supranta tiesmukai, nesiskaito su poezijos specifika, poeziją redukuoja į idėjas, todėl poetiniam žaidimui dėmesio nebelieka. Žinoma, labai gražu, kad jis visur mato mano pastangas kontaktuoti su Absoliutu.

Balandžio 4, antradienis. Vakara skambino Vytautas S. Perskaitė keturis trumpus [savo] eilėraščius. Sakė, kad nuo dabar pradeda rimtai ruošti mirtį ir kad tai bus pagrindinis jo užsiėmimas. Aš pasakiau, kad tai labai rimtas ir teisingas sprendimas. Ką dar galėjau pridurti?

Balandžio 24, pirmadienis. Tad – pirmadienis. Dangus vėl mėlynas. Truputį skauda gerklę. Naktis pilna sapnų. Vakara mėginu grįžti prie „Oforto technikos“. Nieko neišėjo. Neturiu rašymo energijos, neturiu „kampo“. Galiu tik spausti kaip pastą iš besibaigiančios tūbelės [esė taip ir liko neparašyta].

Susikaupti, regis, tampa vis sunkiau. Vakara, pavyzdžiui, sekti Haydno „Septynis žodžius“ tegalėdavau vos kelias sekundes. Tas pat su susitelkimu į kūno dalis [medituojant]. Vis dar širstu ant kai kurių žmonių, kad jie yra tokie, kokie jie yra. Nors teoriškai šią problemą esu išsprendęs senų seniausiai. Teorijos ir praktikos skirtumai...

Gegužės 4, ketvirtadienis. Vakara baigiau darbą su trečiais. Dėl gautų pažymių nė vienas ryškiau neprotestavo. Pagiriamąją kalbą man išdrožė Genadijus. /.../ Ką aš jiems daviau? Manau, kad pamokiau gilintis į tekstą. Tai bene svarbiausia. Be to, parodžiau, kad į tą patį dalyką galimi įvairūs požiūriai. Tai irgi svarbu. Dar – supažindinau su keliais kalbėjimo [apie dailę] būdais. Štai ir viskas. Bet – tai universalu ir, manau, naudinga visose srityse.

Vakara pirmą kartą pamačiau jau stambias žydinčias pienes.

Gegužės 31, trečiadienis [kaime]. Turbūt pirmasis pavasaris kaime, kai nenuveikiau jokių darbų: nieko nesuredagavau, nieko neparašiau. Tik skaičiau ir šiek tiek taisyčiau vertimus. Tebešalta. Ryte buvo gal kokie penki laipsniai šilumos. Pilka. Viskas pastirę. Jau lyg ir kokio puvimo pradžia atsiduoda.

Vakarais gulėdamas kartoju: „Visos dharmos yra laikinos! Visos dharmos yra tuščios!“ Jei, tai mintyse sakant, pavyksta pakreipti save tam tikru kampu – apima lengvumo jausmas.

Birželio 3, šeštadienis. Parašiau (šiandien) net du eilėraščius. Vargu, ar jie pasirodys ko nors verti rytoj. Bet čia – apie kitą bėdą. Negaliu jų „šlifuoti“ galvoje, nes pamirštu tai tą, tai tą sandą. Trinku.

Baigiau Márquezą [„Apie meilę ir kitus demonus“]. Vis dėlto nebloga knyga. Nors ir ne taip įtaigiai kaip „Šimte metų“, bet išnyra pasaulio ir gyvenimo mechanizmas. Tai ir yra svarbu. Ryta vėl su dideliu malonumu išklasiau MacMillano „Kiss on Wood“. Trečiasis (po Tavenerio ir Birtwistle'io) mano atrastas puikus naujas kompozitorius.

Birželio 20, antradienis. Rytinis „Dhammapados“ gabalėlis skelbia, kad baimė ir širdgėla gimsta iš meilės, iš aistros, iš geismo, iš malonumo, iš troškimų. Ar turiu troškimų? Aišku, kad taip. Trokštu išlaikyti savo „imidžą“, trokštu palankumo sau, trokštu be komplikacijų numirti... Iš čia ir baimės...

Perskaičiau (vakara) Musilio „Gridžą“. Puikus žmonių ir gyvulių aprašymas, nuostabus keistas pasaulis sukurtas iš nenuvalkiotų žiūros taškų.

Liepos 21, penktadienis. Po pietų atiduosiu Giedrai R. [buvo užsakius savajam Jurbarko forumui] „Vizualumą aklyjų mene“ [esė]. Tuščiavidurį tekstą: jame nesublyksi jokia svarbi pasaulio, gyvenimo briauna.

Vis dėlto kokios patogios sąlygos save keisti: kur bebūtum, gali ugdytis palankų, simpatišką požiūrį į kitus. Į bet kokį žmogų: gatvėje, parduotuvėje, autobuse. Ugdytis ir ugdytis. Užuoat irzus, kaip paprastai būna. Mėginu ugdytis...

Liepos 23, sekmadienis. Baigiau [Musilio] „Tonką“. Labai geras apsakymas. Viena svarbių idėjų – pasaulio broožų priklausomybė nuo suvokiančiosios sąmonės. Žiūri vienaip – tas pats atrodo taip; žiūri kitaip – tas pats atrodo kitaip. Labai gražios epizodų pradžios: lyg pasakotojas iš kažkur nukrinta į situaciją, lyg situacija (tiksliau – jos fragmentas ar kraštas, briauna) iš kažkur įkrinta į pasakotoją. O tos kombinacijos iš rūko (neaiškumo) [tarpusavio santykių, jausmų, būsenų] ir apčiuopiamiausios apčiuopiamybės!

Vėl apleidau visokias pratybas.

Rugsėjo 12, antradienis. Vakara skambino Judita. Prie mirties Vytautas Š. Nori, kad sugalvočiau, kur reikės šarvoti. Nelabai ką tegalėjau jai patarti. Po pokalbio vis prisiminčiau savo pernykštį eilėraščių jam. Mintyse linkėjau saldumo.

Spalio 9, pirmadienis. Vakara buvo Vytautas S. Klausė nuomonės (mano) jam svarbiu klausimu: jis netikės nė į vieną Švenč. Trejybės Asmenį, o tik į šv. Faustą; kaip aš į tai žiūriu? Atsakiau, kad jis neturėtų dėl to per daug rūpintis ir jeigu būtent F. atidaro jam duris į anapusių, tai pro jas ir eiti. Nežinau, ar teisingai pasielgiau.

Ant Lorenos kraigo tupi beveik lygiais tarpais vienas nuo kito apie trisdešimt strazdų [?]. Atrodo kaip gotikinio stogo kraigo puošmenos – stilizuoti lapai.

Spalio 11, trečiadienis. Vakara aplankiau pašarvotą Vytautą Š. Gulėjo ramus, šviesiu veidu. Labai išryškėjęs kaukolės gumbuotumas. Sukalbėjau mintyse „Sveika, Marija“ ir „Amžiną atilsį“, po to padeklamavau [mintyse] jam skirtą savo eilėraščių „Jau keičiasi metų laikai“, po to – Juškaičio eilutę „Kas jūs, naktys, kaip vanduo geltonos?“ [Ją daug sykių esam deklamavę dviese prie stikliuko.]

Lapkričio 18, šeštadienis. Mano gimimo diena. Nelabai turiu ką pasakyti. Kaip paprastai – esu įstrigęs tarp mėginimų pasistūmėti ir nesugebėjimo pasistūmėti. Matyt, taip jau ir bus iki galo. Pusinis žmogus. Nei pagyju, nei numirštu. Nei įžengiu į religiją, nei jos visai atsisakau. Nei sukuriu ką nors rimta, nei metu kūrybą. Nei visiškai meluoju, nei sakau gryną tiesą...

Surfinių stagarai [balkone] šiek tiek guodžia. Jie primena išdžiūvusius aguonų stagarus darže, kai buvau vaikas.

B. d.

– ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS –

Kompozitorius

Uostamiestyje pakvipo „keptais viščiukais“. Taip juokais sakydavome pajutę grėsmingai padidėjusį NKVD bruzdesį ir itin suaktyvėjusį dėmesį „buržuazinių nacionalistų“ papiškinimo ženklams. Naktimis net pamiegoti nebegali – kumščiai į duris, krata po kratas. Kartą vos spėjau sukūsti į degančią krosnį savo „pavojingus“ užrašus – tai visam gyvenimui atmušė norą rašyti ką nors panašaus į dienoraščius, – vadinas, gero nelauk – verta „nusiplauti“. Gimnazijoje, daug neklausinėdami, greit išdavė pažymą apie išeitą mokslą – jeigu reikia, prašom, negaila. Negaišdamas nubėgau į netoliese buvusią muzikos mokyklą, kur vakarais mokiausi, – taip pat pažymos.

Mokytojų kambaryje sėdėjo du garbūs kompozitoriai – direktorius Juozas Karosas, jį kai kada matydavau klūpanti apgailėtinoje, plikomis sienomis, be jokių suolų, nuo karo išbyrėjusiais langais, išdaužytomis lentinėmis grindimis anglikonų, o tuomet jau katalikų bažnyčioje prie uosto, – ir Klemensas Griaudzė, buvęs Lietuvos kariškių muzikas, – anksčiau iš širdies traukdavome jo smagų maršą: „Pajūriais, pamariais, joja šaunių karių pulkai, skamba daina – jūros banga: amžiais bus laisva Lietuva...“ Jiedu gerokai nustebo. Pažymos? Tokiu metu? Nebaigus trimestro? O muzikos egzaminas? Negaliu laukti, pareiškiau, rytoj išvažiuoju. Abu susižvalgė. Supratingi žmonės. Tokie skubūs reikalai? Taip, sakau, labai reikia. Na, imk gaidas ir sėsk prie pianino. Paskui – smuikas. Pagroju, abu paklausė. Bet pažyma bus tik rytoj. Dabar jau vėlu. Nėra sekreto-

rės. Kuo žadi važiuoti? Jei pavyks, traukiniu, bet kokiu, sakau.

Rytą mokyklon užėiti nerizikavau. Geležinkelio stoties vidun taip pat geriau neiti. Be to, ką ten ir veikti, – kišenės Torricelli tuštuma. Ne pirmiena, išvažiuosiu ir taip.

Per Klaipėdą dieną naktį iš Vokietijos į rytus riedėjo pilni įvairiausio trofėjinio grobio kareivių lydimi ešelonai. Nulindau tolyn tarp bėgių, tarp vagonų, manevruojančių traukinių. Nusiziūrėjau vieną, kol kas stovintį, bet, sprendžiant iš visko, turintį greit išvažiuoti, ilgų ilgiausią sąstatą. Pritaikęs momentą, kol sargybiniai prideginėjo vienas kitam papirosus, įsmukau pro neužrakintas duris į vieną vagoną. Čia buvo pilna kažko prikimštų maišų, didelių medinių dėžių. Bet man vietos dar pakaks. Kuo puikiausiai. Kas, kad mirtinai pavojinga – kareiviai nesivargina, jei pastebės – pykštels, ir taškas... Karinio turto apsauga.

Sėdžiu užsiglaudęs, tūnu, žiūriniu pro durų plyšį, kas dedasi apie traukinį, nukreipti akį stoties pusėn – oje, niekad nebūčiau pamanęs, – po peroną, čia paeidamas, čia stabtelėdamas, neramiai žvilgčiodamas į stovinius ir pravažiuojančius traukinius, vaikšto kompozitorius Griaudzė. Stambus, aukštas, šviesiu malonių veidu. Prisispaudęs prie šono, rankoje laiko rudą kartoninį aplanką. Mano pažyma! – toptelėjo galvon ir čia pat, kartu su staigia nuostaba, pajutau kartų kaltės jausmą. Mokytojau, brangus Mokytojau! Nesulaukęs manęs mokykloje, nenumojot ranka, nelikot abejingas savo mokinio ateičiai, atėjot lydimas tikro tėviško rūpesčio, palikęs kitus,

galbūt kur kas svarbesnius savo reikalus ir su ta nelemtąja pažyma dabar kantriai laukiate manęs šioje nykioje, neramioje vietoje. Kas per širdis! Bet kaip man dabar priėti prie Jūsų, kaip atsiprašyti, padėkoti, kaip pralįsti pro štuos cerberius, pro čia pat prie vagono stoviniuojančius sargybinius?

Toli priekyje sušvilpė garvežys, staiga sudrebindamas ir lėtai patraukdamas sunkiai pakrautą prekinį traukinį. Mokytojas tebestovėjo stoties perone. Jis trumpai žvilgtelėjo į pajudėjusį ant trečiųjų bėgių dar vieną, kažin kelintą pro akis praslenkantį karinį sąstatą, negalėdamas nujauti, kad ten, neatitraukdamas nuo Mokytojo sudrėkusių akių, slepiasi jo mokinys.

O Mokytojas liko stovėti. Kaip sąžiningumo ir atsakomybės monumentas.

Stovėti ir laukti. Kas žino, kiek. Tikriausiai tol, kol sugrįšiu, kolei sulauks manęs, dabar nutolstančio, važiuojančio kažkur, – gal į šiaurę, gal į rytus, o gal ir į pačią kraupiausią, niekieno nenuspėjamą Nežinią. Kol pagaliau sulaukęs atvers savo kartoninį aplanką ir nudžiugęs, be jokio priekaišto, šiltai paspausdamas ranką, įteiks man per metų metus jau smarkiai pasenusią, nublukusią, kažin ar dar kam reikalingą, bet niekada nepranyksiančią Mokytojo širdies šviesa ir atsakomybe užantspauduotą, valdiškai sausą ir lakonišką muzikinę pažymą.

– JONAS MINKEVIČIUS –

Vilnuvijus

► Atkelta iš p. 4

vienišam katedros varpai (daugelį bažnyčių varpų išsivežė besitraukiantys rusai), Fugė sustojo tuščioje aikštėje matydamas tik vieną vaizdą. Atsisukusi per petį jam šypsojosi panelė Zalkind. Jos putlios vyšninės lūpos krutėjo ir ji bandė kažką pasakyti. Fugei atrodė, kad drėgnos lūpos šnibždėjo lyg kažką intymaus, bet katedros varpo dūžiai trukdė suprasti. Fugė suvokė, ne, puikiai suprato, kad panelė jam negali būti pora, jo laukė žmona Berlyne. Tiesa, nepasižyminti grožiu, bet kartu su ja laukė ir nedidelė kolonijinių prekių parduotuvė, kuriai iki šiol vis dar vadovavo uošvis. Be to, panelė Zalkind juk buvo ne vokiečių ir, atrodo, net ne lenkė. Fugė nesiryžo jos užkalbinti raštinėje, tai griežtai draudė statutas, o ir nuolat besikabinėjantis Ziusmajeris galėjo atkreipti savo nuodingą dėmesį. Dievas žino, kas gi apsigyveno manyje, murmėjo po nosim puskarininkis, apžiūrindamas savo nukramtytus nagus, gniaužė trumpus pirštus į kumštį, kumščius padaužė vieną į kitą ir tada, nustojus mušti varpai, apsisprendė. Fugė labiau už viską norėjo pietų pertraukos metu slapta žvilgtelti į namą, kur gyveno panelė Zalkind, ir, jeigu pasiseks, netyčia susitikti ją skersgatvyje. O tada, žinoma, jis pakviestų ją į kavinę arba gal net ji pakviestų už kelių dienų Fugę į svečius. Taip, jis girdėjo, kad vilniečiai yra svetingi. Tada jis atneštų lauktuvių ką nors gražaus, ką nors atminimui. Fugė girdėjo, kad vietiniai, nepaisant duonos kortelių ir astronominių maisto kainų, Kalvarijų turguje pirkdavo proginius širdies formos meduolius, papuoštus spalvotomis cukrinėmis rožėmis, kryžiais, angelais, padabintus iš anksto užsakytais brangiųjų vardais, rašomais prinokusių vyšnių sultimis. Pažįstamas iš slaptojo kanceliarijos skyriaus jam pasakė adresą, kur gyveno panelė Zalkind. Ji, pasirodo, gyveno su tėvu vieno kambario bute. Pažįstamas diktavo adresą paraidžiui, kiek kreivai šypsodamasis, linguodamas skustą galvą su atsikišusiomis raudonomis ausimis ir tvirtino, kad net maždaug žinaš, kur tai yra. Jos butas, sakė jis, yra naujo viešbučio *Mostowa* gatvėje priestate. Fugė nešdavo kartą per savaitę laiškus karininkams į tris viešbučius – „Bristolį“, „Europą“ ir „Georgą“ – ir nebuvo girdėjęs apie naują adresą. Fugė ėjo kiemais, tikėdamasis sutauptyti laiko. Sustojus bet kuriame kieme ir apsidairius buvo galima pamatyti beveik tą patį vaizdą – tarpuvarte sprunkančią katę, senutę, spoksančią vandeninomis akimis iš tamsios kambario gelmės pro langą pirmame aukšte ir besišildančią bekraujes rankas ant neobliuotos palangės, prisigėrusios saulės, ir kelis vaikus, stovinčius ant smėlio salelių prie jėjų ir namus ties neperbrendamu purvynu. Balandžiai neburkavo, juos išgaudė 1915 metų žiemą badaujantys gyventojai. Fugė skaitė viename iš pranešimų, kad belaisviai rusai gudrumu prisiviliodavo į barakus palaidus šunis ir kates, kad tik nemirtų iš bado. Vaikai, laidę akmenis į tvorelę, ant kurios čirškė žvirbliai, jiems nuskrizdus, pritūpė. Kažką apžiūrindamas patvoryje. Juos domino nustipusi žiurkė, ne, dėmesį greičiau patraukė jos keista poza, lyg ji vis dar norėjo kažkur liuoktelti, bet staiga pakeitusi sprendimą sustingo. Vienas iš vaikų trumpu pagaliuku braukė per aksominį jos kailį ir sausai pastukseno juo į žvilgančius iššieptus dantis. Kovas ėjo į pabaigą ir daugėjo saulėtų dienų. Fugė susikeikė, taip buvo gaila išblizgintų batų, kurie aplipo gličiais purvais, ir stauga po kojomis kažkas akinamai sužerėjo. Balos dugne, tarp klevo lapų, gulėjo auksinis saldainio popierėlis ir spindėjo prispaustas aštria skaidraus stiklo šuke. Pamiršęs purvinus batus Fugė spoksojo į balą, popierėlis švietė tiesiog akinamai, o laiko liko vis mažiau.

Naujas viešbutis *Mostowa* gatvėje buvo prižiūrimas vokiečių feldfelbio, stovinčio priešais jėjų. Bet ne, iš tikrųjų tai buvo be galo tvarkingas viešnamis. Ant durų buvo prikaltas mašinėlė spausdintas užrašas – „Tik karininkams!“ Ant nušluoto šaligatvio stovėjo keli skutimosi vandeniu kvepiantys žemesnio rango kariškiai, jie neskubėjo ir rūkydami aptarinėjo savaitgalio planus čia ir gyvenimą ten, Vo-

kietijoje. Pablukęs, bet perskaitomas lenkiškas užrašas virš durų „U Cioci Rózi“ buvo įžiūrimas iš kitos gatvės pusės. Alkaname mieste su dviem ištuštėjusiomis specialaus profilio ligoninėmis *Ostrobramska* ir *Rudnicka* gatvėse buvo kalbama, kad prostitutės, sergančias venerinėmis ligomis, sistemiškai dujomis nuodijo vokiečių medikai. Darydami naudingus tyrimus karo tikslams. Norinčias užsiimti savo darbu ir toliau registravo, nuolat tikrino sveikatą ir skirstė į dvi profesines grupes – karininkams ir kareiviams. Fugė stoviniavo kitoje gatvės pusėje, perimdamas sunkų portfelį su dokumentais iš dešinės rankos į kairę, ir nežinojo, ką daryti. Nesimatė čia jokio gyvenamojo priestato. Tai buvo bjaurus bendradarbio pokštas, o iš kitos gatvės pusės jam draugiškai mojavė veidai iš komendantūros. Jie turbūt manė, kad Fugė atnešė ilgai lauktų laiškus.

Vilkdamas kojas Fugė grįžo į tuščią raštinę prieš pat pietų pertraukos pabaigą ir atsisėdo prie panelės Zalkind stalo. Jis perbraukė pirštais per stalo paviršių, ten, ties viduriu, matėsi kelios blyškios salelės, matyt, atsiradusios nuo panelės Zalkind alkūnių. Tada jis kiek atsistūmė su kėde nuo stalo ir spoksojo į nutrintą kraštą virš stalčiaus. Stalčius buvo užrakintas. Fugė išėmė iš portfelio rausvo popieriaus kortelę karpytais kraštais ir parašė:

*Didžiai gerbiama panele Lidija Zalkind,
širdingai kviečiu Jus pasiirstyti valtimi.
Penktą valandą po pietų, šeštadienį.
Siūlau susitikti prie Vilijos, šalia elektrinės.*

*Su širdingiausiais linkėjimais
Jus gerbiantis puskarininkis R. Fugė*

Dailyraščiu parašytą kortelę pakišo po rašomosios mašinėlės gaubtu ir greitai persėdo į savo vietą. Netrukus įėjo kaip visada po pietų gerai nusiteikęs Ziusmajeris. Fugė atsisėdo ir po komandos „laisvai!“ vėl atsisėdo. Ziusmajeris išskleidė ant stalo naują spausdinti paruoštą „Dešimtosios armijos laikraščio“ numerį. Panelė Zalkind vėlavo penkias minutes ir tik atidariusi duris pranešė Ziusmajeriui, kad nors šiandien yra penktadienis, ji spausdins viena valanda ilgiau. Tuščias Fugės skrandis urzgė, bet jo veide buvo galima įžiūrėti kažką panašaus į šypseną. Panelė Zalkind nuėmė gaubtą, atsisėdo ir pradėjo spausdinti.

Šeštadienį Richardas Fugė laukė panelės Zalkind paupyje iš elektrinės pusės. Portfelėje buvo didelis riostainis, papuoštas cukrinėmis širdelėmis, ir nedidelė puokštė pakalnučių, suvyniota į drėgną nosinę. Upės paviršius buvo pilkas, lyg padengtas blizgančiais pelenais. Buvo labai sausa, kvėpėjo lyg ir degėsi. Buvo tylu. Paukščiai snaudė medžiuose, nejudėdami stovėjo ir gelsvi debesys. Pelenais švytintis Vilijos vingis žiūrint Katedros link Fugei priminė nuostabų panelės Zalkind petį, kurį, negalėdamas paliesti ranka, lietė mintyse, lūpomis. Tada svajodamas bučiavo žemiau vos sulenkta panelės alkūnę, tada įsivaizdavo krūtinę, lyg ji stovėtų prieš šviesų langą kambaryje, ir tada dar ir dar žemiau. Bokšto varpas mušė penkias ir jis vėl nejuociom pagalvojo apie sukamosios kėdės atspaudą po jos suknia. Lidija, murmėjo sau po nosim puskarininkis Fugė, Lidija, ir žiūrėjo sau po kojomis. Jis pasilenkė ir viena ranka sugriebė nugludintų paupio akmenukų, juos nusikalavo. Tada užėjo už krūmo, kad niekas nepamatytų, susigrūdė juos į burną ir daug aiškiau ir daug garsiau išrėkė – Li-di-ja! Varpas mušė ketvirtį po penkių. Panelė Zalkind smarkiai vėlavo ir Fugė dairėsi į visas puses, ar nepamatys jos ateinant. Nuo paties Pilies kalno viršaus stulpų pradėjo kilti tiršti dūmai ir už kelių sekundžių kalną supurtė sprogimas. Užkavė kovinę parengtį skelbianti sirena. Iš pačių kalno žiočių virstančiuose dūmuose kažkas dar garsiau sprogo ir smulkių įkaitusių iki raudonumo akmenų kruša pliumptelėjo į upę. Fugė prisidengė galvą neužsegto portfelio ir iš baimės pritūpė šalia karklų priešais išsinuotą valtį. Riestainis išslydo ir nukrito į šlapią smėlį. Tada bijodamas užtrokšti gelsvuose, tirštuose dūmuose atsisėdo ir nepastebėjęs, kad trypia išsibarsčiusias pakalnutės, pro dūmus matė, kaip ant Gedimino kalno liepsnoja medžiai.

Prataisai kaukė sirena, girdėjosi riksmas ir Fugė apglėbęs pustuštį portfelį bėgo į kareivines link stadiono. Jis, atrodo, nesužinojo, kad laiškėlį Lidijai pakišo ne po gaubtu, o po vos pakeliama rašomąja mašinėle.

Skaidydamas vokiškus Pirmojo pasaulinio karo laikų Vilniaus ir Vilniaus krašto gyventojų surašymo duomenis supratau, kad „tuteišas (-a)“ yra nepalyginti rimtesnis istorinis terminas, nei man atrodė jaunystės laikais. Sakau tai be vilnietiško sarkazmo.

Feldmaršalą Hermaną fon Eichhorną ir jo adjutantą užmušė ukrainiečių revoliucionierius Borisas Donskojus 1918 metais Kijeve. Į feldmaršalą buvo nesėkmingai kėsintasi mažiausiai penkis kartus. Revoliucionierius, sviedęs sprogmenis, iš įvykio vietos niekur nebėgo, stovėjo ir laukė. Vienintelė jo gyvenimo meilė Irina Kachovskaja memuaruose pasakojo, kad bėgti jis net ir nesirošė, nes, jo manymu, elgėsi teisingai. Vokiečiai iš pradžių jį kankino, norėdami rasti bendrininkus, o po to viešai pakorė prieš kalėjimo pastatą. Vieši korimai 1918 metais išvis mažai ką stebino. Susidūrę su vietinių gyventojų pasipriešinimu, vokiečiai negailestingai baudė. Viename nedideliame mieste lyje pastatė 17 kartuvių ir prasikaltusiems gyventojams reikėjo stovėti pusę dienos tvarkingoje eilėje, kad įkištų galvą į kilpą. Sprogmenų sudarkytus feldmaršalo palaikus atvežė į Berlyną ir palaidojo Invalidų kapinėse. Ant jo antkapio nėra jokių puošmenų, tik rangas ir pavardė. Užklydęs ten, išbaidžiau varnėną, skaldantį gelsvu snapu vynuoginės sraigės kiautą, ir prisiminiau Eichhorno senelio, filosofo Šelingo, frazę, kad „karas yra toks pats svarbus, kaip yra svarbi gamtos dalių kova tarpusavyje“. Šelingas mirė, kai mažajam Hermanui buvo devyneri, bet apie ką jie kalbėjosi, kai senelis supdavo anūką ant kelių? Žinoma, jeigu jie išvis susitikdavo.

Lietuvos dailės istorijoje man nepasisekė rasti peizažų su vulkanais. Tiesa, 1909 metais Čiurlionio tapytas „Aukuras“ gal kiek ir panašus į stilizuotą Vezuvijų savo aukščiu, tačiau paveiklo turinys primena ašaras varantį skirtumą tarp tikrų dūmų ir nupieštų pasteles. Kraupi mintis, kad piliakalniš arba kalva yra bundantis vulkanas, nėra paplitusi ir tarp Lietuvos poetų. Pompėjai egzistavo 700 metų ir buvo palaidoti po išsiveržusia lava ir pelenais, o Vilnius po 600 metų sulaukė Fugės regėjimo. Kaip jauna žmona suprato iš Vilniaus atsiųstą ant medžio lakšto Fugės nupieštą apokaliptinį vaizdą – atviruką, galiu tik spėti. Apokalipsės nereikėjo ilgai laukti. Jų namo Berlyne, Wartenbergo gatvėje 63, nebeliko. Namai po bombardavimų 1945 metais buvo naujai numeruojami ir 1946 metais ten buvo registruoti viso labo du kiek apgriuvę trijų aukštų pastatai.

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, panelė Zalkind ilgą laiką siuntė kalėdinius sveikinimus leitenantui Ziusmajeriui į Heidelbergą. Sveikinimai negrįždavo atgal, bet neateidavo ir atsakymai. 1941 metų birželį, karštą šeštadienio popietę, nepaisant jos nuopelnų raštinėje ir nepriekaištingos vokiečių kalbos, trys ginkluoti vyrai išvedė ją kartu su tėvu iš buto *Jatkowa* gatvėje ir nuvarė į geležinkelio stotį. Panelė Zalkind ėjo sunkiai, jai gėlė sutinusius kelius ir ji smarkiai šlubavo. Tėvas be perstojo kažką niūniavo. Senasis Zalkindas buvo neturtingas, bet dievino giedojimą. Jis stovėdavo pačiame tamsiausiame maldos namų kampe bijodamas pajudėti ir sugerdamas paskutines choro frazes. Pravira, bedante burna ir ašaromis ant neskustų virpančių skruostų. Iš senojo Zalkindo atėmė diržą ir jis ėjo viena ranka prilaikydamas kelnes. Kelnės buvo per plačios ir vis smuko, tad jis, trumpam nustojęs niūniuoti, kiek šoktelėdavo į viršų, timptelėdamas jas aukštyn. Stebintiems pro aklinai uždarytus langus atrodė, kad jis šokinėja per nedideles balas.

– DARIUS GIRČYS –

Mieli šatėniečiai!

Mūsų leidinį galima užsiprenumeruoti Lietuvos paštuose arba internetu www.prenumeruok.lt. Kasmėnesinė prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 d. Mėnesio prenumeratos kaina – 2,40 Eur. Mūsų indeksas 0109.

2019 metų prenumerata užsienį kainuos 70 Eur (spėjantiems užsisakyti iki sausio 1 d. kaina – 60 Eur). Užsienyje gyvenantys skaitytojai gali užsisakyti redakcijoje, atsiųsti čekį redakcijos adresu VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius, arba pinigų pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“ LT36 7300 0100 0000 7071.

„Šiaurės Atėnūs“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademine knyga“, „Eureka!“, „Keistoteka“ ir „Mint Vinetu“.

Kitas XIX–XX a. pradžios Vilniaus veidas

Pažangesniuose Europos miestuose tvarkyti namų ūkį ir keisti miestų sanitarinę būklę pastūmėjo Johno Snow choleros bakterijų plitimo būdo atradimas, nuneigęs iki tol egzistavusią infekcijų (choleros, tymų, maliarijos) plitimo oru teoriją (*miasmatic theory*). Londone 1854 m. kilus choleros epidemijai Johnas Snow ligos plitimą susiejo su geriamojo vandens užterštumu žalingomis bakterijomis. Jų atradimas ir dažnai besikartojančios choleros epidemijos paskatino Europos šalių vyriausybes ir Europos miestų administracijas labiau susirūpinti sanitarine būkle: XIX a. antroje pusėje steigtos miestų sanitarijos priežiūros komisijos, masiškai rengti viešieji tualetai ir individualūs sanitariniai mazgai, tiestos naujos ir rekonstruotos senos vandentiekio bei kanalizacijos linijos, kreiptas dėmesys į apgyvendinimo tankumą, labiau rūpinamasi šiukšlių išvežimu ir miesto higiena, o Paryžiuje, siekiant praplauti miesto gatves, apskritai sugriauti išsiti nepasiturinčių miestiečių kvartalai ir pan.

Garinės skalbimo mašinos reklama. 1908

Šiomis priemonėmis iš esmės siekta ne tik rekonstruoti miestų erdvę. Rūpinimasis Europos miestų sanitarijos ir higienos būkle, siekis Europos miestus paversti švaresniais ir patogesniais gyventi sparčios technologijų pažangos laikotarpiu davė pradžią buitinių patogumų pokyčiams – buvo imtos rengti modernios kanalizacijos, vandentiekio ir elektros instaliacijų sistemos. Su buitinių patogumų plėtra buvo vystoma ir buitinių technikos pramonė. Atsirado buitį lengvinančių įrenginių – dujinių viryklių, pasirodė pirmieji šiuolaikinių skalbimo mašinų prototipai. Buitinė „prototechnika“ iš industrinių Vakarų pamažu plito Sankt Peterburge, Rygoje, Varšuvoje, Vilniuje ir kituose tuometinės Rusijos imperijos miestuose. XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje Vilniaus (ir kitų miestų) spaudoje jau buvo reklamuojama *privilegiuota* priemonė „Eksikatorius“ *drėgmei iš sienų sugerti*, Varšuvos fabrikų ledainės kambariams, portatyvinės *patobulintos* virtuvinės viryklės, *diplomais ir aukso medaliais įvairiose Europos valstybėse apdovanotos skalbimo mašinos „Iona“*, *puder-klozetai* (į juos pilti kiminai kvapui sugerti) ir kita. Permainos butyje ir miestų sanitarinių sąlygų pokyčiai keitė gyvenimo būdą. Kartu keitėsi žmonių savimonė ir poreikiai, miestų erdvės darėsi švaresnės. Taip trumpai galima apibūdinti XIX a. miestų sanitarinės būklės pokyčius.

XIX a. miestų sanitarinei aplinkai bene didžiausią įtaką turėjo nutiestos nuotekų sistemos ir vandentiekis, prie miesto kanalizacijos prijungti tualetai, tuomet vadinti *vaterklozetais*. Taigi norintiems sužinoti daugiau apie sanitarinės erdvės pokyčius Vilniuje siūlome tam paskirti apie penkiolika minučių.

Nors Vilniuje vandentiekis buvo nutiestas XV a., nuotekų sistema skystiems nešvarumams pašalinti su aštuoniais kanalais jėzuitų buvo įdiegta dar XVIII a., o XIX a. pradžioje kelis kartus restauruota, modernios vandentiekio ir kanalizacijos sistemos, apjuosiančios visą miestą, buvo įdiegtos tik 1912 m. Tuomet miesto administracija suplanavo per šešerius metus (iki 1918 m.) prijungti prie vandentiekio ir kanalizacijos visus Vilniaus namus. Buvo nustatytos vandentiekio kainos: pirmieji 50 000 kibirų kainuotų po 0,12 rb už 100 kibirų, antrieji 50 000 kibirų – po 0,11 rb, tretieji – po 0,1 rb, ketvirtieji – po 0,095 rb, penktieji – po 0,08 rb, kol būtų pasiekta galutinė kaina – 0,07 rublio.

Iki 1912 m. gyventojai vandenį semdavosi iš šulinių. Vilniuje 1844 m. keturiolikos namų ir dviejų pirčių savininkai turėjo įsirengę nuosavus šulinius, kuriuos papildydavo tekantis vandentiekio vanduo. Virš tokių šulinių paprastai statyti maži mediniai nameliai su šulinio savininko ženklais. Visuomeniniam naudojimui buvo skirti trys vandentiekio šuliniai: šalia Universiteto, Šv. Ignato g. buvusių kareivinių ir sinagogos Žydų g. XIX a. viduryje Vilniuje iš viso buvo 357 šuliniai ir trys tvankiniai. Tačiau dauguma gyventojų gėrė Vilnios ir Neries upių bei šulinių vandenį. Vilniaus sanitarinės būklės apžvalgoje nurodyta, kad XIX a. pabaigoje mieste 798 namai iš daugiau kaip 2 000 neturėjo šulinių, o 305 namai sėmėsi vandenį iš Vilnios ir Neries, į kurias buvo nuleidžiamas ir ne visada tinkamai filtruotas panaudotas fabriku vanduo.

Gyventojai, kurių namai buvo atokiau nuo vandens šaltinių, paprastai naudodavosi vandens vežėjų ar nešėjų paslaugomis. Pateiksiu pavyzdį, vaizdžiai aprašantį vandens tiekimo procesą Pylimo gatvės gyventojams XIX a. pabaigoje: „Nuo mažens aš, prašantis, verčiuosi vandens nešiojimu bei vežiojimu ir taip užsidirbu duonos kąsnį. Iki Mokyklos kieme uždarančią fontaną, aš nuolat sėmiausi vandenį iš ten esančio fontano, nuo kurio man buvo netoli statinėmis vežioti vandenį iki mano klientų, gyvenančių Pylimo gatvėje ir prie stoties. Uždariu šį fontaną, aš seimiu vandenį iš vandentiekio šulinio, priklausančio Šv. Jonų bažnyčiai, bet dėl didelio atstumo iki Pylimo gatvės ir kalvotų Šv. Jono, Dominikonų ir Trakų gatvių man nudvėdė jau dvi poros arklių, kuriems tekdavo kelis kartus per dieną traukti statinę į kalną. Vandens čiaupas, esantis miesto būdoje šalia Umiastovskių namo Trakų (ir Pylimo) gatvių kampe, pastatytas ant Vingrių šaltinio, tiekia pakankamai minkšto vandens, kurio pakaktų ir Pylimo gatvei... Valdyba gali skirti man metinį mokesį miesto naudai. Tai man būtų naudingiau nei nuolatos dvesiantys arkliai...“

Namų savininkai, pavyzdžiui, Vokiečių gatvėje esančio 374 posesijos namo (dabar Vokiečių g. 26) šeimininkai, 1881–1898 m. už vandentiekio paslaugas kasmet mokėdavo po 25 rb, 1899–1906 m. – po 70 rb. Šalia esantys liuteronų bendruomenei priklausę namai (dabar Vokiečių g. 20–24) 1881 m. už miesto vandentiekį sumokėjo 66,17 rb per metus.

Kaip ir vandentiekis, miesto kanalizacija buvo nepakankamai išplėta, todėl daugelis miesto kvartalų nebuvo prijungti. Iš esmės XIX a. pabaigoje mieste dar naudotasi XVIII a. kanalizacija, kuri buvo nutiesta Žydų, Stiklių, Gaono, Dominikonų, Skapo, Pilies, Sodų, Pylimo gatvėse, Trakų g. pradžioje, Gedimino prospekto atkarpoje nuo Žemės banko iki Katedros aikštės ir dalyje Antakalnio. Kita „natūrali“ kanalizacija – tai miesto upelis Kačerga, bėgantis Pylimo, Trakų, Liejyklos, L. Stuokos-Gucevičiaus gatvėmis link Neries. Šalia jo buvusių namų savininkai virš upelio statėsi kiemo tualetus, taip išsprendami kiemo higienos problema. Šie miestiečių veiksmai miesto administracijai kėlė daug rūpesčių ir galop upelis buvo įmūrytas.

Vienoje Vilniaus sanitarinės būklės apžvalgoje rašyta, kad namų savininkai skystų nešvarumų ir pamazgų šalinimo klausimą sprendė pasenusiais metodais: duobės buvo medinės arba užpildtos cementu, nors higienos normos jau reikalavo į molius išplūktą ir šiaudais išklotą duobės dugną dėti deguotą medinę dėžę. Tačiau XIX a. pabaigoje iš 2 060 Vilniaus namų tokias duobes buvo įsirengę vos 80 namų savininkų.

Kodėl buvo svarbu duobes plūkti moliais? Manyt, kad nei cementas, nei juo labiau medis negali sulaikyti skystųjų nešvarumų ir dujų skverbimosi į dirvą. Tai padaryti galėjo tik molis. Nuo XIX a. devintojo dešimtmečio miesto Statybos valdyba jau akylai stebėjo, kad įrengiant lauko tualetus būtų laikomasi tam tikrų sanitarinių-higieninių normų, pavyzdžiui, lauko tualetuose buvo privaloma įrengti ventiliaciją, atitinkamai įrengti pamazgų duobę, kad duobių turinys nerštų dirvos, taip pat pradėta drausti statyti tualetus šalia šulinių. Namų savininkai buvo verčiami dezinfekuoti ir valyti duobes vos joms užsipildžius, o kvapui sugerti nuo devintojo dešimtmečio vidurio pradėtos naudoti durpinės samanos (kiminai, *sphagnum*). Tai leido patalpose turėti *puder-klozetus*, pritaikytus kiminams, turintiems sugerti kvapą, įberti. Be to, kiminai sudarė sąlygas ekskrementus išvežti dienos metu, neerzinant praeivių kvapais.

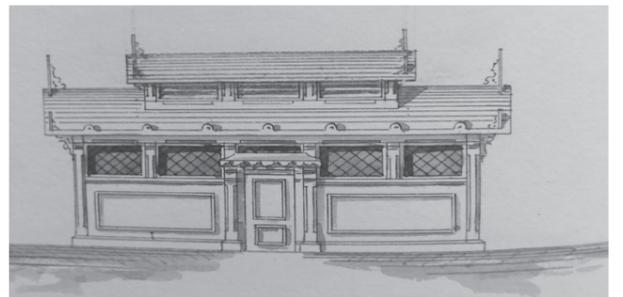
Kambario klozetų reklama. 1905

Tai buvo ypač aktualu, nes duobės tebevalytos primityviai – asenizatoriai, virvėmis nusileisdami į duobes, jų turinį samčiais ar kibirais perpildavo į statines, o šias išveždavo į specialiai įrengtus sąvartynus. Ten skystis turėjo būti išpilamas į specialiai paruoštus griovius, šie būdavo užpilami kalkėmis, durpėmis ir žeme. Taip buvo gaminamas ir kompostas. Ilgą laiką ekskrementai laikyti trąšomis ir iki dirbtinių trąšų gamybos laikų aplinkinių kaimų valstiečiams tai buvo suprantama kaip tikras „auksas“.

Tačiau dėl papildomų išlaidų asenizacijos brigadų savininkai kiminus naudoti neskubėjo ir XX a. pradžioje, o duobių turinys vis dar buvo vežamas statinėmis (neretai – atviromis). Miestiečiai ir toliau kentėjo nuo asenizacijos procesą lydinių kvapų ir XIX a. pabaigoje, ir XX a. pradžioje. Antai nežinomas autorius XIX a. devintajame dešimtmetyje rašė, jog

„vežamos statinės skleidė tokį kokykų kvapą, kad jautresni subjektai apalpdavo [...], išvydę gurguolę praeviai slėpdavosi pirmose pasitaikiusiose tarpuvartėse“. O 1911 m. asenizacijos gurguolės viršininkas į miestiečių prašymą nevalyti duobių dienos metu atsakęs, kad „miestiečiams nėra reikalo kišti nosių ten, kur nereikia“. Be to, asenizacijos brigados nuolat pažeidinėjo taisykles ir ypač naktimis, tamsos priedangoje, pamazgas pildavo nenuvežusios iki atitolusių nuo Vilniaus keturių sąvartynų: prie Kuprioniškių dvaro, Mileišiškės Antakalnyje, prie Justiniškių kaimo ir Lyglaukių vietovėje.

Tačiau Vilniaus administracijos Statybos valdybos nustatytų ekskrementų duobių sanitarinių normų ir miesto dūmos reikalavimų steigti tualetus su ventiliacija, kaip matyti, buvo paisoma. Antai 1892 m. Vilniaus vykdomoji sanitarijos komisija fabrikų inspektoriams, kurių kompetencijai priklausė darbininkų sveikatos priežiūra, pateikė brėžinį, nurodydama, kad lauko tualetai, privalomi visiems fabrikams, turi būti įrengti su numatyta ventiliacija, duobė neturi praleisti skysčio, o Ukmergės g. namo savininkui nurodyta ekskrementų duobės dėžę įrengti iš deguotų plokščių, plyšių užkimšti pakulomis, o tarp grunto ir dėžės šonų turėjo būti supluktas 8 varškų storio molis, kitur reikalauta 12 varškų. Įrengti viešieji tualetai.

Viešojo tualetų fasadas. XX a. pr.

Šie faktai liudija, kad miesto gyventojai buvo susipažinę su buitinių patogumais. Nors gyventojų pajamos labai lėmė buitinių patogumų ir apskritai buities kokybę, XIX a. pabaigoje net patys turtingiausi miesto gyventojai ne visuomet galėdavo įsirengti patogų būstą.

XIX a. devintajame dešimtmetyje higienos situacija mieste kiek pasikeitė, bet pokyčiai nebuvo žymūs: įrengtas vandentiekis daugeliui gyventojų suteikė didesnę komfortą, bet iki 1912 m. tik labai nedidelė namų dalis buvo prijungta prie miesto kanalizacijos.

Miesto gyventojai nuolat savavališkai išvesdavo vamzdžius į gatvių griovius: namo savininkas Dainovskis, gyvenęs Nikodemo skersgatvyje, į gatvę nutiesė pamazgų ir įvairių nuotekų vamzdį, tokį pat nuotekų vamzdį Aušros Vartų gatvėje įsirengė ir protojerėjus Gomolickis.

Vidurinė klasė, reikalaujama statusą atitinkančio komforto, reorganizavo individualią erdvę. Naujos patogumų formos (koridorių sistema, vandeniui nuleidžiami klozetai (*vaterklozetai*) ir kt.) Vilniuje pradėtos diegti jau XIX a. septintajame dešimtmetyje, tačiau išplito tik devintajame dešimtmetyje: „Čia [Gedimino pr., Vilniaus ir Antakalnio gatvėse], – rašoma daktaro V. Zalkindo disertacijoje, – kiekvienais metais dygsta vis nauji namai, vienas už kitą patrauklesni butų apdaila ir patogumais vis labiau primenantys sostinės būstus.“ Moderniai įrengti būstai, turintys *visus patogumus*, – tai miestiečių buveinės su įjungtu vandentikiu ir kanalizacija, vonia, klozetu ir dujiniu arba elektriniu apšvietimu.

Tačiau kiek namų Vilniuje XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje buvo įrengti *vaterklozetai* ir vonios, kuriuo laikotarpiu tai tapo masiniu reiškinio – lieka neatskleista. Vis dėlto Vilniaus universiteto bibliotekoje aptikta knyga „M. P. Nadenio naujosi sanitarinė sistema namų ir miestų sveikatingumui pagerinti“, autoriaus dovanota miesto galvai 1913 m. balandžio 4 d., leidžia manyti, kad modernūs sanitariniai mazgai Vilniuje masiškai paplito jau iki Pirmojo pasaulinio karo, bet dalis namų nebuvo kanalizuoti ir XX a.; tokio XIX a. palikimo kur ne kur tenka matyti net ir dabartiniais laikais.

Apibendrinant galima sakyti, kad XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje Vilniaus gyventojai buvo susipažinę su visais to meto patogumais, tačiau dėl administracijos aplaidumo ir bendro tuometinės Rusijos imperijos atsilikimo patogumai buvo neprieinami net pasiturintiems miesto gyventojams. Galimybės prisijungti prie miesto vandentiekio ar kanalizacijos daugelis Vilniaus gyventojų neturėjo dėl paprastų priežasčių – gatvėje prie jų namų nebuvo vandentiekio ir kanalizacijos linijų.

– AELITA AMBRULEVIČIŪTĖ –

Straipsnis parengtas įgyvendinant projektą „Vilniaus, Kauno, Gardino ekologija ir sanitarinė-higieninė sistema 1870–1914 m. Europos miestų modernizacijos kontekstuose“, finansuojamą Lietuvos mokslo tarybos (sutartis Nr. S-MOD-17-9).

Iš (lietuvių) poezijos gyvenimo Rygoje 2018 m. rugsėjį

Šiaurės ir Vakarų Lietuvos gyventojams Ryga pastaraisiais metais labiausiai tarnauja kaip vartai į pasaulį. Ir iš jo. Iš Klaipėdos per Telšius ir Šiaulius viena firma kasdien leidžia bene dešimt autobusų į Rygos oro ir jūrų uostus ir iš jų. Tai čia tik iš Klaipėdos. Ir tik viena firma. O kur dar kitos – tiek klaipėdiškės, tiek kitų miestų. Bei asmeninio transporto srautas.

– Jeigu autobuse gersite alkoholinius gėrimus, tuoj pat išlaipinsiu, – autobuso vairuotojas raiškiai įkaušusiems ir ką tik su kelto Stokholmas–Ryga linksmybėmis atsisveikinusiems juodadarbiams.

Kiek šveduose uždirbta? Kiek kelionėje ir abiejuose jos galuose pragerta?

„Ne viskas / Išgerta. / Ne viskas / Pragerta. / Aš didelius / Lobius valdau.“ Neradau to posmelio latviškai, bet kalbininkas Reinis Bertulis 1970 m. liepos mėnesio žurnalo „Karogs“ numeryje rašo, kad latvių poetas Janis Sirmbards yra taikliai atkūręs šių Pauliaus Širvio eilių „žaismingą melodingumą“. Bertulio žodžiu galima pasitikėti. Jis puikiai išmanė abi baltų kalbas, dirbo Latvijos universiteto (LU) Filologijos fakultete, 1979–1992 m. buvo jo dekanas ir visada ambasadoriavo Lietuvai, jos kalbai, kultūrai ir literatūrai.

Dabar fakultete – tiesa, nebe Filologijos, bet perorganizuotame į Humanitarinių mokslų – tokia ambasada yra nuo 1999 m. veikiantis Lituanistikos centras. Ir ankstesnė jo vadovė profesorė Laimutė Baluodė, ir dabartinis vadovas docentas Edmundas Trumpa turi sukaupe įspūdingą lituanistinę, baltistinę biblioteką ir dar įspūdingesnę šios srities patirtį.

Kai karštą šio rugsėjo dieną Lituanistikos centre su LU baltistikos specialybės studentais teko kalbėtis apie lietuvių ir latvių XX a. pradžios modernistinę poezijos panašybes bei skirtis, likau nustebintas jų lietuvių kalbos mokėjimo, filologinių žinių, imlumo ir interpretacinės laisvės. Kazio Binkio „Vėjavaiškis“, lyginant su latvių poeto Aleksandro Čako „Miesto vaikiščių“, jiems pasirodė švelniai – it vėjelio dvelksmas – romantinis, ir su tuo nebuvo galima nesutikti. „Es no torņiem un skursteņiem mācījos / Vēl pirms miršanas debesīs kāpt“, – sako Čako vaikiščiās, Vlado Šimkaus šiame dviejų lietuviškai prakalbinant taip: „Kaminai ir gotika mokė čia / Dar prieš mirtį į dangų nukakt.“

„Bokštus“ („torņi“) versdamas kaip „gotiką“ Šimkus raiškiai Čako eilėraščių Rygos miestovaizdį tyčia ar ne papildė charakteringu vilnietišku potėpiu. Pastarasis dera prie šiame rugsėjo Rygos, kurioje vilnietiškus, lietuviškus poetinius potėpius galėjo pastebėti bet kuris akylesnis Latvijos literatūrinio proceso sekėjas. Jie daugiausia buvo inspiruoti tarptautinio poezijos festivalio „Poezijos dienos 2018“, sustiprinti trijų Baltijos valstybių šimtmečio jubiliejų ir šiek tiek – tradicinės Baltų vienybės dienos.

Rugsėjį pasirodęs žurnalo „Domuzīme“ („Brūkšnys“) numeris pradedamas rubrika „Poezija. Baltijos valstybių šimtmečiui“, kurioje publikuojama po vieną žymių, likimiška asmenine ir kultūrine biografija paženklintų latvių, estų ir lietuvių poetų eilėraščių. Lietuviams atstovauja Marcelijus Martinaitis su „Kukučio rauda po dangum“: „Ai, Kukuti, Kukuti, cilvēciņ jaukais“ („Kukuti Kukuti, tu geras žmogau“). Raudą vertė Pēteris Brūveris (1957–2011), vertimas publikuojamas pirmą kartą. Martinaitį ir jo Kukučių žurnalo skaitytojams glaustai, bet turiningai pristato Janis Elsbergas, išsakydamas nuomonę, kad Kukutis sovietiniais metais galėjęs veikti kaip iškilus „potrauminio streso sindromo terapijos specialistas“.

„Poezijos dienu“ žyme paženklintame Latvijos rašytojų sąjungos mėnraščio „konTEKSTS“ rugsėjo numeryje „Svečių“ puslapiuose vieši trys lietuvių ir trys estų poetai – tie, kurie ir realiai viešėjo festivalio renginiuose. Mėnraštyje jie pristatomi fotografijomis, pastraipos ilgio enciklopedinio pobūdžio aprašais ir reprezentuojami vieno, dviejų ar kelių eilėraščių vertimais. Iš lietuvių publikuojamos Tomo Venclovos, Giedrės Kazlauskaitės ir Jurgitos Jasponytės eilės. Venclovos „Vyresniam poetui“ – irgi pirmą vertimo publikaciją iš Brūverio dar nepublikuotų lituanistinių vertimų archyvo, o abiejų poezių eilėraščius išvertė jo dukra poetė, vertėja Indra Brūverė. „[...] esmu griebėjusi būt šuvėja – / tik meditatyvūs darbs, domās / vari raktīt romānu“ – ritmingai latviškai, bet lietuviams irgi daugmaž nuvokiamai skamba Kazlauskaitės „Bibliotekos laiptų“ eilutės.

Suprantama, iš lietuvių „Poezijos dienos“ daugiausia dėmesio teko Venclovai, kaip vienam garbiausių festivalio svečių. Jo pasirodymus anotavo ne tik literatūrinė, bet ir dienos aktualijų žiniasklaida. Latvijos radijuje rugsėjo 20 d. transliuotas gana išsamus interviu su lietuvių poetu, jo metu paaiškėjo, kad Venclova gana nebloginai pažįsta kai kuriuos svarbius latvių literatūros kūrinius ir kūrėjus. Internetinis portalas „Punctum“, prisistatantis kaip virtualioje erdvėje veikiantis „šiuolaikinės literatūros ir filosofijos žurnalas“, dar mėnesio pradžioje paskelbė didelę vertimų publikaciją. Iš jau minėto Brūverio lituanistinių vertimų archyvo pirmą kartą publikuoti septyni Venclovos eilėraščių vertimai („Instrukcija“, „Pestelio gatvė“, „Instituto parke“ ir kt.), palydėti poeto ir vertėjo Janio Elsbergo įžanginiu žodžiu.

Būtent Elsbergas viešnagės metu lydėjo Venclovą tiek Rygoje, tiek kelionėje į latvių literatūros istorijai svarbią Piebalgą, apie kurią minėto interviu metu lietuvių poetas išsitarė esą „visą gyvenimą svajojęs ją aplankyti“. O grįždamas iš Piebalgos į Rygą automobilyje trumpai papasakojęs žmonai ir piebalgiškių brolių Kaudzyčių „Matininkų laikų“, t. y. pirmojo latvių romano, turinį, ir latvių literatūros klasiko, irgi piebalgiškio Karlio Skalbės kai kurių žymių literatūrinių pasakų siužetus.

Apie šias šeimynines latvių literatūros „pamokėles“ automobilyje užsiminė Janis Elsbergas, kalbėdamas Baltų vienybės dienai skirtame renginyje, rugsėjo 21 d. vykusiam Rygos centrinėje bibliotekoje. Daugiau negu valandą trukusiame pasisakyme Elsbergas daugiausia dėmesio ir laiko skyrė jo sudarinėjama lietuvių poezijos vertimų antologijai, kuriai daug publikuotos ir dar nepublikuotos medžiagos palikęs Pēteris Brūveris, į kurią įtraukė Hermanio Margerio Majeuskio, Knuto Skujenieko, savo ir kitų poetų, vertėjų darbus. Bet antologijos projekte tebesą daug „baltų dėmių“, kurias, norint adekvačiai reprezentuoti lietuvių poezijos raidą, anot Elsbergo, reikėtų užpildyti naujais vertimais. Taigi darbo prie antologijos dar daug. Skirtingai nei prie Tomo Venclovos poezijos rinktinės, kuri, jei būtų gautas finansavimas, galėtų pasirodyti ir galbūt pasirodys po kelių mėnesių ir kurioje bene didžiąją vertimų dalį sudarytų Brūverio vertimai.

Bibliotekos darbuotojos Baltų vienybės dienai buvo parengusios į latvių kalbą išverstų lietuvių autorių knygų parodą. Tad Elsbergo pasakojimas apie būsimas lietuvių literatūros knygas latviškai ir perkeltine, ir tiesiogine prasme vyko solidžiam, įpareigojančiam šių knygų fone. Ant specialių ekspozicinių padėklų buvo išdėliotos Kristijono Donelaičio, Žemaitės, Antano Vaičiulaičio, Juozo Baltušio, Juditos Vaičiūnaitės, Sigito Gedos, Petro Dirgėlos, Alvydo Šlepiko, Kęstučio Kasparavičiaus, Kristinos Sabaliauskaitės ir kitų lietuvių klasikų bei šandienos rašytojų įvairaus senumo, formato, storio ir dizaino knygų latvių kalba.

Po renginio Laisvės gatve, kurioje įsikūrusi Rygos centrinė biblioteka, Kalkių gatve ir stačiai į pastarąją įsiremiančiu Akmenų tiltu patraukiau tiesiai į Agenskalnā. Tai viena kita architektūrinė, urbanistinė detale Žaliakalnį primenantis nemažas Rygos rajonas kitapus – nei senamiestis – Dauguvos upės. Apie jo simboliu tapusį XX a. pirmąsias dešimtmečias statytą jugendo stiliaus Agenskalno turgų netoliese gyvenęs latvių poezijos grandas Ojars Vacietis (1933–1983) dar 1974 m. yra parašęs įstabų eilėraščių „Agenskalno turgaus rytas“, kelias jo eilutes surizikuosiu negrabiai išversti: „Ir rojaus dvelksmas glosto širdį, / nes rojaus vertas rytas šis. / Balažin kam perki tu mirtą...“ Toliau ten meistriškai rimuojama, kad dar balažin kam perki ir marinuotus grybukus, bet bent šiek tiek padoriai eiliuotai sulietuvinti to nebeišgaliau.

Viskas, ką išgaliau, – užėiti į greta rausvo Agenskalno turgaus pastato esančią kavinę „Ezītis miglā“ ir, poetiškai užsižaisdamas kalbų panašumu: „Ezītis miglā“ – „Ežytis migloj“ – „Ežiukas (bet gražu ir „ežytis“) rūke“, toje kavinėje pradėti rašyti šį rašinį. Prieš tai sužinojęs, kad kavinės belaidžio interneto slaptažodis yra „esneredzuzirgu“ – „ašnematauarklio“.

– VIGMANTAS BUTKUS –

„Galiu praleisti Venclovą, bet ne Nastaravičių“, arba Širdelės PDR'e

► Atkelta iš p. 10

„Jie čia viską vertė su „Google translate“, – replikuoja kažkas iš galiorkos per užsienio svečių skaitymus, įvertindamas ekrane rodomus eilėraščių vertimus, o po to periodiškai leidžia dujas ir esi priversta persėsti kitur. Kažkam viskas nuolat bus „mierda“ (aliuzija į to paties baltarusių poeto baladę), o salė, dar stojiškai kentusi demoniška velsietiška šnektapotas svečio iš Velso eiles ir dainas, pradeda pamažėl snausti, kai skaitymai, kur kiekvienas kūrėjas nutaria paaiškinti, kokiame kontekste ir apie ką jis kūrė vieną ar kitą eilėraščių, regis, užsitęsia iki begalybės. Poezijos aiškinimas visada rizikingas, nebent būtum pats Venclova, galintis replikuoti neišmanėliui kritikui, supainiojusiam Achmatovą su poeto motina, o čiagi lyg pasakoje apie pasinėrusius į letargą karaliaus rūmus pamažėl užmiega visi – replikuotojas ir oro gadintojas iš galiorkos, gražūs it princas su princese renginio vedėjai (Laura Kromalcaite ir Nerijus Cibulskas), fotografų kameros fiksuoja žiovaujančius poetus, kritikus ir paprastus mirtinguosius, kažkur dingsta amžinieji stoviniuotojai tarpduryje, dalis salės persikelia į šalimais esančią patalpą su raudonais minkštasuoliais ir knapo ten, priekaištingai stebimi titanišku kruopštumu ir kantrybe Rūtos Kačkutės kryželiu išsiuvinėtų knygų skirtukų herojų. Užsnūsti klausant

poezijos ginkdie nėra nuodėmė, juk kartą vienas kunigas ragino parapijonis nebijoti pamiegoti net per mišias – taip esą gali susisapnuoti apreiškimas.

Druskininkuose tuo pačiu metu kaip ir festivalis vyksta automobilių ralis – galingų motorų sniukrojimams palydi skubančius į atidaromas parodas ir dviejų eilėraščių skaitymus Čiurlionio muziejuje. Ten laikas sustojęs, kvepia obuoliais, juos graužia poezijos pasiklausyti atsivesti vaikai, jais nevengia pasimėtyti renginio vedėjai Ričardas Šileika ir Dainius Gintalas. Kažkas po to eina į kapines, kažkas – rinkti gulbių pūkų prie Druskonio ežero. Muša bažnyčios varpai, fotografas šaukia ką tik pakrikštytą kūdikį – šis muistosi ant motinos rankų ir nenori pozuoti.

Per vaikų poezijos popietę aidi vaikų riksmas, bet niekas nepyksta, juk poezija skirta jiems, – artistiška skaitomi Kornelijaus Platelio eilėraščių vertimai, Gyčio Norvilo vėžlio Dūmo nutikimai, Daivos Čepauskaitės baisiai gražūs eilėraščiai, už kuriuos šiais metais ji pelnė Jotvingių premiją.

„Man patinka, kad ji mane kritikuoja“, – nugirsti vieno iš poetų repliką užiančioje „Dainavos“ valgyklos salėje. Deja, tokia pozicija nedažna, nors labai patikti yra daug rizikingiau nei nepatikti, nes pirmuoju atveju trajektorija iš simbolinio

olimpo veda visada tik žemyn. „Kaip manai, ar mums kas parašys tokio bjaurumo recenziją, kaip Žmuida parašė Bleizgiui?“ – per metus išėjusių knygų pristatyme klausia renginį vedanti Giedrė Kazlauskaitė (jos ketvirtoji knyga „Gintaro kambarys“ pasirodo būtent festivalio metu) Marius Buroko, pavasarį išleidusio savo „Švaraus buvimo“. Abu nutaria, kad tokių recenzijų visai norėtų, tik nežinia, ar kritiškasis Eugenijus Žmuida imsis šių dviejų korifėjų.

„Kas užsakė širdelę?“ – šūkčioja padavėjas, nešiodamas legendinės vietos vardu pavadintą kepsnį tarp stalų eilių. „Mes visi jau su širdelėmis“, – atsako jam kažkas. Skamba juokas, ant stalų auga išgertų kavos puodelių piramidės, neužtekus peleninių, nuorūkos gesinamos į rudens lapus, aplink skraidžioja širšės, bobų vasaros šilumą palaikiusios nauja vasara, – apdujusios ir taikios suka ratus aplink jaunų ir senų galvas, kabarojasi pusplinėse vyno taurėse, išpleiktos iš jų, apgirtusios ropinėja ant stalų. Festivalio uždarymo vakarą – jau Vilniuje, ŠMC skaitykloje, – stebiu vieną iš užsienio poetų, čia pat rašančių naują eilėraščių – nedideliame sąsiuvinyje langeliais minkštu geliniu rašikliu ir laisvu riešu vedžiojančią žodžius, tarsi kardiogramos kreivę.

„Dar nebuvai PDR'e? Ei, būtinai turi nuvažiuoti. Nes ten visi su širdelėmis“, – gal sakysiu kažkam, nepraėjus nė metams, artėjant bobų vasarai.

– EGLĖ MARIJA FRANK –

WILLIAM S. BURROUGHS
Ponios M. mirtis

Produktyvusis ir išradingasis bytnių klasikas Williamas S. Burroughsas (1914–1997) keliolika knygų yra išleidęs drauge su kitais autoriais, tarp jų – ir su bičiuliu britų rašytoju, dainininku, „garso poetu“, performansų atlikėju, netituluotu *cut-up* technikos išradėju Brionu Gysinu (1916–1986). Knyga „The Third Mind“ – ne pirmas jų bendras projektas – sudaryta iš skyrių parašytų eksperimentinių, improvizacinių šių autorių tekstų, vienas kito komentarų, koliažų, interviu, atveriančių tarsi iracionaliojo proto dimensiją (savotišką „trečiąją akį“).

„Kūrinėlyje-uždavinyje su atsakymu“ *The Death of Mrs. D Burroughsas* savo nežabotos groteskiškos fantazijos raiškiai pasitelkia *Pitman's Common-Sense Arithmetic* – tarpukariu Jungtinėse Valstijose leistų ir turbūt visuotinai mokyklose naudotų matematikos vadovėlių ir pratybų sąsiuvinų serijos – uždavinio sąlygos motyvą.

Iš „Pitmano sveiko proto aritmetikos“

1. Pradžioje buvo žodis.
2. Žodis buvo ir yra kūnas.
3. Žodis buvo ir yra garsas bei vaizdas.
4. Garsas keliauja 1 114 pėdų per sekundę greičiu.
5. Vaizdas keliauja šviesos – 186 000 mylių per sekundę – greičiu.
6. Ponas B. taške B¹ ir ponija M. taške M¹ yra 1 114 pėdų atstumu vienas nuo kito.
7. Ponia M. yra apsiginklavusi šaižiu ilgojo nuotolio balsu, sklindančiu iš taško M¹ į tašką B¹.
8. Ponia M. kaukia: „...kūnas kūnas kūnas kūnas tu, šlykštus pašlemėke...“ (Ji viliasi, kad jos panieka neviršys saugios ribos.)
9. Ponas B. yra apsiginklavęs teleskopine fotokamera ir įrašinėjančiuoju magnetofonu.
10. Fotokamera ir magnetofonas taip suderinti, kad ponas B., vos pamatęs tariamo žodžio pradžią ponios M. lūpose, ją nupaveiksluoja, o magnetofonas pradeda įrašinėti.
11. Po sekundės jis išgirsta ir įrašo jos žodžius.
12. Kai ponas B. išgirsta ponios M. žodžius, jau būna ją nupaveikslavęs.
13. Ponas B. būna nufotografavęs poniją M. sekunde *anksčiau*, nei ši apsieiškia jam žodžiu.
14. Ponas B. atskyrė ponios M. žodį nuo jos vaizdo.
15. Ponia M. dar gali šiek tiek malonybiškai paplyšauti.
16. Ponas B., nusprendęs, kad jau pakankamai prisiklausė, pasiima ilgavamzdį šautuvą.
17. Ponas B. įtaiso šautuvą ir teleskopinę fotokamerą ant trikojo.
18. Šautuvo kulka lekia 2 228 pėdų per sekundę greičiu.
19. Pamatęs ant ponios M. lūpų tariamo žodžio pradžią, ponas B. nuspaudžia gaiduką ir padaro paskutinę jos nuotrauką.
20. Po pusės sekundės kulka pataiko į ponios M. burnos plotą ir ištaško užpakalines smegenis.
21. Po sekundės ponas B. išgirsta ir įrašo paskutinius jos žodžius: „...kūnas kūnas kū...“
22. Ponia M. nustojo egzistuoti sekunde *anksčiau*, negu jis išgirsta ir įrašo paskutinius jos žodžius.
23. Apšviestą negatyvą.
24. Ištrink juostą.
25. Nežinojęs ir nežinodamas, kas yra, ponas B. pažinojo *ne* poniją M.
26. Dabar ponas B. yra kosminės erdvės taške B², 186 000 mylių atstumu nuo Žemės (žr. sąlygą Nr. 5).
27. Ponia M. ir vėl Žemėje – taške M².
28. Pono B. amunicija ta pati, tik šautuvą pakeitė lazeriu, kuris leidžia koherentiškos šviesos spindulius, skriejančius 186 000 mylių per sekundę greičiu ir galinčius perskrosti bet kokią medžiagą, net deimantą... koks bukagalvis būtum, jei lazerinius ginklus laikytum pasidėjęs ant stalo?
29. Ponia M., derindamasi prie pakitusio nuotolio sąlygų, savo balsui pridėjo decibelų.
30. Viena sekundė po 16:00 ponas B. pamato nešvankų žodį ponios M. burnoje.
31. Kadangi poną B. ir poniją M. dabar skiria šviesos sekundės atstumas, o ponios M. vaizdas jį pasiekia per vieną sekundę, ponas B., savaime suprantama, yra apsirūpinęs daug galingesniu teleskopu poniai M. fotografuoti... ne viena sekundė po 16:00, bet, žinoma, lygiai 16:00 realiuoju Žemės laiku.
32. Po sekundės lazerio spindulys perrėžia ponios M. nepraustą burną, tuo pradžiugindamas mane.
33. Ponas B. yra padaręs paskutinę ponios M. (nuo žodžio „Mirusi“) nuotrauką.
34. Ponia M. visada yra mirusi, kai ponas B. po sekundės fotografuoja jos mirtį.
35. Ponia M. egzistavo tik paskutiniame savo vaizde ir paskutiniuose žodžiuose, kurie pagal „Pitmano sveiko proto aritmetiką“ atskrieja, žinoma, ne po vienos valandos... todėl išjunk magnetofoną... apšviestą negatyvą.
36. Ponios M. žodžio ir vaizdo niekada nebuvo.

Iš: *William S. Burroughs, Brion Gysin. The Third Mind. New York: Viking Press, 1978*
Vertė Andrius Patiomkinas

Dvi sriubas

Mano psichologė teigė, kad gardus maistas žmogui suteikia pasitenkinimą ir į šalį nustumia depresyvas mintis. Kliudamasis ja, dienų dienas, nors tiksliau būtų sakyti – pietų pietus lindėjau įvairiose sostinės kavinėse, restoranuose ir užieigose, vildamasis, kad taip būsiu bent mažumėlę laimingesnis ir niekada nepakelsiu prieš save rankos. Keletą metų mano skrandį džiugindavo įvairiausių virtuvių patiekalai – nuo burnoje traškančios saldžiarūgštės kiniškos vištienos ar gigantiškos bulvinių blynų su mėsa porcijos iki firminio uzbekiško ploverio, tradicinio marokietiško tadžino ar įstabaus bemėsio kotletainio „Godis“, gaminamo vegetarų rojumi vadinamoje kavinėje netoli stoties. Tiesa, tuo laiku galėjau sau tai leisti – dirbau nuobodų darbą vienoje reklamos kompanijoje, gaudavau daugmaž vidutinišką atlyginimą ir galvos dėl pinigų, investuojamų į pilvuko malonumus, pernelyg nesukau. Kasdien laukdavau pietų, pavalgęs laukdavau kitos dienos su ta pačia kulminacija. Pietūs man būdavo it kukli asmeninė šventė, priminimas, kad dar ir aš galiu patirti smulkutes džiaugsmo akimirkas.

Sykį mane ir mano palaimingą tradiciją ištiko bėda: kompanijos direktorius mandagiai pasiūlė palikti darbą ir neprašius nė mėnesiui baigėsi didesnė santaupų dalis... Paskaičiavau, kad prie darbo biržos kompensacijos pridūręs kelis subtilius honorarus, kuriuos dar retkarčiais gaudavau už tekstus vietinėje kultūrspaudėje, atskaitęs mokesčius ir kitas būtinas išlaidas, pajėgčiau pietauti darbo dienomis ten, kur pietų kaina neviršytų dviejų eurų. Bet ką žmogus gali už du menkaverčius eurus?.. Galiausiai suradau išeitį.

– Dvi sriubas, – šie žodžiai tapo mano kasdiene mantra, kartojama vis kitoje Vilniaus maitinimo įstaigoje, dažniausiai valgykloje ar vidutinio lygio restorane, neapdairiai taikančiame žemas dienos sriubų kainas. Rinkdavausi tik tas vietas, kuriose nemokamai pridurdavo duonos, o ta duona būdavo šviežia, gardi, neretai su saulėgrąžomis, sezamų ar kanapių sėklomis.

Kaip matot, sekėsi man visai neblogai. Dvi sriubos – sotus ir visavertis maistas, juolab neretai rinkdavausi iš kelių variantų, taigi srėbdavau vienu metu pomidorinę su barščiais, kopūstienę su žirniene, žuvinę derindavau su moliūgų viršumi, o kaitresniu metu rinkdavausi Rytus ir Vakarus jungiantį virtuvės *el clásico* – šaltibarščius ir gaspačą. Sriubos man teikė taip trūkstantį palengvėjimą ir ramybę.

Būčiau ir toliau palaimingai gyvenęs sriubomis, savo elgesiu gal net išpopuliarinęs vienišaujančio sriubočiaus gyvenimo būdą, tačiau vienąsyk mano pamėgtoje „Žemaičių klėtelėje“, kur tiekiamos monumentalios sriubų porcijos, pabandęs užsisakyti pupelių sriubos ir agurkinės, sulaukiau netikėto padavėjo atsakymo: *sriubų mes šiandien neturim*. Nustėrau, mat buvau atėjęs vos pusvalandis po dvylikos, dar pačiame pietų įkarštyje. Tarstelėjau pagalvosias, tą ir dariau akimis nevalyvai šokinėdamas po meniu, kol staiga užuodžiau ir išvydau, kaip nuo vėliau nei aš atėjusios porėlės stalo ėmė kilti du garuojančių sriubų debesys... Nepastebėjęs padavėjo, sugniaužiau kumštį ir prisartičiau prie kasos, kur bokalus (nors atrodė, kad tą patį bokalą) jau gerą pusvalandį rankšluostėliu šluostė pedantiškas vietos šeimininkas, vis kilsteldamas į viršų ir pasitikrindamas, ar neliko nė smulkiausio pirštų atspaudu.

– Kodėl jie gavo savo sriubas? – kiek įmanydamas diplomatiškiau paklausiau.

– Kaip sakote, pone? – šeimininkas labiau šluostė, nei klausė.

– Klausiu, kodėl tie žmonės, atėję čia vėliau už mane, gavo sriubas?

– Na, galimas daiktas, jie jas užsisakė?

– O aš? Kaipgi aš?.. Ką – man nebegalima užsisakyti savo sriubų? – neištvėręs pratrūkau. – Kas čia per pokštas?! Kokią teisę jūs turite ramiai šluostyti bokalus, kai lojalus klientas lieka negavęs jam priklausančių kasdienės sriubos šaukštų? Ar jūs bent nutuokiate, kad padavęs šitą jūsų restoraniukštį į kokį nors teismą, tarkim, lygių teisių ar Jungtinių Tautų Tarptautinio Teisingumo Teismą, užtraukčiau jums nešlovę ir visuotinę nepagarbą? Patikėkite, aš galiu, aš va, kad geriau suprastumėt, prisistatysiu (atsikrenkščiau): taigi, esu kūrėjas ir poetas, turiu jautrią ir nuovokią sielą, rašau ir skaitau daugiau nei jūs prieš mokyklinius egzaminus, gyvenu taikų ir atjautos vertą gyvenimą, tačiau galiu užtikrinti, kiek nedaug man tereikėtų įkurti naujam teismui, pačiam tikriausiam sriubos lygiavos teismui, kuriame patirtumėt absoliutų fiasko! – šeimininkas toliau šluostė bokalą, tarsi mano žodžiai byrėtų it pupos į kasdienės sriubos puodą. Klientai kelis sykius sušnairavo į mūsų pusę, bet ir vėl atsidadė pietų glamonėms. Įkvėpęs tęsiau: – Jums atrodo, kad noriu sukelti skandalą?.. Prašyčiau pasakyti, ką jūs suprantate apie sriubas? Ką apskritai išmanote apie pasaulį? Blizginate čia tuos bokalus, žvelgiate į klientus pro stiklą... gerbiama, gal visas jūsų gyvenimas ir yra toks – „pro stiklą“?.. Ech, kam aš čia porinu, jums net nerūpi, jūs, jūs gyvenate nesukdamas galvos, be didesnių rūpesčių, su visokiais vakarykščių bifštekų, guliašų ir mišrainėlių li...
– Prašyčiau tučiuojau nešdintis! – staiga man į atlapus įsikibo tvirtesnio stoto padavėjas.

– Mielai, – atsakiau.

Ir nespriešinau. Žinojau, kad esu inteligentiškas ir padorus asmuo, kuris dar tikrai sulauks savo gardžiausios sriubos, kurio valanda dar išmuš.

Išėjęs pasitaisiau palto apykaklę ir atsainiai žvilgtelėjau pro restorano langą. Negaliu užtikrinti, bet man pasirodė, kad šeimininkas liovėsi šluostęs bokalus ir, tarsi prieš akimirką artimojo netekęs asmuo, ėmė gailiai virksnoti.

– SAULIUS VASILIAUSKAS –

LIETUVOS
 KULTŪROS
 TARYBA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
 KULTŪROS MINISTERIJA

